

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA

LAURA KAZLAUSKAITĖ

Vakarinių studijų, Teisės ir valdymo studijų programos TVmv5-04 gr. studentė

**ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TINKLŲ IR PASLAUGŲ REGULIAVIMAS ES:
PROBLEMAS IR PERSPEKTYVOS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:

Doc. dr. D. Šttilis

Vilnius 2006

TURINYS

IVADAS	1
1. ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TINKLŲ IR PASLAUGŲ REGULIAVIMO IR KONKURENCIJOS SANTYKIS	5
1.1 ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TINKLŲ IR PASLAUGŲ REGULIAVIMO EUROPOS SĄJUNGOJE APŽVALGA	5
1.1.1 <i>Elektroniniai ryšiai pagal Europos Sąjungos teisę</i>	5
1.1.2 <i>Elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo istorinė dinamika</i>	6
1.2 KONKURENCIJOS TEISĖ IR <i>EX ANTE</i> REGULIAVIMAS	8
1.3 FAKTORIAI, IDENTIFIKUOJANTYS REGULIAVIMO ĮTAKĄ KONKURENCIJAI.....	13
2. ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TINKLŲ IR PASLAUGŲ REGULIAVIMO ĮTAKA KONKURENCIJAI	16
2.1 KONKURENCIJA IR INOVACIJOS ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ RINKOJE	16
2.2 KONKURENCIJA IR ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ PASLAUGŲ SKVERBTIS	21
2.2.1 <i>Bendroji dalis</i>	21
2.2.2 <i>Plačiajuosčio ryšio prieigos reguliavimo įtaka konkurencijai</i>	25
2.2.3 <i>Judriojo ryšio rinkos bei viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje reguliavimo įtaka konkurencijai</i>	34
2.3 KONKURENCIJA IR INVESTICIJOS Į ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ RINKĄ	38
2.4 ES ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ REGULIAVIMO INTENSIVUMO POVEIKIS KONKURENCINGUMUI RINKOJE	45
3. ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TINKLŲ IR PASLAUGŲ REGULIAVIMO ES STRATEGIJA ATEIČIAI	49
3.1 SENOSIOS-NAUJOSIOS REGULIAVIMO SISTEMOS TINKAMUMAS ŠIANDIEN	49
3.1.1 <i>Bendroji dalis</i>	49
3.1.2 <i>Sektoriaus specifinio reguliavimo ir bendrosios konkurencijos teisės taikymo perspektyvos</i>	50
3.1.3 <i>Tinkamas Europos Komisijos turimos galios naudojimas</i>	53
IŠVADOS	54
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
SANTRAUKA	63
SUMMARY	64
PRIEDAI	65

IVADAS

Konkurencijos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų rinkose užtikrinimas, sudarant palankias sąlygas konkuruoti tiek stambiems, tiek vidutiniams ir smulkiems ūkio subjektams, inovacijų skatinimas, veiksmingas elektroninių išteklių naudojimas ir valdymas – pagrindiniai elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo (toliau – elektroninių ryšių reguliavimas) tikslai¹ numatyti naujojoje reguliavimo sistemoje (angl. *New Regulatory framework*)². Šių tikslų įgyvendinimas prisideda prie bendro konkurencingumo didinimo, aukšto įdarbinimo lygio, socialinės apsaugos ir vidaus rinkos plėtros Europos Sąjungoje pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 3 straipsnį.

Vieningos Europos informacinės erdvės kūrimas su atvira ir konkuruojančia vidaus rinka yra vienas iš Europos iššūkių plėtojant Lisabonos strategiją³. Reguliavimo sistema⁴ pagrįsta glaudžiu bei aiškiu bendradarbiavimu tarp šalių narių nacionalinių reguliavimo institucijų (toliau – NRI) ir Europos Komisijos (toliau – Komisijos), kas užtikrina koordinaciją ir harmonizaciją kuriant vieningą elektroninių ryšių rinką. Reguliavimo sistema grindžiama konkurencinės teisės ir ekonomikos metodologijomis bei atspindi visapusi, technologiškai neutralų, reguliavimo požiūrį.

Siekiant veiksmingo elektroninių ryšių reguliavimo vadovaujamosi principu, kad pagrindinį reguliavimo vaidmenį liberalioje rinkoje turi atlikti veiksminga konkurencija, o jai negalint užtikrinti galutinio tikslo, reikiamų priemonių imasi NRI. Tokių veiksmų tikslas – siekti, kad valstybės narės gyventojams būtų užtikrinta technologiškai pažangių, kokybiškų, saugių ir įperkamų elektroninių ryšių paslaugų pasirinkimo įvairovė. Šių tikslų įgyvendinimui nacionalinės reguliavimo institucijos taiko intervencines priemones, įskaitant elektroninių ryšių rinkų tyrimus bei įpareigojimų didelę įtaką atitinkamose elektroninių ryšių rinkose turintiems ūkio subjektams laikymosi priežiūrą, bei aktyvina rinkos savireguliacijos mechanizmus.

Informacinės visuomenės ateitis itin priklauso nuo investicijų į esamos infrastruktūros atnaujinimą ir naujų tinklų kūrimą. Reguliavimas sukuriamas ir palaikomas siekiant rinkos stabilumo, veikimo efektyvumo ir augimo. Pastaraisiais metais elektroninių ryšių rinka keitėsi

¹ 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EC dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (*aut.* toliau – Pagrindų direktyva) OL 2002, L 108, 8 straipsnis.

² 2002 m. priimta Europos Parlamento (*aut.* toliau – EP) ir Tarybos, įsigaliojo nuo 2003 m. Šią reguliavimo sistemą sudaro 5 direktyvos: Prieigos direktyva (2002/19/EC), Leidimų direktyva (2002/20/EC), Pagrindų direktyva (2002/21/EC); Universaliųjų paslaugų direktyva (2002/22/EC), ir direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių (2002/58/EC).

³ 2000 m. kovo 23–24 d. Europos Taryba patvirtino Lisabonos strategiją, kuria nustatė Europos Sąjungos strateginius tikslus, siekiant žiniomis grindžiamoje ekonomikoje padidinti užimtumą, stiprinti ekonomines reformas ir socialinę sanglaudą.

⁴ Atsižvelgiant į tai, kad analizuojama Naujoji reguliavimo sistema (angl. *New Regulatory Framework*), kuri įsigaliojo 2003 metai, šiuo metu yra peržiūrėjimo ir atnaujinimo stadijoje, magistro baigiamajame darbe terminas „Naujoji reguliavimo sistema“ bus vadinamas „reguliavimo sistema“, nes tai atitinka faktinę situaciją šiandien.

dramatiškai. Nuo 1998 metų Europos Sąjungos (toliau – ES) telekomų liberalizacijos politika ir harmonizacija atnešė augimą, naujas paslaugas, investicijas į infrastruktūrą, žemesnes kainas, geresnę kokybę ir vartotojų pasitenkinimą paslaugomis⁵.

Aptarti rezultatai džiuginantys, tačiau technologinis progresas, sparti naujų paslaugų plėtra suteikė nemažai išbandymų daugelio ES šalių narių reguliavimo procesui. Šiandien vis dažniau šios srities specialistai, stebėdami sparčią technologijų plėtrą, sau ir visuomenei kelia klausimus: ES naujoji reguliavimo sistema – ar ji veikia? Kokios rūšies konkurenciją reguliavimo sistema skatino: trumpalaikę ar išliekamąją? Ar teisingos reguliavimo priemonės buvo naudojamos ir ar jos vis dar tinka šiandien, naujų technologijų vystymosi bei plėtros amžiuje? Kaip reguliavimo sistema turėtų būti pakeista, atsižvelgiant į technologijų ir rinkų plėtrą, kad atitiktų sektoriaus poreikius ateityje?

Išanalizavus daugelio mokslininkų, šios srities specialistų, publikacijas, nuomones bei elektroninių ryšių sektoriaus apžvalgas, kyla vis daugiau klausimų nei atsakymų. Šie probleminiai klausimai reiškinio funkcionavime paskatino išanalizuoti esamą situaciją elektroninių ryšių rinkoje bei atrasti problematines funkcionavimo sritis. Vadovaujantis principu „geresnis reguliavimas“ reguliavimo sistemą sudarančios 5 direktyvos turi būti periodiškai peržiūrimos⁶. Šiuo metu vyksta diskusijos dėl reguliavimo sistemos peržiūrėjimo ir galimų pakeitimų, kuriuos inicijuoja Komisija. Jos platinamose analizėse, aptarimuose, pasiūlymuose dominuoja vienpusė nuomonė, kad esama reguliavimo sistema skatina konkurenciją, investicijas ir elektroninių ryšių plėtrą visoje ES. Atsižvelgiant į tai šiame darbe bus bandoma išanalizuoti galimą reguliavimo įtaką konkurencijai. Gal šiuo metu taikoma reguliavimo politika tam tikrose srityse visiškai neveiksminga ir kelia problemų, kurių Komisija nelinkusi pastebėti?

Reguliavimo problemų atskleidimas bei problematinių sričių išryškėjimas itin svarbus ir aktualus momentas Lietuvai, kuri tik neseniai pradėjo liberalizacijos procesą⁷, efektyvios konkurencijos elektroninių ryšių sektoriuje plėtrą, o kiekviena klaida gali sukelti tam tikros rinkos kolizijas.

Magistro baigiamojo darbo *tikslas* yra atskleisti (ištirti) elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimą Europos Sąjungoje ir galimą tokio reguliavimo įtaką konkurencijai elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų srityje, numatyti tokio reguliavimo tobulinimo galimybes bei priemones.

⁵ 2005 metais vartotojai toms pačioms elektroninių ryšių paslaugoms išleido vidutiniškai apie 24 proc. mažiau nei 1996 metais. Detaliau 2006 m. birželio 28 d. Komisijos darbinis dokumentas dėl ES elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemos persvarstymo. Poveikio vertinimas. SEC(2006) 817, P. 24 // http://europa.eu.int/information_society/policy/ecomm/doc/info_centre/public_consult/review/impactassessment_final.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-10.

⁶ Pirmasis peržiūros periodas – 2006 m.

⁷ 2003 m. sausio 1 d. – elektroninių ryšių rinkos liberalizavimas *de jure*.

Užsibrėžtam tikslui pasiekti iškeliami *uždaviniai*:

- Aptarti reguliavimo ir konkurencijos santykį elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų srityje identifikuojant faktorius, kurie atskleidžia reguliavimo įtaką konkurencijai.
- Išanalizuoti pasirinktų šalių narių reguliavimo praktiką elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų srityje identifikuojant reguliavimo įtaką konkurencijai bei galimas problemas.
- Numatyti galimas elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo ES tobulinimo galimybes ir priemones perspektyvoje.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas – elektroninių ryšių tinklai ir paslaugos, o tyrimo dalykas – elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistema ES.

Darbe bus analizuojama elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistema, tiriant kaip sektoriaus specifinio reguliavimo bei bendrosios konkurencijos teisės taikymas įtakoja konkurencingumą atitinkamoje rinkoje bei fiksuojant esamos reguliavimo politikos taikymo problemas. Galimos reguliavimo įtakos konkurencijai, atitinkamose elektroninių ryšių rinkose, analizei bus pasirenkamos ES šalys narės, atsižvelgiant į jų aktyvumą bei pažangą įgyvendinant ES teisės normas. Šiuo tikslu į priešpriešą bus pastatomos šalys narės, kurios reguliavimo politiką vykdė ganėtinai intensyviai (pirmosios perkėlė ES teisės normas į nacionalinę teisę, greičiausiai bei daugiausiai atliko rinkos tyrimų) bei tos, kurios šioje srityje buvo pasyvios (vėlai perkėlė ES teisės normas į nacionalinę teisę ar atliko vos vieną rinkos tyrimą). Tokiu būdu sugretinant tam tikrus, konkurencingumo laipsnį elektroninių ryšių rinkoje įrodančius, kriterijus pasirinktose šalyse narėse, bus galima daryti išvadas, ar tikrai reguliavimas buvo tas faktorius, kuris užtikrino konkurencingą bei dinamišką elektroninių ryšių rinką.

Magistro baigiamajame darbe bus naudojamas sisteminis, lyginamasis bei loginis mokslinio tyrimo metodas. Darbe bus naudojami pirminiai⁸ ir antriniai teisės šaltiniai, remiamasi užsienio ir nacionaline teisės mokslo doktrina, žymų vardą turinčių kompanijų tyrimų duomenimis. Iš užsienio šalių tyrinėtojų paminėtini Martin Cave⁹, Alexandre de Streel¹⁰, Paul Nihoul¹¹, Peggy Valcke¹², Robert Queck¹³ bei kiti¹⁴. Nacionalinės teisės doktrinos elektroninių

⁸ Europos Tarybos ir Komisijos teisės aktai, Teisingumo teismo sprendimai.

⁹ Martin Cave – ekonomikos mokslų profesorius, atlikęs nemažai tiriamųjų darbų susijusių su konkurencijos teise bei strategija, elektroninių ryšių sektoriaus ekonominiu reguliavimu.

¹⁰ Alexandre de Streel – garsus elektroninių ryšių reguliavimo ir konkurencijos strategijos tyrinėtojas, Europos Komisijos ekspertas (2000–2003) Naujosios Reguliavimo sistemos derinimo klausimais. Išleido nemažai publikacijų telekomunikacijų bei konkurencijos klausimais.

¹¹ Paul Nihoul – teisės mokslų profesorius, kurio tyrinėjimo sritis yra konkurencijos teisė, Europos teisė ir tarptautinė teisė. Knygos „EU electronic communications law. Competition and regulation in the European Telecommunications market“ bendraautorius.

¹² Peggy Valcke – Teisės mokslų daktarė, žymi mokslininkė, išleidusi daug vertingų tiriamųjų darbų visuomenės informavimo, telekomunikacijų bei konkurencijos teisės temomis. Knygos „EU communications Law: Significant Market Power in the Mobile Sector“ bendraautorė.

ryšių konkurencijos klausimais gausu nėra. Kaip vienas iš ryškesnių darbų paminėtinas žymių Lietuvos teisininkų ir šios srities specialistų¹⁵ 2005 metais išleista knyga „Elektroninių ryšių teisė“. Lyginamuoju būdu bus analizuojama elektroninių ryšių reguliavimo politika bei pasiekti rezultatai atskirose ES šalyse narėse, o remiantis darbe gautais rezultatais ir taikant loginį tyrimo metodą bus suformuluotos tam tikros prognozės bei sprendimai, kurie gali turėti įtakos ir ES elektroninių ryšių rinkai.

¹³ Robert Queck – vienas iš kompiuterių ir teisės tyrimų centro prie Namūro universiteto Belgijoje mokslininkų, parengęs ne mažą dalį mokslinių darbų bei praktinių tyrimų skirtų vystyti ir tobulinti teisinės informatikos, teisinės komunikacijos, elektroninės komercijos ir elektroninio verslo teisinį reguliavimą.

¹⁴ Peter Rodford, Eva Lievens, Philippe Defraigne, Andras G. Inotai, Robert SK Bell, Neil Ray, Johannes M. Bauer.

¹⁵ Jarukaitis I, Lamanaukas T, Civilka M. ir kt. Elektroninių ryšių teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2005.

1. ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TINKLŲ IR PASLAUGŲ REGULIAVIMO IR KONKURENCIJOS SANTYKIS

1.1 Elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo Europos Sąjungoje apžvalga

1.1.1 Elektroniniai ryšiai pagal Europos Sąjungos teisę

Kaip jau buvo apibrėžta įvadinėje dalyje, šio magistro baigiamojo darbo tyrimo dalykas yra elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistema ES. Analizuojant įvairius teisės aktus, norminę medžiagą bei mokslinę literatūrą, susijusią su reguliavimo sistema, pastebėta, kad elektroninių ryšių sąvoka nėra aiškiai apibrėžta. Prieš pradėdant analizuoti ką ir kodėl reguliuojame būtina išsiaiškinti kaip suprantamas terminas „elektroniniai ryšiai“ ES teisėje.

Kompetentingų autorių kolektyvas pastebi¹⁶, kad elektroninių ryšių sąvoką galima išvesti iš „tinklų“ ir „paslaugų“ sąvokų, kurios yra apibrėžtos reguliavimo sistemą sudarančiose direktyvose. Šios sąvokos apibendrina požymius, susijusius su trimis pagrindiniais elementais, kurie formuoja elektroninių ryšių branduolį:

- veikla – perdavimas, siuntimas ar maršruto parinkimas;
- elektroninis pavidalas – ryšys, kaip elektroninės veiklos forma, kuris nuo kitų perdavimo tipų skiriasi savo „fizikine“ prigimtimi;
- tai kas perduodama – signalai, kurie gali būti trijų tipų: garsas, vaizdas ir duomenys.

Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatyme¹⁷ elektroniniai ryšiai apibrėžiami kaip „signalų perdavimas laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis“. Šis apibrėžimas pilnai įtraukia visus požymius, kurie pagal ES teisę yra įvardijami kaip elektroninių ryšių skiriamieji bruožai.

Elektroninių ryšių teisinis reguliavimas apima visų elektroninių ryšių – palydovinių tinklų, fiksuotų (kanalų ir paketų komutavimo, įskaitant internetą) ir judriųjų antžeminių tinklų, elektros perdavimo kabelinių sistemų (kiek jos naudojamos signalams perduoti) tinklų, naudojamų radijo ir (ar) televizijos programoms transliuoti (retransliuoti), ir kabelinės televizijos bei mikrobangės daugiakanalės televizijos tinklų neatsižvelgiant į perduodamos informacijos pobūdį ir kt. veiklos reguliavimą. Kadangi elektroninių ryšių technologijos sparčiai konverguojasi labai svarbu apibrėžti „ryšius“ kiek galima plačiau, be „pririšimo“ prie kurios nors

¹⁶ Nihoul P., Rodford P. EU electronic communications law. Competition and regulation in the European Telecommunications market. - Oxford, 2004. P. 15.

¹⁷ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2382.

technologijos. Pagrindinė šio lankstaus požiūrio nauda yra ta, kad leidžia reguliavimui plėtotis kartu su technologijomis, atspindi technologijų neutralumo principą, kuris yra vienas iš reguliavimo sistemos fundamentalių principų. Pažymėtina, kad ši reguliavimo sistema nereguliuoja elektroniniais ryšių tinklais ar naudojant elektroninių ryšių paslaugas perduodamos informacijos turinio teikimo ar redakcinės turinio kontrolės paslaugų, tarp jų informacinės visuomenės paslaugų, kurių visiškai ar daugiausiai nesudaro signalų perdavimas elektroninių ryšių tinklais.

1.1.2 Elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo istorinė dinamika

Europos telekomunikacijų¹⁸ liberalizacijos procesas sulaukė itin didelio mokslininkų susidomėjimo. Daugelis autorių apžvelgia šio proceso eigą, reikšmę, analizuoja įtaką elektroninių ryšių rinkai šiandien bei pateikia ganėtinai teigiamą požiūrį į šį procesą, grindžiant elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų plėtra. Kadangi liberalizacijos procesas bei jo įtaka yra gana detalai išanalizuota daugelyje literatūros šaltinių šiame skyriuje bus trumpai apžvelgiama istorinė reguliavimo sistemos dinamika ES, koncentruojant dėmesį į reguliavimo ir konkurencijos teisės santykį šio proceso metu.

Iki 1980 metų telekomunikacijos buvo natūrali monopolija. Globalizacija, technologiniai pasikeitimai ir neo-liberalių idėjų sklaida iš Jungtinių Amerikos Valstijų¹⁹ ir Didžiosios Britanijos²⁰ 1980 metais išugdė liberalizacijos būtinybės idėją Europoje. Kaip pavyzdys Europai buvo JAV, kuri jau tada naudojo tam tikras reguliavimo procedūras kas paskatino elektroninių ryšių sektoriaus plėtrą²¹. Tai kėlė motyvaciją ir Europai siekti geresnių rezultatų telekomunikacijų sektoriuje.

Vienas iš svarbiausių motyvų, paskatinusių imtis elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo reformos – teisinis motyvas. Išskirtinių teisių panaikinimas yra pagrįstas visais požiūriais, nes monopolijos:

1. trukdo vidinės rinkos realizavimui;

¹⁸ Iki 2003 metų, kol įsigaliojo naujoji reguliavimo sistema, vietoj šiandien naudojamo termino „elektroniniai ryšiai“ buvo naudojamas terminas „telekomunikacijos“.

¹⁹ Glenn A Woroch. Local Network Competition. – University of California, Berkeley, 2002. P. 4–16 // <http://groups.haas.berkeley.edu/imio/crtp/publications/workingpapers/wp57.PDF>; prisijungimo laikas 2006-03-17.

²⁰ Didžioji Britanija 1980 metais privatizavo bendrovę British Telecom ir išdavė licenciją antram operatoriui – Mercury.

²¹ Amerikos piliečiai turėjo priėjimą prie geresnių ryšių už žemesnę kainą, didesnę technologinį pranašumą lyginant su Europa.

2. naudojasi visomis teisėmis savo nacionalinėse teritorijose ir nepalieka teisės kitos valstybės narės dalyviui įeiti į šią geografinę rinką;
3. pažeidžia konkurencijos taisykles (monopolinėje sistemoje vartotojas neturi pasirinkimo laisvės)²².

1987 m. Komisija iniciavo ambicingą liberalizacijos procesą. Pirmas žingsnis liberalizacijos link buvo Žalioji knyga²³ (angl. *Green Paper*), po to sekė eilė direktyvų, kuriose buvo supažindinta su konkurencija galinių įrenginių²⁴, paslaugų²⁵ ir telekomunikacijų²⁶ rinkose. Kaip to rezultatas valstybės narės buvo priverstos panaikinti privilegijas (specialias ir išimties teises) skirtas nacionaliniams operatoriams pagal konkurencijos teisės normas²⁷. 1998 metais telekomunikacijos ES buvo pilnai liberalizuotos.

Pagal 1998 metų reguliavimo paketą rinkos sritys, kurios buvo *ex ante* reguliavimo subjektais, buvo iš anksto apibrėžtos direktyvose pagal savo technines charakteristikas²⁸ ir nebuvo apibrėžiamos pagal bendrosios konkurencijos principus²⁹. Šio laikmečio reguliavimo sistemoje sektoriaus specifinio reguliavimo ir konkurencijos teisės normos buvo vertinamos kaip papildančios viena kitą ir taikytos paralelėje. NRI turėjo skirti visą rinkinį įpareigojimų, kurie buvo numatyti direktyvose, ir negalėjo pasirinkti tuo momentu tinkamiausios alternatyvos. Tokios griežtos taisyklės galėjo sukelti stagnaciją tam tikrų rinkų segmentuose, tad reikėjo sukurti naują sistemą, kuri būtų lankstesnė bei teisiškai pagrįsta. Tad 2003 metais ES įsigaliojusi reguliavimo sistema pasiūlė greta bendrosios konkurencijos teisės normų naudoti visą rinkinį elektroninių ryšių sektoriaus specifinio reguliavimo (angl. *sector specific regulation*) normų. Pagal galiojančią reguliavimo sistemą, rinkos, kurios turėtų būti reguliuojamos *ex ante* principu, yra apibrėžiamos vadovaujanti bendrosios konkurencijos teisės normomis³⁰. Šis reguliavimas daugiau orientuotas į bendrųjų konkurencijos teisės normų taikymą paliekant galimybę taikyti specifines priemones tais atvejais, kai konkurencijos teisės normų nepakanka.

²² *Supra*, žr. išnaša Nr. 16, P. 15.

²³ 1978 m. Towards a dynamic European Economy, Green Paper on the development of the common market for telecommunications services and equipment COM (87) 290.

²⁴ 1988 m. gegužės 16 d. Komisijos direktyva 88/301/EEC dėl konkurencijos telekomunikacijų galinių įrenginių rinkose, OL 1998, L131, P. 73.

²⁵ 1990 m. birželio 28 d. Komisijos direktyva 90/388/EEC dėl konkurencijos telekomunikacijų paslaugų rinkose, OL 1990, L192, P. 10.

²⁶ Komisijos direktyva 96/19/EC papildanti direktyvą 90/388/EEC dėl pilnos konkurencijos įgyvendinimo telekomunikacijų rinkose, OL 1996 L74, P. 13.

²⁷ *Supra*, žr. išnaša Nr. 16, P. 15.

²⁸ Detaliau Geradin D. Remedies in network industries: EC competition law vs. sector-specific regulation. - Antwerp-Oxford: Intersentia, 2004. P. 115.

²⁹ Commission guidelines on market analysis and assessment of SMP under the community regulatory framework for electronic communications networks and services (*aut.* toliau – SMP nustatymo gairės) // Regulatory framework for electronic communications in the European Union. Situation in September 2003. - Luxembourg: Office for Official publications of the European Communities, 2004. P. 93.

³⁰ *Ibid.*, 4 straipsnis.

Išanalizavus šias dvi reguliavimo sistemas galima pastebėti ryškų skirtumą tarp 1998 metų reguliavimo sistemos, kuri sukūrė griežtą ir nelanksčią sistemą³¹, ir 2003 metais įsigaliojusios reguliavimo sistemos, kurios tikslai – konkurencijos skatinimas, vidaus rinkos plėtra bei rūpinimasis ES piliečių interesais – buvo nustatyti Pagrindų direktyvos³² 8 straipsnyje, kaip pagrindiniai tikslai, kurių turi siekti NRI³³. Akivaizdu, kad esama reguliavimo sistema ganėtinai sėkmingai buvo taikoma kai kuriose ES šalyse narėse, siekiant užtikrinti kuo labiau konkurencingą elektroninių ryšių rinką bei vartotojų pasitenkinimą gaunant naujas bei aukštos kokybės paslaugas. Eilę metų buvo stebima sparti technologijų plėtros dinamika, kuri teikė visą eilę naujų produktų bei paslaugų, kas kaip manoma buvo veiksmingai besikuriančios konkurencijos padarinys.

Viena iš reguliavimo sričių, skirtų rinkos galiai kontroliuoti, yra taip vadinamas didelės įtakos rinkoje režimas (angl. *Significant Market Power regime*) (toliau – SMP). Įpareigojimų skyrimo SMP turinčiam subjektui³⁴ procedūra buvo panaši tiek pagal 1998 metų, tiek pagal 2003 metais įsigaliojusią reguliavimo sistemą. Vienas iš pagrindinių klausimų šiuo metu, SMP režimo kontekste, santykis tarp sektoriaus specifinio reguliavimo ir bendrosios konkurencijos teisės. Daugelis autorių sutaria, kad naujasis SMP režimo procesas vadovaujasi ta pačia logika ir metodais kaip konkurencijos teisės analizės, nes atlieka tuos pačius rinkos apibrėžimo, analizės procesus kaip ir konkurencijos teisės atveju. Tačiau atidžiau paanalizavus šių dviejų instrumentų taikymą, ypatingai kas liečia įpareigojimų skyrimą SMP turinčiam operatoriui, išryškėja tam tikri, klausimą keliantys faktai, kurie detaliau bus aptarti sekančiuose skyriuose.

1.2 Konkurencijos teisė ir *ex ante* reguliavimas

Mario Monti, Europos Komisionierius, atsakingas už konkurencijos politiką, 2003 metais pasisakydamas susitikime Briuselyje³⁵, teigė, kad „šiuo metu dar nepasiekėme tokios rinkos būsenos, kuri leistų atsisakyti *ex ante* reguliavimo. Lyginant su kitais ekonominiais sektoriais mes vis dar esame pereinamajame laikotarpyje, kai reikėtų taikyti abu, konkurencijos teisės instrumentus ir sektoriaus specifinį reguliavimą. Tol kol tokios problemos kaip prieigos

³¹ Detaliau Valcke P., Queck R., Lievens E. EU communications Law: Significant Market Power in the Mobile Sector. – UK-USA: MPG Books Ltd, 2005. P. 1.

³² 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EC dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (*aut.* toliau – Pagrindų direktyva) OL 2002, L 108.

³³ *Ibid.*, 7.1 ir 8.1 straipsniai.

³⁴ Laikoma, kad įmonė turi didelę įtaką rinkoje, jei jos vienos ar bendrai su kitomis įmonėmis padėtis prilygsta dominuojančiai, tai yra ji turi ekonominę galią, kuri jai leidžia būti gana dideliu mastu nepriklausomai nuo konkurentų, klientų ar galų gale nuo vartotojų.

³⁵ Monti M. Competition Law and Regulation in the new Framework. Kalba pasakyta seminario „The Electronic Communications Consultation Mechanism“ metu. Briuselis, 2003 m. liepos 15 d., P. 3–4 // http://ec.europa.eu/comm/competition/speeches/text/sp2003_015_en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-09.

prie tinklo nepagrįsti suvaržymai egzistuos, *ex ante* reguliavimas išliks būtinas“. Po trijų metų įdomu stabtelti ir pasižiūrėti koks konkurencijos ir *ex ante* reguliavimo santykis šiandien. Ar šis deklaratyvus pareiškimas pasiteisino ir vis dar tinkamas šiandien?

Kaip jau minėta ankstesniuose skyriuose 2003 metais įsigaliojusi reguliavimo sistema pagrįsta prielaida, kad *ex ante* reguliavimo įpareigojimai būtų taikomi ten, kur nėra veiksmingos konkurencijos, t. y. rinkose, kur yra viena ar kelios įmonės, turinčios didelę įtaką rinkoje, ir kur nacionalinės ar bendrijos konkurencijos teisės priemonių nepakanka šiai problemai išspręsti³⁶. Reguliavimas ir konkurencijos teisė yra iš esmės vienas kitą papildantys instrumentai. Jų pagrindas yra Europos Bendrijos steigimo sutarties 3 straipsnio (c) ir (g) punktai, kurie apibrėžia pagrindines Bendrijos veiklos sritis, iš kurių elektroninių ryšių sektoriui svarbiausios yra palaikyti konkurencingą vidaus rinką bei maksimizuoti vartotojo pasitenkinimą.

Pagal galiojančią reguliavimo sistemą Komisija yra patvirtinusi Rekomendaciją³⁷ kuri apibrėžia, remiantis bendrosios konkurencijos teisės principais, elektroninių ryšių sektoriaus produktų ir paslaugų rinkas, kuriose yra pateisinamas *ex ante* reguliavimas, dėl jų struktūrinių problemų. Apsibrėžiant rinką, kuri bus *ex ante* reguliavimo subjektas, pirmiausiai yra įvertinami trys kriterijai³⁸, leidžiantys šiai rinkai taikyti išankstines reguliavimo priemones.

Valstybės narės NRI vadovaudamosi Rekomendacija bei Komisijos nuorodiniu dokumentu dėl rinkos analizių pagal nacionalines sąlygas, naudojant bendrosios konkurencijos teisės principus, apibrėžia rinkas. Įvertinant efektyvios konkurencijos rinkoje buvimo faktą yra nustatomi didelę įtaką rinkoje turintys ūkio subjektai (angl. *undertaking*). Viena iš reguliavimo sistemos sričių, skirtų rinkos galią kontroliuoti, yra ankstesniame skyriuje aptartas SMP režimas. SMP koncepcija, kuri yra apibrėžta Pagrindų direktyvos 14 straipsnyje, atitinka bendrosios konkurencijos teisėje naudojamo dominavimo koncepciją. Žymus profesorius Martin Cave teigia³⁹, kad „rinkos NRI yra analizuojamos su tikslu nustatyti dominavimą (angl. *dominance*) (perspektyvos požiūriu). Ten kur dominavimas nenustatytas *ex ante* įpareigojimai šioje rinkoje bet kuriam ūkio subjektui gali būti netaikomi (*ex post* konkurencijos teisę vis dar bus galima taikyti). Ten kur dominavimas nustatytas turi būti parinkti įpareigojimai iš tam tikro įpareigojimų sąrašo“⁴⁰.

³⁶ *Supra*, žr. išnaša Nr. 32, Pagrindų direktyvos 27 konstatuojamoji dalis.

³⁷ 2003 m. vasario 11 d. Komisijos rekomendacija 2003/311/EC dėl elektroninių ryšių sektoriaus atitinkamų produktų ir paslaugų rinkų, kurioms taikomas *ex ante* reguliavimas (toliau – Rekomendacija), OL 2003, L 114.

³⁸ Šie 3 kriterijai yra: a) didelės ir nuolatinės patekimo į rinką kliūtys; b) rinkai būdingos ypatybės, dėl kurių laikui bėgant negali susikurti veiksminga konkurencija; c) vien konkurencijos teisės nepakanka rinkos ydai pašalinti (nėra *ex ante* reguliavimo).

³⁹ Cave M. Regulation and competition law in European telecommunications. 2006 m. birželio mėn., P. 12 // http://www.pts.se/Archive/Documents/SE/Regulation_and_Competition_Law_in_European_Telecommunication_s.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-16.

⁴⁰ Detaliau Geradin D. Remedies in network industries: EC competition law vs. sector-specific regulation / editor D. Geradin. - Antwerp–Oxford: Intersentia, 2004. P. 9.

Šioje vietoje reiktų pažymėti ir atkreipti dėmesį į tai, kad didelės įtakos rinkoje koncepcijos santykis su dominavimu yra pabrėžtas Komisijos nuorodiniame dokumente dėl rinkos analizių⁴¹, kur akcentuojama, kad „ūkio subjekto nustatymas, kaip turinčio didelę įtaką rinkoje, apibrėžtoje kaip *ex ante* reguliavimo objektas, automatiškai nereiškia, kad šis ūkio subjektas yra taip pat dominuojantis pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 82 straipsnį ar panašias nacionalines nuostatas“.

Rinka laikoma konkurencinga kai nerandama nei vieno, didelę įtaką rinkoje turinčio, ūkio subjekto. Jei rinka yra pakankamai konkurencinga NRI turi panaikinti (anuliuoti) visus esančius įpareigojimus ir neturėtų skirti naujų. Jei rinka nėra konkurencinga, NRI skiria atitinkamus įpareigojimus didelę įtaką rinkoje turinčiam operatoriui iš sąrašo pateikto atitinkamose direktyvose⁴². Reguliavimo sprendimus priima nacionalinės reguliavimo institucijos, tačiau vidaus rinką ES lygiu apsaugo persvarstymo mechanizmas (vadinamoji „procedūra pagal 7 straipsnį“), padedantis užtikrinti nuoseklų *ex ante* reguliavimą visoje ES.

Ūkio subjektų, turinčių rinkos galią, veiklą priešingą konkurencijai, reguliuoja konkurencijos priežiūros institucija naudodama bendrąją konkurencijos teisę. Bendroji konkurencijos teisė yra taikoma *ex post* arba jau įvykusiam faktui, kuris yra pavojingas konkurencijai ir siekia atstatyti veiksmingą konkurenciją, kuri buvo tam tikroje rinkoje prieš šiam faktui atsirandant⁴³. Galiojanti reguliavimo sistema siūlo monopolijų reguliavimą pavesti elektroninių ryšių reguliavimo institucijoms ir vietoj *ex post* reguliavimo naudoti sektoriaus specifinį reguliavimą, kuris įtraukia ir konkurencijos teisės elementus taikant *ex ante* reguliavimą. Šis reguliavimas pradeda veikti dar prieš draudžiamus veiksmus ir siekia skatinti efektyvią konkurenciją, kuri dar nėra išsivysčiusi tam tikroje rinkoje. Sektoriaus specifinis reguliavimas yra labiau abstraktus ir bendras įvertinant konkurenciją specifiniame sektoriuje, o tuo tarpu bendroji konkurencijos teisė taikoma konkrečiu atveju.

Apžvelgus reguliavimo sistemos procedūros turinį išryškėja konkurencijos teisės ir sektoriaus specifinio reguliavimo (kaip dviejų skirtingų instrumentų) taikymo galimybės. Tačiau pažymėtina, kad šie instrumentai turi būti suprantami, kaip papildantys vienas kitą, tačiau nepakeičiami vienas kitu. Konkurencijos teisė nėra tapati sektoriaus specifiniam reguliavimui ir jos neturėtų būti viena su kita maišomos. Alexandre de Stree⁴⁴ ganėtinai tiksliai atskyrė šiuos

⁴¹ *Supra*, žr. išnašą Nr. 29, 30 straipsnis.

⁴² Kai didelę įtaką rinkoje turintis ūkio subjektas nustatomas didmeninėje rinkoje įpareigojimais skiriami iš Prieigos direktyvos. Jei didelę įtaką rinkoje turintis operatorius nustatomas mažmeninėje rinkoje reguliavimo sąlygos yra griežtesnės, nes turi būti įrodyta, kad įtakojant didmeninę rinką nebuvo išspręstos mažmeninės rinkos problemos. Kai tai pateisinama NRI įpareigojimus skiria pagal Universaliųjų paslaugų direktyvą.

⁴³ *Supra*, žr. išnašą Nr. 31, P. 121.

⁴⁴ Detaliau Alexandre de Stree. Remedies in the electronic communications sector // Remedies in network industries: EC competition law vs. sector-specific regulation / editor D. Geradin. – Antwerp-Oxford: Intersentia, 2004. P. 118.

instrumentus, skirtumus apžvelgdamas tikslų, įrodinėjimo naštos intervencijai bei įpareigojimų atžvilgiu.

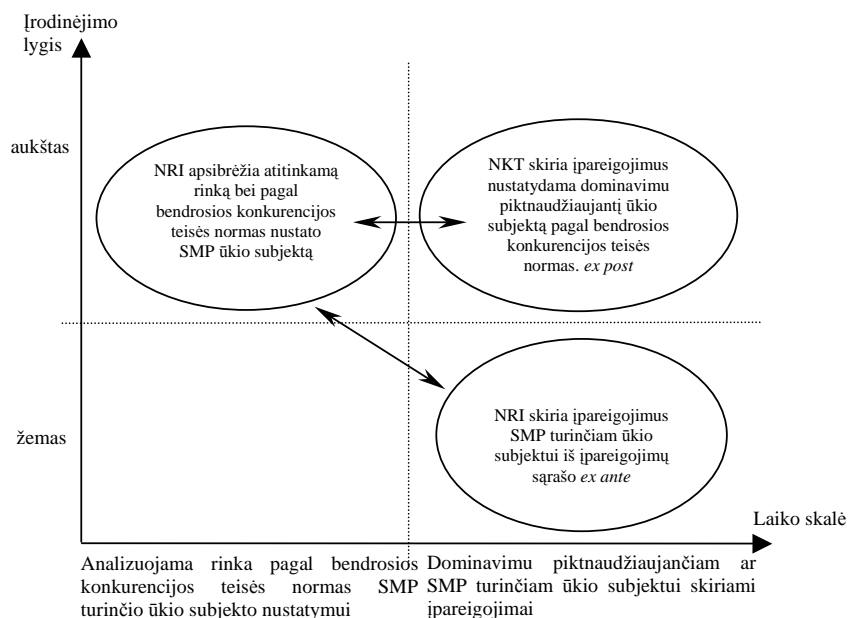
Abiejų instrumentų tikslas elektroninių ryšių rinkoje – padidinti konkurencijos lygį. Konkurencijos teisė kontroliuoja rinkos galią siekiant palaikyti esantį konkurencijos lygį ar padidinti konkurenciją, tuo tarpu sektoriaus specifinis reguliavimas kontroliuoja rinkos galią, kur konkurencija negalima ar nenorima (natūrali monopolija ar oligopolija).

Kalbant apie nacionalinių priežiūros institucijų intervencijos sąlygas iš vienos pusės tiek bendrosios konkurencijos teisės atveju, tiek specifinio sektoriaus reguliavimo atveju, siekiant skatinti konkurenciją, intervencijos pagrindinis kriterijus yra ūkio subjekto dominavimas ar veikla, kuri laikoma nekonkurencinga (angl. *anti-competitive*). Tačiau svarbus momentas yra tas, kad konkurencijos teisės intervencija turi būti pagrįstas nekonkurencingu elgesiu (piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi), kuris jau įvyko, o sektoriaus specifinio reguliavimo intervencija šio faktoriaus nelaiko svarbiu, nes jis rinką prižiūri perspektyvos požiūriu⁴⁵. Pažymėtina, kad NRI apsibrėždamos rinkas turi vadovautis griežtais bendrosios konkurencijos teisės principais, įrodant visą eilę požymių, kurie atskleidžia būtinybę *ex ante* reguliavimui. Tačiau įvykdžius šią sudėtingą procedūrą įrodinėjimo pareiga (angl. *burden of proof*) vykdyti intervenciją NRI tampa daug mažesnė apsibrėžtoje rinkoje, nei bendrosios konkurencijos teisės taikymo atveju⁴⁶. Tačiau šiam požiūriui buvo paprieštarauta. Teigiama, kad skirtingi įrodinėjimo elementai (susiję su rinkos apibrėžimu, analize bei įpareigojimais) yra painiai susiję (įėjimo barjerų buvimo nustatymas, kuris yra reikalingas abiem atvejais apsibrėžiant bei analizuojant rinkas), tad manytina, kad tiek NRI tiek nacionalinės konkurencijos tarnybos (toliau – NKT) įrodinėjimo pareiga yra vienoda⁴⁷. Kitais žodžiais tariant tiek NRI tiek NKT prieš skirdamos tam tikroje rinkoje dominuojančiam ūkio subjektui įpareigojimus turi įvykdyti pagal bendrosios konkurencijos teisės normas numatytas procedūras bei įrodyti įpareigojimų skyrimo tikslingumą bei pagrįstumą. Tai, kad pagrįstumas įrodinėjamas skirtingu laiko tarpu dar nereiškia, kad įrodinėjimo galia dėl intervencijos priemonių tinkamumo yra skirtinga, nes įpareigojimų NRI negalės skirti tol, kol nebus įvykdyta rinkos tyrimo procedūra. Skirtumas tik tame, kad NRI intervencija susijusi su perspektyvos požiūriu (*ex ante* reguliavimu), o konkurencijos tarnybos intervencija susijusi su jau įvykusio fakto priežiūra (*ex post* reguliavimu). Šį atvejį būtų galima pavaizduoti laiko skalėje, kaip pateikta 1 paveiksle.

⁴⁵ SMP nustatymo gairės, 26 straipsnis.

⁴⁶ *Supra* žr. išnaša Nr. 44, P. 118.

⁴⁷ *Supra* žr. išnaša Nr. 31, P. 134.

1 pav. Skirtingų institucijų įrodinėjimo naštos lygis

Įpareigojimų skyrimo atveju pastebėtina, kad tiek konkurencinės teisės atveju, tiek sektoriaus specifinio reguliavimo atveju gali būti taikomi struktūriniai ar elgesio (angl. *behaviour*) įpareigojimai. Skirtumas tas, kad sektoriaus specifinio reguliavimo atveju nėra praktikos taikyti elgesio įpareigojimų, tokių kaip baudos ar žalos atlyginimas.

Daugelio autorių pastebima ir teigiama, kad reguliavimo būdas pagrįstas *ex post* elektroninių ryšių sektoriuje yra ganėtinai neefektyvus, nes *ex post* įsikišimas gali būti pavėluotas⁴⁸, naujų rinkos dalyvių teisės gali būti neapgintos ir jie gali prarasti savo poziciją rinkoje ar būti visiškai išstumti iš jos, o parankesnis ir tinkamesnis yra *ex ante* reguliavimas.

Tačiau dar negalima daryti konkrečių išvadų dėl tokio reguliavimo sistemos požiūrio teisingumo. Darytina prielaida, kad *ex ante* reguliavimas pastaruosius metus sąlygojo gana sparčią pažangą elektroninių ryšių sektoriuje skatindamas konkurenciją visoje ES. Tačiau reikia neužmiršti, kad šis reguliavimas yra paremtas daugiau spėliojimu bei situacijos formavimu į ateitį. Dominuojančio operatoriaus nustatymas, įpareigojimų jam skyrimas ir tokiu būdu konkurencijos skatinimas yra veiksmingas veiksmas tol, kol tai nepradedą iškreipti rinkos ir įtakoti neigiamų pasekmių, tokių kaip tam tikro sektoriaus stagnacija, rinkos iškreipimas ir kiti karteliniai susitarimai. Šioje vietoje svarbu atkreipti dėmesį, kad tam tikros šalies narės NRI pasirinktas reguliavimo būdas būtų taikomas ne tikslu pritaikyti reguliavimo sistemą elektroninių ryšių rinkoje, bet tikslu, atsižvelgiant į atskiros šalies narės rinkos situaciją, taikant reguliavimo

⁴⁸ Jarukaitis I, Lamanuskas T, Civilka M. ir kt. Elektroninių ryšių teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 15.

sistema, teigiamai veikti konkurenciją rinkoje, ko pasėkoje didėtų investicijos, inovacijos bei paslaugų plėtra.

1.3 Faktorai, identifikuojantys reguliavimo įtaką konkurencijai

Sektoriai, kurie yra *ex ante* reguliavimo subjektai, yra kaip faktoriai moderniai ekonomikai funkcionuoti⁴⁹, dėl ko ir kuriama reguliavimo sistema strategiškai svarbių rinkų priežiūrai. Reguliavimo įtaka elektroninių ryšių sektoriui galėtų būti suvokiama kaip rezultatas, pasiektas taikant bendrosios konkurencijos teisės bei sektoriaus specifinio reguliavimo normas, siekiant tikslų įgyvendinimo pagal Pagrindų direktyvos 8 straipsnį⁵⁰. Įtakoje yra veikiami tam tikri faktoriai, kurie identifikuoja veiksmo atlikimo kokybę, kas sąlygoja rezultatą. Rezultatas gali būti tiek teigiamas tiek neigiamas, išryškėjantis proceso metu. Elektroninių ryšių sektoriuje, vykdant rinkos priežiūrą, rezultato laukiama tik teigiamo, nes šis sektorius yra labai svarbus ir reikšmingas vartotojų gerovei užtikrinti bei šalies ūkiui stiprinti.

Tik prasidėjus ES telekomų privatizavimo procedūroms daugelis mokslininkų ėmėsi tyrinėti šių veiksmų įtaką rinkai identifikuojant visus „už“ ir „prieš“. Lygiagrečiai privatizavimui buvo vykdomas ir reguliavimas, ko dėka rinkose pamažu pradėjo veikti konkurencija. Skirtingos empirinės studijos pagrindė, kad privačios įmonės pasiekia geresnius rezultatus, aukštesnį produktyvumo lygį, didesnę paslaugų skverbtį bei mažesnius praradimus⁵¹. Tačiau naujausia empirinė studija⁵² išvadose pateikė, kad koreliacija tarp privatizavimo bei konkurencijos labai menka. Minima empirinė analizė parodė, kad konkurencija ES šalyse narėse vystėsi visiškai nepriklausomai nuo privatizavimo. Tai daro išvadą, kad kiti faktoriai yra daug labiau lemiami konkurencijai nei privatizacija.

Taigi jei privatizacija neturėjo jokios įtakos konkurencijai, turi būti kitas pagrindas kodėl konkurencija plėtojosi. Be technologinės plėtros lemiamai įtakojančias faktorius galėtų būti reguliavimo aplinka. Kaip deklaruojama daugelyje literatūros šaltinių konkurencija nebūtų išsivysčiusi ES šalyse narėse be sėkmingo reguliavimo. Būtų galima teigti, kad reguliavimas yra

⁴⁹ Cave M, Stumpf U, Valletti T. A Review of certain markets included in the Commission's Recommendation on Relevant markets subject to *ex ante* regulation. – Brussels, 2006. P. 4 // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecom/infocentre/documentation/studies_ext_consult/index_en.htm#2006; prisijungimo laikas: 2006-07-19.

⁵⁰ Konkurencijos skatinimas, vidinės rinkos plėtra ir ES piliečių interesų apsauga.

⁵¹ Lundborg M., Dr. Ernst-Olav Rühle. Which impact did the privatisation of telecommunication incumbents in the EU have on competition // tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, Kinija, 2006 m. birželio mėn. P. 4–5. Kaip pavyzdys buvo pateikta studija, kurioje buvo išanalizuotos 1961–1992 metais, skirtingose pramonės šakose, veikusios 61 šalies įmonės, nustatyta, kad po privatizacijos pakilo darbo našumas, pelningumas bei produktyvumas.

⁵² Lundborg M., Dr. Ernst-Olav Rühle. Which impact did the privatisation of telecommunication incumbents in the EU have on competition // tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, Kinija, 2006 m. birželio mėn. P. 16–19.

lemiamas veiksnys konkurencijai ir reguliavimo sprendimai įtakoja rinkos dalyvių elgesį investuojant bei kuriant verslo modelius⁵³. Tačiau tam pagrįsti šiame magistro baigiamajame darbe pirmiau bus apsibrėžta kokie faktoriai atskleidžia, kad būtent reguliavimas įtakoja konkurenciją atitinkamoje rinkoje.

Lisabonos strategija, ambicinga programa ekonominei reformai su tikslu padaryti Europą „labiausiai konkurencingą ir žiniomis grįstą ekonomiką visame pasaulyje“. Elektroniniai ryšiai yra pagrindinis įnašas kuriant žiniomis pagrįstus produktus bei paslaugas. Aukštos kokybės paslaugos bei produktai yra siūlomi inovacijų dėka. Pačios inovacijos gali būti įtakotos daugelio faktorių. Konkurencija skatina inovacijas, inovacijos palaiko produktyvumo augimą, kuris stiprina šalies klestėjimą bei savo ruožtu – konkurencingumą. Dėl šios priežasties, vienas iš faktorių identifikuojančių reguliavimo įtaką konkurencijai yra inovacijos.

Valstybės valdytos monopolijos buvo privatizuotos, o konkurencija skatinama reguliuojant sujungimą (angl. *interconnection*), apmokestinimą ir priėjimą prie viešųjų resursų tokių kaip radijo dažniai, numeriai ir „kelio teisės“ (angl. *rights of way*). Mažmeninėje rinkoje konkurencijos lygį galima padidinti manipuliuojant kainomis. Ribotas vartotojų priėjimas prie paslaugų gali sumažinti konkurencijos lygį. Teigiamų reguliavimo rezultatų parametrais galėtų būti konkurencijos ir paslaugų skverbties lygis⁵⁴. Vartotojui itin svarbu gauti lengvai prieinamas, pigias bei kokybiškas paslaugas. Čia galima išvelgti koreliaciją tarp konkurencijos bei paslaugų skverbties lygio. Kuo konkurencija efektyvesnė, tuo daugiau paslaugų operatoriai gali pasiūlyti vartotojams už prieinamą kainą, tuo didesnė paslaugų skverbtis. Tad daroma prielaida, kad jei reguliavimo politika yra teisinga, paslaugų skverbtis turėtų didėti, o kaina mažėti. Taip bus įgyvendintas vienas iš reguliavimo sistemos tikslų: užtikrinti, kad paslaugų gavėjai, įskaitant paslaugų gavėjus su negalia, galėtų rinktis naudingiausią paslaugą, kainą ir kokybę⁵⁵. Šioje vietoje būtų galima išskirti dar vieną faktorių, kurio dėka bus galima atskleisti galimą reguliavimo įtaką konkurencijai – tai paslaugų skverbtis ir jos lygis.

Kaip teigiama Komisijos išplatintame pranešime⁵⁶, dėl reguliavimo sistemos peržiūrėjimo nauji rinkos dalyviai, kabelinio ryšio operatoriai, interneto paslaugų teikėjai ir programinės įrangos bei įrenginių gamintojai pažymėjo, kad šiuo metu galiojanti reguliavimo sistema leido plėtotis konkurencijai ir naujovių diegimui visoje Europoje, palengvindama investicijas ir plačiajuosčio ryšio skvarbą. Tačiau dauguma įsitvirtinusių rinkos dalyvių manė,

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Falch M. New technologies and their impacts on market and regulation // tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, Kinija, 2006 m. birželio mėn. P. 1.

⁵⁵ Pagrindų direktyvos 8 straipsnio, 2 skyrius.

⁵⁶ 2006 m. birželio 29 d. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui dėl ES elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemos persvarstymo COM(2006) 334. P. 4. // http://europa.eu.int/information_society/policy/ecom/doc/info_centre/public_consult/review/com334_lt.pdf; prisijungimo data: 2006-09-02.

kad *ex ante* reguliavimas kliudė naujoms investicijoms ir turėtų būti laipsniškai panaikintas iki 2015 m. Atsižvelgiant į tai, kad vienas iš reguliavimo sistemos tikslų, numatytų Pagrindų direktyvos 8 straipsnyje, yra skatinti veiksmingas investicijas į infrastruktūrą, o ES operatoriai pastebi problemų reguliavimo procedūroje, kas riboja naujas investicijas į elektroninių ryšių sektorių, kaip faktorius bus analizuojamas investicijų kaita per pastaruosius metus. Kadangi investicijos priklauso nuo daugelio ekonominių faktorių ir tyrimas reikalauja atskiro mokslinio ekonominio nagrinėjimo, analizei bus naudojamas Komisijos užsakymu atliktas tyrimas⁵⁷ dėl investicijų į elektroninių ryšių rinką.

Apibendrinant galima būtų išskirti šiuos faktorius, kurie identifikuoja galimą reguliavimo įtaką konkurencijai:

- Inovacijos
- Paslaugų skverbtis
- Investicijos

Apžvelgus visus išskirtus faktorius pastebima, kad elektroninių ryšių inovacijos, paslaugų skverbtis bei investicijos yra tarpusavyje koreliuojantys faktoriai. Veikiant vieną iš jų keičiasi kito faktoriaus būseną, o tuo pačiu ir situacija rinkoje. Siekiant teigiamo įtakos rezultato, kaip buvo aptariama skyriaus pradžioje, reikia naudoti teisingą reguliavimo politiką. Kadangi šiuo metu ES elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistema yra persvarstymo stadijoje, būtina identifiкуoti problematines šios sistemos veikimo vietas. O tai galima padaryti detaliam išanalizavus bendrosios konkurencinės teisės bei sektoriaus specifinio reguliavimo normų taikymo galimą įtaką konkurencijai. Analizuojant kaip rinkoje vyko inovacijų, investicijų, paslaugų plėtra bei augimas galima spręsti kokio lygio konkurenciją sukūrė šiuo metu veikianti reguliavimo sistema. Tad išvedus priklausomybės ryšius tarp aukščiau išskirtų faktorių bei konkurencijos bus galima atskleisti reguliavimo įtaką konkurencijai.

⁵⁷ „London Economics“ kartu su „PricewaterhouseCoopers“ Europos Komisijos Informacinės visuomenės ir žiniasklaidos generalinio direktorato užsakymu atliktas tyrimas „An assessment of the Regulatory Framework for Electronic Communications – Growth and Investment in the EU e-communications sector“. 2006 m. gegužės mėn. // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomm/info_centre/documentation/studies_ext_consult/index_en.htm#2006; prisijungimo laikas: 2006-09-15.

2. ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TINKLŲ IR PASLAUGŲ REGULIAVIMO ĮTAKA KONKURENCIJAI

2.1 Konkurencija ir inovacijos elektroninių ryšių rinkoje

Inovacijos yra prioritetas Europos Sąjungos ir kiekvienos šalies narės tikslas. Šis prioritetas susijęs su Lisabonos strategija, kurios tikslas panaikinti skirtumą tarp Europos ekonomikos ir JAV bei atsispindi reguliavimo sistemoje kaip vienas iš pagrindinių tikslų.

Pagrindų direktyvos 8 straipsnyje yra numatyti reguliavimo sistemos politikos tikslai. Šie tikslai nėra hierarchiniai, tačiau praktikoje pagrindinis dėmesys yra skiriamas konkurencijos skatinimui. To tikslas skatinti paslaugų produktyvumo augimą, plėtrą bei didinti vartotojų pasitenkinimą teikiamomis paslaugomis. Vienas iš faktorių identifikuojančių reguliavimo politikos tikslingumą bei efektyvumą yra inovacijos.

Bendru atveju inovacijas galima išskirti į produktų inovacijas bei procesų inovacijas. Produktų inovacijos suteikia galimybę teikti naujus produktus vartotojams, tuo tarpu procesų inovacijos įgalina veiksmingesnius bei materialiai efektyvesnius produkcijos procesus⁵⁸. Elektroninių ryšių sektoriuje šis atskyrimas nėra toks ryškus kaip kituose sektoriuose. Tinklo technologijų inovacijos gali būti suvokiamos kaip proceso inovacijos, nes jos suteikia galimybę padidinti tinklo talpumą. Tarkim vartotojas turi galimybę gauti daugiau to paties produkto produkcijos, bet už žemesnę kainą (pvz. spartesnis internetas už tą pačią kainą). Bet iš kitos pusės, tinklo talpos padidinimas suteikia platų spektrą naujų tinklo taikymo galimybių ir sukuria visiškai naują infrastruktūros tipą. Pabrėžtina, kad inovacijos susijusios su naujosios kartos tinklais (angl. New Generation Networks) (toliau – NGN) yra labiau proceso nei produkto inovacijos, ir jo talpumas yra pakaitalas didmeninėms paslaugoms teikiamoms kitomis aukštos kokybės technologijomis, kol jos išliks⁵⁹. Šiame kontekste yra svarbu atskirti inovacijas tinklų technologijose (tinklų inovacijos) ir inovacijas susijusias su paslaugų plėtra (paslaugų inovacijos).

Prie paslaugų inovacijų galima priskirti mobiliojo ryšio bei interneto paslaugas. Paslaugų inovacijos reguliuotojams iškėlė eilę klausimų bei pakeitė priėjimo prie tinklų požiūrio koncepciją. Sparčiai vystantis interneto bei mobiliojo ryšio paslaugoms reiktų persvarstyti, ar priėjimo prie fiksuotos telefonijos reguliavimas yra daug svarbesnis nei priėjimas prie judriojo ryšio bei interneto paslaugų?

⁵⁸ *Supra*, žr. išnaša Nr. 54, P. 2.

⁵⁹ *Supra*, žr. išnaša Nr. 49, P. 35.

Tinklų inovacijos apima naujų technologijų taikymą esamuose tinkluose, bei naujo tipo tinklų kūrimą naudojant naujausias technologijas⁶⁰. Tinklų inovacijos mažina kainą ir didina tinklo talpumą. Skirtingų tinklų technologijų ekonominis gyvybingumas priklauso nuo reguliavimo aplinkos. Tam tikri reguliavimo aspektai, kaip licencijos mokestis bei universaliųjų paslaugų finansavimo administravimas, galėtų pasitarnauti tam tikrų infrastruktūrų tipams.

Inovacijų kontekste šiuo metu taikoma reguliavimo sistema yra ganėtinai paini. Išplėtotą *ex ante* reguliavimo metodologiją iš vienos pusės atrodo patikima bei laikoma viena iš efektyviausių priemonių rinkai reguliuoti, užkertanti kelią neteisėtai veiklai vykdyti ateityje. Tačiau tuo pačiu šis, į ateitį orientuotas reguliavimas, gali sukelti eilę nesusipratimų, nes NRI gali identifikuoti rinkos galią ten, kur jos nėra, o skirti įpareigojimai gali duoti dvejopą rezultatą: arba jie per trumpą laiko tarpą pateisins reguliavimo reikalingumą arba ilgame laikotarpyje sukels neigiamą poveikį inovacijų plėtrai. Šiuo atveju sukuriama neaiški situacija kaip NRI turėtų elgtis, kad savo veiksmais skatintų, o ne stabdytų inovacijas. Kai kurie autoriai mano, kad tokia „nesutampančių reguliavimo sistemos tikslų kombinacija tarp *ex ante* reguliavimo ir bendrosios konkurencijos teisės, taip pat hipotetinio monopolisto testo (angl. *Hypothetical Monopolist Test*⁶¹) netinkamas pritaikymas yra vienas kitą sutvirtinantis faktoriai“, o tai pasėkoje sukels tam tikrų sektorių stagnaciją ir konfliktą tarp dviejų reguliavimo standartų⁶².

Pagal Pagrindų direktyvos 16.3 straipsnį, naudojant SMP režimą, yra nustatoma veiksminga (angl. *effective*) konkurencija rinkoje, o NRI tokiu atveju „neskiria ir nepalieka galioti jokių specifinių įpareigojimų“. Pagrindų direktyvos 16.4 straipsnis nurodo, kad NRI „nustato įmones, turinčias didelę įtaką toje rinkoje, ir joms nustato atitinkamus specifinius įpareigojimus“. SMP gairių 19 skyrius numato, kad „veiksmingos konkurencijos atitinkamoje rinkoje radimas yra tolygu išvadai, kad rinkoje nėra operatoriaus dominuojančios pozicijos“. Tačiau reguliavimo sistema tampa neaiški kalbant apie tai, kaip „konkurencijos skatinimas“ yra susijęs, jei išvis taip yra, su „veiksmingos konkurencijos“ koncepcija⁶³.

Iš vienos pusės SMP gairėse nurodyta⁶⁴, kad *ex ante* įpareigojimų SMP turintiems ūkio subjektams skyrimo tikslas – išvengti piktnaudžiavimo. Analizuojant pažodžiui galima būtų tai suvokti kaip konkurencijos skatinimą sumažinant SMP turinčio ūkio subjekto rinkos galią taip, kad dominavimas būtų pašalintas, o vienintelis aiškus politinis instrumentas įgalinantis NRI „skatinti konkurenciją“ yra galimybė skirti įpareigojimus SMP turinčiam ūkio subjektui. Taigi iš

⁶⁰ *Supra*, žr. išnaša Nr. 54, P. 6.

⁶¹ Praktikoje naudojant HMT susiduriama su visa eile problemų, tokių kaip sparti rinkos dinamika, dėl ko tampa labai sudėtinga įvertinti rinkos ribas *ad hoc*, o SMP galios įvertinimas apima labai trumpą laiko periodą.

⁶² Dobbs J., Richards P. Innovation and the new regulatory framework for electronic communications in the EU // *European Competition Law Review*. 2004, Nr. 25, P. 717.

⁶³ *Ibid.*, P. 716–730.

⁶⁴ Pagrindų direktyvos 16 straipsnis.

vienos pusės reguliavimo sistema yra skirta „skatinti konkurenciją“ užtikrinant SMP pašalinimą, tačiau tai konfliktuoja su pareiga „skatinti“ inovacijas ir investicijas į infrastruktūrą, kur rinkos galios išsigijimas galėtų būti pagrįstai laikomas integralaus konkurencingo proceso dalimi. Tai vienas iš argumentų kodėl reguliavimo sistema neturėtų būti interpretuojama kaip NRI pareiga griauti ar saugoti nuo rinkos galios išsivystymo⁶⁵. Praktikoje tampa neaišku, kada NRI skirti įpareigojimai yra sąmoningas tikslas griauti rinkos galią, o kada tai yra skiriama tiesiog apsaugoti nuo piktnaudžiavimo.

Bendrosios konkurencijos teisės ir sektoriaus specifinio reguliavimo vienijantis veiksnys yra „dominavimas“, tačiau pabrėžtina, kad ūkio subjekto turinčio SMP nustatymas „dar nereiškia dominavimo pagal Bendrijos Steigimo sutarties 82 straipsnį“⁶⁶. Pabrėžtina, kad pagal konkurencijos teisę nei esama, nei įgyjama rinkos galia nėra piktnaudžiavimas⁶⁷ (tik dominuojančios pozicijos stiprinimas galėtų sąlygoti sujungimų draudimą). Žinoma, kad rinka, apibrėžta *ex ante* reguliavimo tikslais, neprieštarauja tai, kuri yra apibrėžta bendrosios konkurencijos teisės individualiems atvejams⁶⁸. Iš teisinės perspektyvos, pagal bendrąją konkurencijos teisę, įmonės gali būti nedominuojančios, net jei jos ir turi SMP požymių, o tokiu atveju NKT neturi teisės varžyti jų veiklos. Tad išskyla rimtas pavojus, kad SMP nustatymas dviem skirtingais režimais gali lemti iškraipymus įskaitant galimybę padvigubinti riziką ir potencialą konfliktuojantiems įpareigojimams. Jei NRI reguliavimo sistemą laiko kaip pateisinančią rinkos galios pašalinimą ir apsaugančią nuo jos išsigalėjimo, tada bet koku atveju tai bus nevisai suderinama su bendrąja konkurencijos teise pagal Bendrijos Steigimo sutarties 82 straipsnį.

Apibendrinant galima teigti, kad *ex ante* reguliavimo pavojus yra tame, kad bendrosios konkurencijos teisės nepakankamumas gali būti perdėtas ir įtakoti intervenciją ten kur jos nereikia. Esant netinkamiems reguliavimo sprendimams galimas neigiamas poveikis investicijoms, o dėl to logiškai seka ilgo laikotarpio inovacijų sąstingis.

Iš praktinės pusės daugelis empirinių analizių brėžia tiesioginę konkurencijos bei inovacijų koreliacijos liniją. Tačiau kai kurie tyrėjai įrodinėja priešingai⁶⁹, teigdami, kad

⁶⁵ *Supra*, žr. išnaša Nr. 62, P. 717.

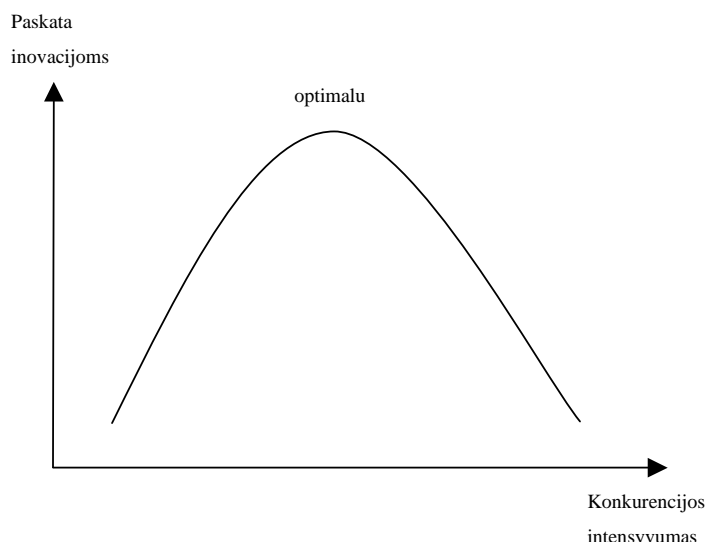
⁶⁶ EB Steigimo sutarties 82 Straipsnyje nurodoma, kad „kaip nesuderinamas su bendrąja rinka draudžiamas bet koks vienos ar keleto įmonių piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi bendrojoje rinkoje arba didelėje jos dalyje, galintis paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą“.

⁶⁷ 2000 m. kovo 16 d. sujungta byla C-395/96P ir C-396/96P, *Compagnie Maritime Belge and Others v. Commission*.

⁶⁸ SMP nustatymo gairių 25 straipsnis.

⁶⁹ Šios nuomonės pradininkas buvo Schumpeter J.A. išvadas pateikęs 1942 metais išleistoje knygoje „Capitalism, Socialism and Democracy“. Tam pritarta ir autorių kolektyvo leidinyje: Aghion P, Bloom N, Blundell R, ir kt. *Competition and innovation: an inverted U relationship*. – The Institute for Fiscal Studies, 2002. P. 2. // http://www.economics.harvard.edu/faculty/aghion/papers/comp_and_innov.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-02.

egzistuoja atvirkštinės „U“ formos priklausomybė tarp konkurencijos intensyvumo bei inovacijų skatinimo, kaip pavaizduota 2 paveiksle⁷⁰.

2 pav. „U“ formos priklausomybė tarp konkurencijos intensyvumo bei inovacijų lygio

Pagal šį požiūrį prie žemų konkurencijos lygių skatinimas investuoti yra žemas, nes dominuojančios firmos turi didelę dalį rinkos galios ir gali disponuoti didelėmis pajamomis. Skatinant konkurenciją investavimo stimulas didės iki tam tikro lygio kol konkurencija taps tiek intensyvi, kad taps rizikinga investuoti (pvz. vietinės linijos nuomos kaina taps sąlyginai žema). Ten kur konkurencija yra labai intensyvi, investavimas į inovacijas tampa labai rizikingas, nes atsiranda didesnis pavojus susigražinti į inovacijas investuotus pinigus. Optimaliausia situacija pasiekama tada, kai konkurencijos lygis rinkoje skatina investuoti bei inovuoti⁷¹.

Išskiriamas statiškas ir dinamiškas produktyvumas (angl. *efficiency*). Statiškas produktyvumas suvokiamas kaip galimybė gauti geriausią rezultatą naudojant turimus resursus. Kitais žodžiais tariant, kai vartotojas gauna naudą iš žemų kainų, o gamintojas gauną laukiamą pelną. Veiksminga konkurencija gali vesti link statiško produktyvumo. Tačiau intensyvi konkurencija viena pati nėra patikima statiško produktyvumo gerinimui, tam dar reikalingi ir žemi įėjimo į rinką barjerai. Dinamiškas produktyvumas rinkoje suvokiamas kaip lygis, kuris pasiekiamas ilgą laiką tarpą investuojant į produktų bei paslaugų inovacijas. Kitais žodžiais

⁷⁰ Cadman R, Carrier H. Market structure and innovation in the telecommunications sector. A framework for assessing the impact of structural separation of the incumbent 2002, Nr. 4, P. 9–15 // http://www.spcnetwork.co.uk/uploads/market_structure.pdf; prisijungimo data: 2006-03-29.

⁷¹ *Ibid.*, P. 12.

tariant tai yra investicijų į inovacijas politika. Investicijos į inovacijas laikomos kaip kertiniai faktoriai palaikantys dinamišką produktyvumą⁷².

Pirminis investavimas sukuria naują monopolistinę rinką. Kadangi operatorius investuodamas į naujas technologijas, kurių pagalba bus teikiamos naujos paslaugos, rizikuoja savo turimu turtu, reguliavimo politika turėtų imtis priemonių, užtikrinančių tokio investavimo atsipirkimą bei skatinimą ateityje investuoti į naujas technologijas bei naujų paslaugų kūrimą. Viena iš priemonių, skatinančių investuoti į inovacijas, būtų tokių naujų rinkų nepriskyrimas prie *ex ante* reguliavimo subjektų bent jau kelerius metus. Naujai sukurta rinka turėtų būti prižiūrima reguliavimo institucijos stebint ar yra veiksmingos konkurencijos užuomazgų (žr. 1 priedą)⁷³. Tik tuo atveju jei numatoma, kad ir ateityje šioje rinkoje konkurencija neįsigalės, nauja rinka gali būti įvardijama kaip sektoriaus specifinio reguliavimo subjektas. Jei susikūrusioje rinkoje konkurencija įsigali, rinka turėtų būti reguliuojama bendrosios konkurencijos teisės normomis. Naujų rinkų išėmimas iš atitinkamų produktų ir paslaugų rinkų yra glaudžiai susijęs su pagrindų direktyvos tikslais užtikrinti „veiksmingas investicijas į infrastruktūrą ir skatinti inovacijas“.

Technologijų plėtra per pastaruosius metus (migracija nuo paketų komutavimo paslaugų link IP pagrįstų paslaugų) įtakojo elektroninių ryšių rinkos struktūros kitimą. Dar prieš kurį laiką elektroninių ryšių tinklai buvo monopoliniai su ribota konkurencijos galimybe. Šiandien, inovacijų dėka, konkurencija pastebima jau daugelyje tinklo segmentų. Inovacijų dėka buvo sukurtas platus spektras naujų paslaugų. Skaitmenizavimas (angl. *digitalization*) ir padidintas tinklų talpumas įgalina perduoti IT, telekomunikacijų bei transliavimo paslaugas tais pačiais tinklais. Šios naujos rinkos struktūros sumažino reguliavimo reikalingumą, nes rinkos tampa vis labiau konkuruojančios. Tačiau naujos technologijos taip pat įtakoja daugelį skirtingų reguliavimo tipų. Kainos reguliavimas tampa vis sudėtingesnis, nes teikiama daug skirtingų paslaugų produktų. Akivaizdu, kad statiškos reguliavimo priemonės, dominuojančio operatoriaus galiai reguliuoti, nebus pakankamos suvaldyti sparčią elektroninių ryšių rinkų plėtrą, kai naujos paslaugos yra pristatomos kiekvieną dieną. Priešingai, norint pasiekti maksimalų rezultatą iš inovacijų, būtina sukurti dinamišką ir adaptyvią reguliavimo sistemą, kuri įtrauktų ir naujas technologijas. Taip pat naujos technologijos sukuria naujus reguliavimo išbandymus, kurie turi būti priimti tikslu, kad būtų užtikrintos inovacijos ir konkurencija.

Taigi galima daryti išvadą, kad reguliavimas turi užtikrinti efektyvią konkurenciją, kuri skatintų rinkos dalyvius kurti novatoriškas bei pažangias paslaugas. Šioje vietoje pabrėžtina, kad per daug intensyvus reguliavimas bei intervencija į rinką gali neigiamai įtakoti rinkos dalyvių

⁷² *Ibid.*, P. 13.

⁷³ Besikuriančių rinkų priežiūros algoritmas aptartas: Baake P, Kamecke U, Wey Ch. A regulatory framework for new and emerging markets // *Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media.* 2005, Nr. 60, P. 132.

elgesį bei sprendimus, kai išaugęs konkurencijos lygis bus per daug pavojingas faktorius rinkos žaidėjams investuoti į novatoriškas technologijas dėl galimai neatsipirksiančių investicijų. Iš kitos pusės galima pastebėti, kad ir pačios inovacijos skatina konkurenciją. Pabrėžtina, kad inovacijos įtakoja didesnę vidinę konkurenciją bei veda link mažesnės reguliavimo intervencijos būtinybės į atitinkamas elektroninių ryšių rinkas⁷⁴.

2.2 Konkurencija ir elektroninių ryšių paslaugų skverbtis

2.2.1 Bendroji dalis

Skirtingos valstybės, su pilnai liberalizuotomis elektroninių ryšių rinkomis, taiko skirtingus bendrosios konkurencijos teisės bei sektoriaus specifinio reguliavimo instrumentų rinkinius. Vienos valstybės elektroninių ryšių rinkai reguliuoti naudojo išskirtinai konkurencijos teisę⁷⁵, kitos rėmėsi vien sektoriaus specifinio reguliavimo normomis⁷⁶, o dar kitos rinkosi bendrosios konkurencijos teisės bei sektoriaus specifinio reguliavimo normų derinį⁷⁷. Manoma, kad sektoriaus specifinis reguliavimas dažniau įtakoja kainas ir kitas veiklos sritis, o bendrosios konkurencijos teisės normos yra priemonė apsaugoti nuo nekonkurencingos veiklos ir užpildyti spragas sektoriaus specifinio reguliavimo veikloje.

Skirtingų reguliavimo priemonių taikymo poveikis konkurencijai gali būti analizuojamas apžvelgiant valstybes, kurios reguliuoja elektroninių ryšių rinką taikydamos skirtingus instrumentų derinius. Apžvelgus Austrijos, Čilės, Naujosios Zelandijos, Didžiosios Britanijos bei JAV patirtį pastebėta, kad balansas tarp sektoriaus specifinio reguliavimo bei bendrosios konkurencijos teisės, įtakos konkurencingumui turi⁷⁸. Analizuojant įtaką fiksuotoms vietinės prieigos paslaugoms pastebėta, kad naujieji fiksuotų paslaugų rinkos žaidėjai pasiekė labai nežymią elektroninių ryšių rinkos dalį valstybėse, kur buvo taikoma vien tik bendroji konkurencijos teisė ar vien tik sektoriaus specifinis reguliavimas⁷⁹. Tuo tarpu valstybėse, kur

⁷⁴ Judriojo ryšio rinka yra ta rinka, kuri buvo mažiausiai paveikta reguliavimo, o jų kūrimasis bei intensyvi plėtra po liberalizacijos įtakojo tai, kad šios rinkos yra savaimė konkurencingesnės ir veda link to, kad reguliavimas šioje rinkoje bus nebereikalingas.

⁷⁵ Naujoji Zelandija

⁷⁶ JAV

⁷⁷ UK, Austrija, Čilė

⁷⁸ Tokią išvadą padarė autorių kolektyvas darbe: Kerf M, Neto I, Geradin D. Regulation and competition. How Antitrust and Sector regulation affect Telecom competition // Public policy for the private sector. 2005 m. liepos mėn. Nr. 296 // <http://rru.worldbank.org/Documents/PublicPolicyJournal/296kerf.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-09-03.

⁷⁹ *Ibid.*, 2001 metų duomenimis naujų žaidėjų rinkos dalys Naujojoje Zelandijoje tesudarė 4 proc., o JAV – 8,5 proc.

buvo taikomas šių dviejų priemonių derinys, naujų žaidėjų rinkos dalys buvo ganėtinai didelės⁸⁰. Visos penkios valstybės naudojo taip vadinamas „kainų kepures“ (angl. *price cap*) vietinėms fiksuotoms paslaugoms. Tačiau kai kurių šalių kainų lubos buvo tokios žemos, kad tai net ribojo pelną už teikiamas paslaugas ir veikė kaip stabdomoji priemonė naujiems rinkos žaidėjams įeiti į rinką. Tai parodo kodėl valstybėse, kur vietinių skambučių kainos yra aukštesnės (Čilė ir UK) nauji rinkos žaidėjai galėjo kovoti dėl didesnių rinkos dalių.

Analizuojant įtaką judriojo ryšio rinkai pabrėžiama, kad mažiausia konkurencija pastebima ten, kur naudojama tik bendroji konkurencijos teisė⁸¹. Šalyse kur naudojama reguliavimo instrumentų kombinacija konkurencija buvo pakankamai išsivysčiusi, tarpusavyje konkuravo nemažai mobiliojo ryšio operatorių, o paslaugos buvo teikiamos žemiausiomis kainomis iš visų nagrinėjamų šalių. Labiausiai konkurencingą interneto paslaugų rinką turi JAV bei Austrija⁸². Didžiosios Britanijos rinka mažiau konkurencinga, o Naujoji Zelandija mėgavosi aukščiausiomis kainomis už internetą.

Tyrimo metu pateiktos išvados ganėtinai aiškiai pagrindžia tinkamo reguliavimo įtaką konkurencijai. Nenukrypstant nuo magistro baigiamojo darbo tikslo bei užsibrėžtų uždavinių reiktų grįžti prie reguliavimo ypatumų ES šalyse narėse bei detaliau paanalizuoti Komisijos siūlomos reguliavimo sistemos poveikį konkurencijai atskiruose rinkų segmentuose.

Elektroniniai ryšiai ES ir toliau tebėra sėkminga sritis. Nuo 1998 m., kai rinkos buvo visiškai atvertos konkurencijai, naudotojai ir vartotojai gavo naudos iš didesnio pasirinkimo, mažesnių kainų ir novatoriškų produktų bei paslaugų. Pasiiekta didelė judriojo ryšio paslaugų skverbtis, sparčiai plinta plačiajuostis ryšys. Bendras sektoriaus augimas, vertinant pagal pajamas, ir toliau yra spartus bei lenkia ES ekonomikos augimą.⁸³

Anksčiau analizuotų ES šalių elektroninių ryšių rinkos šiandien rodo panašias tendencijas, tiek Didžioji Britanija tiek Austrija, nuo pat pradžių naudojusios sektoriaus specifinio reguliavimo bei bendrosios konkurencijos teisės normų derinį, šiandien užima lyderio pozicijas plačiajuosčio ryšio skverbties ir žemiausiomis sujungimo (angl. *interconnection*) kainomis.

⁸⁰ *Ibid.*, 2001 metų duomenimis Didžiojoje Britanijoje bei Čilėje naujų žaidėjų rinkos dalys sudarė apie 18 proc.

⁸¹ *Ibid.*, 2001 metų duomenimis Naujojoje Zelandijoje tik du operatoriai buvo aktyvūs, metų pabaigoje kainos buvo aukščiausios, o bevielio ryšio skverbtis buvo mažiausia.

⁸² Tai sąlygoja specifinės reguliavimo politikos taikymas. Pavyzdžiui, JAV nėra taikomas sujungimo (angl. *Interconnection*) mokestis interneto paslaugų tiekėjams. Austrijoje reguliuotojas, atsakingas už konkurencijos teisės bei sektoriaus specifinio reguliavimo normų taikymą, kelis kartus sutrukdė susijungimus, kas galėjo turėti įtakos konkurencijai tarp interneto paslaugų teikėjų.

⁸³ 2006 m. vasario 20 d. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos elektroninių ryšių reguliavimas ir rinkos 2005 m. (11-oji ataskaita) COM(2006) 68 // <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/staging/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0068:LT:HTML>; prisijungimo laikas: 2006-03-29.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo dalykas – elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistema ES, tad analizuojamos šalys priklauso ES ir visos daugiau ar mažiau taiko tą patį reguliavimo sistemos modelį, kurį sudaro bendrosios konkurencijos teisės bei sektoriaus specifinio reguliavimo normų derinys. Skirtumas tarp šalių narių yra toks, kad elektroninių ryšių reguliavimo procesas vienose šalyse narėse vyksta intensyviau⁸⁴, kitose lėčiau⁸⁵, o dar kitose reguliavimo procesas intensyvus, tačiau ribojamas tam tikrų vidinių teisinių procedūrų⁸⁶. Reguliavimo proceso intensyvumas darbe apibrėžiamas kaip valstybės narės pažanga elektroninių ryšių rinkų reguliavimo srityje, kas apima reguliavimo sistemos perkėlimo į nacionalinę teisę intensyvumą, rinkos analizių atlikimo bei pateikimo Komisijai aktyvumą. Visa tai parodo, kaip šalis narė įgyvendina elektroninių ryšių reguliavimo politiką, nuo ko gali priklausyti šio sektoriaus išsivystymo bei teikiamos naudos lygis.

Reguliavimo proceso metu kiekviena šalis, vykdydama individualią bei skirtingo intensyvumo reguliavimo politiką, susikuria skirtingai išvystytas elektroninių ryšių rinkas, o reguliavimo efektyvumas galėtų būti matuojamas konkurencingumo lygiu. Konkurencingumas galėtų būti suvokiamas kaip taikomo reguliavimo poveikio rezultatas, atsispindintis tam tikrų kriterijų dinamikoje. Kriterijai, identifikuojantys rinkos konkurencingumo lygį, kurie bus naudojami darbe, siekiant išsiaiškinti reguliavimo įtakos konkurencijai poveikį, išskiriami šie:

1. Plačiajuosčio ryšio skverbtis. Plačiajuosčio ryšio tinklai yra sektoriaus inovacijų šerdis, dėl ko šių rinkų reguliavimo poveikis yra itin svarbus bei reikalauja atidžios reguliavimo politikos. Papildomi kriterijai:
 - a) alternatyvių technologijų naudojimo mastas (pvz. kabelinio ryšio);
 - b) atsiejimo mastas (visiškai atsietos priegigos, dalinai atsietos priegigos, duomenų srauto suteikimo (angl. *bitstream*) dinamika);
 - c) atsiejimo kaina.
2. Judriojo ryšio paslaugų skverbtis. Papildomi kriterijai:
 - a) numerio perkeliamumo⁸⁷ (angl. *number portability*) paslaugos mastai. Numerio perkeliamumo įgyvendinimas yra svarbi konkurencijos skatinimo priemonė.

⁸⁴ Pavyzdžiui, Austrija, Suomija, Vengrija, Švedija bei Didžioji Britanija jau 2005 metų pabaigoje buvo atlikusios visus elektroninių ryšių rinkų tyrimus bei juos pateikusios Komisijai pagal Pagrindų direktyvos 7 straipsnio reikalavimus.

⁸⁵ 2006 m. spalio 26 d. Komisijos pateiktais duomenimis Estija, pagal Pagrindų direktyvos 7 straipsnį Komisijai buvo pateikusi tik 1 rinkos analizę, Latvija – 4 rinkų analizes // http://europa.eu.int/information_society/policy/ecomm/doc/article_7/competition-regulation%20first%20round%2026-10-2006_nonewmarkets.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-30.

⁸⁶ Švedija viena iš pirmųjų ES šalių narių Komisijai pateikusių visų elektroninių ryšių rinkų analizes. Tačiau dėl vidinės šalies politikos apeliavimo srityje, daugelis sprendimų skirti įpareigojimus buvo apskūsti nacionaliniam teismui.

⁸⁷ Universalųjų paslaugų direktyvos 40 konstatuojamoji dalis nurodo, kad numerio perkeliamumas yra pagrindinė priemonė, padedanti užtikrinti vartotojo pasirinkimo galimybes ir veiksmingą konkurenciją konkurencinėje

3. Naujų rinkos žaidėjų patekimo į rinką galimybės bei jų rinkos dalis, lyginant su istoriniu operatoriumi (angl. *incumbent*). Papildomi kriterijai:
 - a) istorinio operatoriaus bei alternatyvių operatorių vietinių skambučių kaina;
 - b) istorinio operatoriaus rinkos dalis, fiksuotų skambučių rinkoje.

Viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje ir judriojo ryšio rinkos bei jų reguliavimas yra plačiai aptartas rengiantis reguliavimo sistemos peržiūrėjimui, bei visos esamos problemos ir galimi sprendimo variantai analizuojami daugelyje literatūros šaltinių⁸⁸, tad šiame darbe didesnis dėmesys bus skiriamas plačiajuosčio ryšio rinkai, kuri yra viena iš labiausiai technologiškai dinamiškų bei novatoriškų elektroninių ryšių sričių. Viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje bei judriojo ryšio rinkos bus apžvelgtos kaip indikatoriai, parodantys esamą situaciją analizuojamose šalyse narėse.

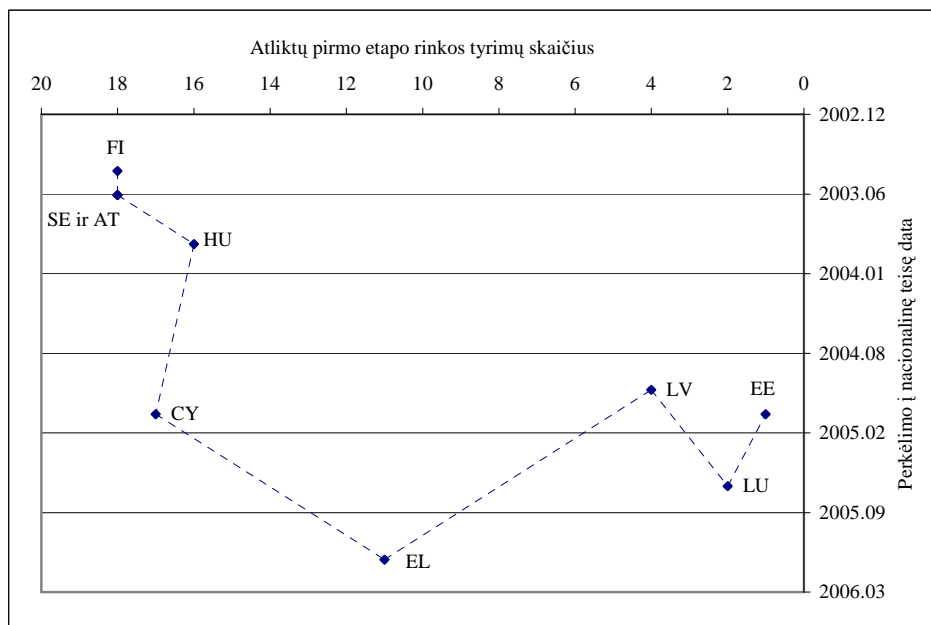
Pagal apibrėžtą reguliavimo proceso intensyvumo sąvoką analizei pasirenkamos šios ES šalys narės:

1. Šalys narės anksčiausiai perkėlusios reguliavimo sistemos normas į nacionalinę teisę (Austrija bei Vengrija). Šios šalys narės jau 2005 metų pabaigoje Komisijai buvo pateikusios beveik visus rinkų tyrimus.
2. Šalys narės sparčiausiai atlikusios rinkos tyrimus (Suomija bei Švedija). Abi šios šalys narės reguliavimo sistemos normas į nacionalinę teisę perkėlė beveik tuo pačiu metu – 2003 metų viduryje.
3. Šalys narės vėliausiai perkėlusios reguliavimo sistemos normas į nacionalinę teisę (Graikija bei Kipras). Graikija pirmines perkėlimo į nacionalinę teisę priemones priėmė tik 2006 m. sausio mėnesį. Kipras šį procesą taip pat įgyvendino vienas iš paskutiniųjų. Šioms šalims bendra ir tai, kad 2005 metų pabaigoje jos Komisijai buvo pateikusios tik po vieną rinkos tyrimą.
4. Šalys narės, kurios lėčiausiai vykdė rinkos tyrimų procedūrą: Estija, Liuksemburgas bei Latvija.

Atsižvelgiant į perkėlimo į nacionalinę teisę bei rinkos tyrimų vykdymo intensyvumą pasirinktas šalis nars, pagal reguliavimo proceso intensyvumą, būtų galima išrikiuoti kaip pateikta 3 paveiksle (žr. 2 priedą).

telekomunikacijų aplinkoje: ji užtikrina, kad galutiniai paslaugų gavėjai, kurie to prašo, galėtų išlaikyti savo numerį (numerius) viešajame telefono ryšio tinkle, nesvarbu, kuri organizacija teikia paslaugą.

⁸⁸ Defraigne P. EU New Regulatory Framework – is it working? // European competition Law review. 2005 m. lapkričio mėn. Nr. 26. Lundborg M. & Ernst-Olav Rühle, Schuster F. Access, call origination and Voice call termination in Mobile Networks. A comparison of approaches and consequences arising from the new regulatory framework // Communications & Strategies. 2005, Nr. 38. *Supra*, žr. išnaša Nr. 49.

3 pav. Reguliavimo proceso intensyvumo skalė

Atsižvelgiant į tai, kad kitos šalys, padariusios itin didelę pažangą elektroninių ryšių reguliavimo srityje (Airija, Didžioji Britanija), yra plačiai aptariamoms, pagrindinis dėmesys bus skiriamas toms šalims, kurių reguliavimo ypatumai dar nėra taip detalai išanalizuoti, kartu bandant pažvelgti į reguliavimo poveikį konkurencijai iš kitos perspektyvos.

2.2.2 Plačiajuosčio ryšio prieigos reguliavimo įtaka konkurencijai

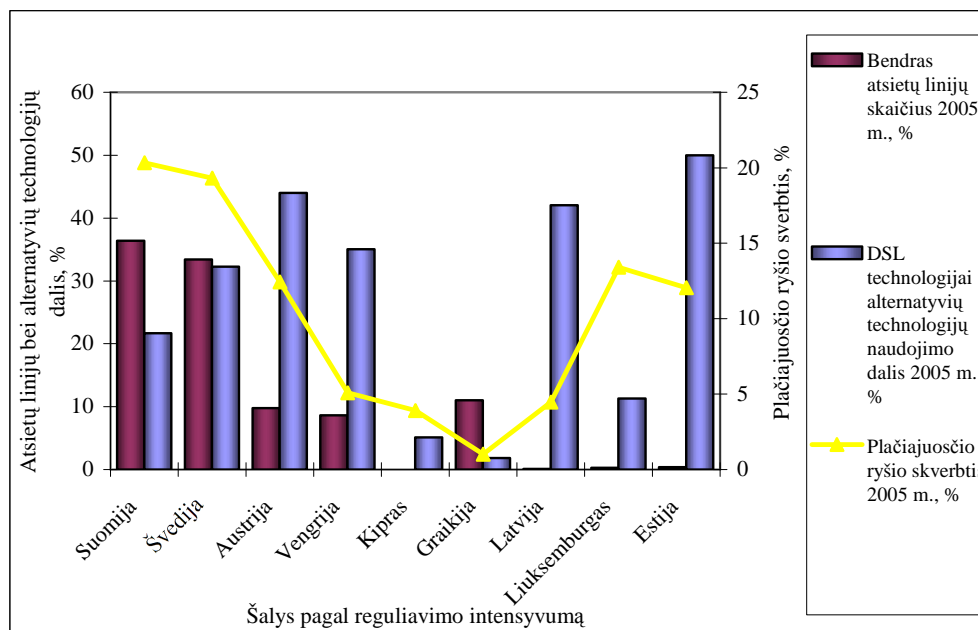
Plačiajuosčio ryšio tinklai yra sektoriaus inovacijų šerdis⁸⁹. Iš 2005 m. viduryje atlikto plačiajuosčio ryšio skverbties rezultatų palyginimo matyti, kad, nors visa ES atsilieka nuo kai kurių kitų EBPO šalių, penkios geriausias rezultatus pasiekusios valstybės narės (Nyderlandai, Danija, Suomija, Švedija ir Belgija) aplenkė JAV (15 %) ir Japoniją (16 %)⁹⁰. Tai džiuginantys rezultatai, parodantys, kad Europa užsibrėžtų tikslų siekia bei juos sėkmingai įgyvendina. Tačiau turime dar labai daug šalių narių, kurių rezultatai nėra tokie žymūs. Lyginant pasirinktas šalis nars bus atkreipiamas dėmesys į tai, ar vien tik reguliavimas įtakoja konkurenciją rinkoje. Ar galima išvesti tiesioginę koreliacijos liniją tarp reguliavimo intensyvumo bei konkurencijos lygio rinkoje?

⁸⁹ Detaliau Lehr H. W, Osario A. C, Gillett A. S. ir kt. Measuring broadband's economic impact // http://cfp.mit.edu/groups/broadband/docs/2005/MeasuringBB_EconImpact.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-12.

⁹⁰ *Supra*, žr. išnaša Nr. 83, 11 ataskaita, P. 6.

Didmeninė plačiajuosčio ryšio prieiga yra operatoriaus didmeninis produktas, teikiamas kitiems ūkio subjektams, kurie ją naudoja teikti mažmenines plačiajuosčio ryšio paslaugas⁹¹ galutiniams paslaugos gavėjams⁹². Vietinės prieigos atsiejimas⁹³ (angl. *local loop unbundling*) yra reguliavimo priemonė, kurią sudaro reikalavimas istoriniam operatoriui suteikti prieigą prie savo tinklo konkurentams, už kainą bei sąlygas, nustatytas reguliuotojo⁹⁴.

Nors daug veiksnių skatina plačiajuosčio ryšio plėtrą, konkurencija kaip manoma yra vienas iš svarbiausių. Tačiau konkurencijos apimtis ir pobūdis labai skiriasi skirtingose ES šalyse narėse.

4 pav. Analizuojamų ES šalių narių pasiekti rezultatai plačiajuosčio ryšio rinkoje

Išanalizavus duomenis, pateiktus 4 paveiksle, pastebėtina tendencija, kad Kipras⁹⁵ ir Graikija⁹⁶ turi labai menkai išvystytą kitokios technologijos nei xDSL⁹⁷ dalį bei prastai išplėtotą

⁹¹ Mažmeninės paslaugos galutiniams vartotojams teikiamos per metalinės vyty poros linijas, naudojant xDSL technologiją.

⁹² Didmeninės plačiajuosčio ryšio prieigos paslauga teoriškai gali būti teikiama keliais būdais: xDSL, kabelinių televizijų tinklais, optiniu kabeliu, bevielio ryšio linijomis, vietiniais tinklais (LAN), skirtąja linija, elektros perdavimo tinklais.

⁹³ Detaliau Johansson A, Mayr B. Local Loop Unbundling in Europe // <http://publications.ftw.tuwien.ac.at/query.asp?navpubtype=&navproject=yes&navauthors=&navrpr=&pubtype=&details=yes&pubid=34&ftwnumber=FTW-CONF-2000-011>; prisijungimo laikas: 2006-03-16.

⁹⁴ Pagal Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos didmeninės plačiajuosčio ryšio prieigos rinkos tyrimo ataskaitą, 2005, P. 13 // <http://www.rrt.lt/index.php?1608665536>; prisijungimo laikas: 2006-05-15.

⁹⁵ Komisijai pateiktame rinkos tyrime (byla CY/2006/0331; byla CY/2006/0332) Kipro NRI nurodė, kad vietinės linijos atsiejimo rinka šiuo metu yra pradinėje stadijoje, nes 2005 metų pabaigoje tik du alternatyvūs operatoriai pasirašė sutartį su Kipro istoriniu operatoriumi (CYTA (ATHK)) dėl vietinės linijos atsiejimo, kuris turi 100proc. šios rinkos dalies ir yra vienintelės tokios paslaugos teikėjas rinkoje. Kai tuo tarpu atsiejimas kai kuriose šalyse buvo pradėtas taikyti gerokai anksčiau. Pavyzdžiui, Vokietijoje nuo 1996 m., Danijoje nuo 1998 m., Olandijoje nuo 1999 m.

prieigos režimą. Suomija, Švedija bei Vengrija turi labai gerai išvystytą tiek kabelinio ryšio tinklą tiek prieigos režimą. Pastebimas dėsniumas, kad didžiausia plačiajuosčio ryšio skverbtis būdinga valstybėms, kuriose yra stipri įsitvirtinusių rinkos dalyvių ir kabelinio ryšio operatorių konkurencija. Pastebima, kad šalys, kurių plačiajuosčio ryšio skverbtis yra didžiausia (daugiau kaip 15 %), turi gerai išvystytą kabelinio ryšio infrastruktūrą, arba gerai išplėtotus prieigos režimus, pavyzdžiui, atsietą prieigą prie vietinės linijos⁹⁸ arba duomenų srauto suteikimą. Moksliniais tyrimais įrodyta, kad konkurencija platformos viduje turi neigiamą įtaką skverbčiai, o konkurencija tarp platformų (tokių kaip DSL ir kabelinis ryšys) darė lemiamą įtaką skverbčiai⁹⁹. Pažymėtina, kad srityse, kur infrastruktūra grįsta konkurencija yra įmanoma, ilgame laikotarpyje yra galima save palaikanti veiksminga konkurencija ir tai veda link reguliavimo įpareigojimų atsisakymo.

Itin įdomus atvejis pastebimas Liuksemburge, kuris nepasižymi nei sparčiu linijų atsiejimu, nei DSL technologijai alternatyvių technologijų naudojimu, tačiau gali didžiutis ganėtinai aukšta plačiajuosčio ryšio skverbtimi. 2006 m. rugsėjo 29 d. Liuksemburgo nacionalinis reguliuotojas ILR¹⁰⁰ Komisijai pranešė, kad jis ketina skirti įpareigojimus istoriniam operatoriui EPT¹⁰¹ didmeninėje plačiajuosčio ryšio prieigos rinkoje¹⁰². Įpareigojimai reikalauja Liuksemburgo istorinį operatorių atverti plačiajuosčio ryšio tinklą konkurentams, kas leistų jiems naudoti didelio greičio prieigą. Kadangi rinkoje, kurioje dominuoja istorinis operatorius, dažnai yra neekonomiška naujam operatoriui tiesti antrą infrastruktūrą, tokio pobūdžio reguliavimas teikia naudą konkurencijai, nes jis suteikia konkurentams galimybę turėti prieigą prie išplėtos istorinio operatoriaus infrastruktūros. Tokiu būdu naujas operatorius įgauna galimybę siūlyti plačiajuosčio ryšio paslaugas (pavyzdžiui didelio greičio internetas, telefonija) tiesiogiai galiniam vartotojui. Tai labai svarbus momentas konkurencijai galinio vartotojo rinkoje. Kaip

⁹⁶ Graikijos rinkos tyrime (byla EL/2006/0353) pažymėta, kad buvo sunkumų gauti prieigą prie vietinės linijos dėl įvairių istorinio operatoriaus uždelsimo taktikų. Istorinis operatorius buvo įvardintas kaip piktnaudžiaujantis tiek vietinės prieigos reguliavimu tiek konkurencijos teise (delsimai teikiant vietines prieigas, nekonkurencingas elgesys) dėl ko NRI (ji turi teisę taikyti tiek sektoriaus specifines tiek konkurencijos teisę) nusprendė skirti administracines baudas istoriniam operatoriui.

⁹⁷ DSL – skaitmeninė abonentinė linija (xDSL) – plačiajuosčio ryšio technologija skirta duomenims dideliu greičiu perduoti tradicinėmis telefono linijomis.

⁹⁸ Gali būti visiškai atsietą arba dalinai atsietą prieigą prie vietinės linijos.

⁹⁹ Baranes E, Bourreau M. An economist's guide to Local Loop Unbundling // Communications & Strategies. 2005, Nr. 57, P. 16–17.

¹⁰⁰ Institut Luxembourgeois de Régulation.

¹⁰¹ Entreprise des Postes et Télécommunications. Šiuo metu EPT yra vienintelis tiekėjas šioje rinkoje turinti 100 proc. rinkos dalies.

¹⁰² Byla LU/2006/0509. Wholesale unbundled access (including shared access) to metallic loops and sub-loops for the purpose of providing broadband and voice services in Luxembourg, 2006 // http://forum.europa.eu.int/Public/irc/infso/ecctf/library?l=/luxembourg/registerednotifications/lu20060509/communications_pubpdf/EN_1.0_&a=d; prisijungimo laikas: 2006-11-10.

skelbiama Komisijos išplatintame spaudos pranešime¹⁰³, Liuksemburgo pasiekimas plačiajuosčio ryšio rinkoje buvo įtakotas sėkmingo reguliavimo sistemos pritaikymo šioje rinkoje ir laukiama žymių augimo rezultatų ateityje. Tačiau manytina, kad žymius rezultatus Liuksemburgas pasiekė veikiau dėl socialinių-ekonominių bruožų (BVP žmogui, koncentracija, PC skverbtis), kas galėjo įtakoti plačiajuosčio ryšio skverbtį.

Estijos atveju taip pat pastebimas labai ryškus plačiajuosčio ryšio skverbties lygis. Jis yra bene didžiausias iš naujųjų ES šalių narių. Nors reguliavimo procesas šioje šalyje vyksta lėtai, tačiau šioje rinkoje pastebima ryški infrastruktūra grįsta konkurencija, kuri, manytina, davė tokius žymius rezultatus¹⁰⁴. Šiuo metu Estijoje nėra skirti jokie įpareigojimai didelę įtaką rinkoje turinčiam istoriniam operatoriui¹⁰⁵, dėl ko jis galėtų potencialiai trukdyti pažangių technologijų plėtrai, tokiai kaip VDSL, kurti aukštus įėjimo į rinką barjerus, nes vietinės linijos atsiejimo procesas yra ganėtinai lėtas. Stipri konkurencija pastebima tik miesto teritorijose, kur vietiniai kabelinio ryšio operatoriai konkuruoja su istoriniu operatoriumi teikiant interneto paslaugas¹⁰⁶. Tačiau Estijoje taip pat pastebimas alternatyvių tinklų kūrimas kaimo vietovėse, tokių kaip bevielio interneto technologija WiMax. Infrastruktūra grįsta konkurencija ne visada susikuria natūraliomis rinkos sąlygomis. Estijos atveju šios konkurencijos užuomazgų yra, tačiau konkurencija galėtų būti paskatinta reguliavimo režimo pagalba, jei NRI istoriniam operatoriui skirtų įpareigojimą suteikti prieigą prie plačiajuosčio ryšio infrastruktūros bei paslaugų. Tarkim duomenų srauto suteikimo įpareigojimas būtų naudingas skatinti konkurenciją vietovėse, kur yra mažesnis gyventojų tankumas. Skiriant tam tikrus įpareigojimus, būtų suteikta galimybė naujiems rinkos žaidėjams „kopti investavimo laiptelių“ pakopomis, t.y. pradžioje įsitvirtinti bei teikti paslaugas plėtojant paslaugomis grįstą konkurenciją, o įsitvirtinus bei gavus tam tikrą naudą pradėti investuoti į savo infrastruktūrą bei taip skatinti infrastruktūra grįstą konkurenciją

¹⁰³ 2006 m. lapkričio 6 d. Komisijos pranešimas spaudai. Telecommunications: Broadband markets in Luxembourg will be further opened to competition. Nr. IP/06/1504 // <http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1504&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>; prisijungimo laikas: 2006-11-07.

¹⁰⁴ Optiniai kabeliai dengia visą šalį, o tiesioginis povandeninis ryšys iki Švedijos ir Suomijos bei šakos į Rusiją ir Latviją garantavo pirmos klasės tarptautinį bendravimą.

¹⁰⁵ Pagrindų direktyva teigia, kad įpareigojimai, skirti operatoriams pagal senąją reguliavimo sistemą turėtų būti išlaikomi, kol atitinkamų rinkų tyrimai pagal naująją reguliavimo sistemą bus sukurti. Toks teisinis tikslumas būtinas dėl investavimo sprendimų bei konkurencijos skatinimo. Tačiau Estijoje įpareigojimai pagrįsti telekomunikacijų aktu ir skirti fiksuoto ryšio telefonijai, judriojo ryšio, sujungimui jau nustojo galioti nuo 2005 m., nepriklausomai nuo to, rinkos analizės pagal naująją reguliavimo sistemą buvo atliktos ar ne. 2006 m. balandžio 6 d. Komisijos pranešimas spaudai. Infringement proceedings in the field of telecoms and electronic communications: What are the issues at stake in this round? Nr. MEMO/06/158 // <http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/158&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>; prisijungimo laikas: 2006-05-04.

¹⁰⁶ 2006 m. vasario 20 d. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos elektroninių ryšių reguliavimas ir rinkos 2005 m. (11-oji ataskaita) COM(2006) 68. T.1. P. 110–116 // http://europa.eu.int/information_society/policy/comm/implementation_enforcement/annualreports/11threport/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2006-03-29.

įvairiose šalies vietose. Tačiau šioje vietoje svarbu paminėti, kad nauji rinkos dalyviai, plėtodami savo infrastruktūrą, gali gauti įpareigojimų iš NRI, dėl ko konkurencingumo procesas galėtų būti pristabdytas. Tad darytina išvada, kad nors Estijoje plačiajuosčio ryšio skverbties lygis yra ganėtinai aukštas, tačiau „investavimo laiptelių“ principo taikymas galėtų pailginti konkurencijos lygį¹⁰⁷.

Itin paradoksali situacija Švedijoje. Nors vietinės linijos atsiejimo pardavimai augo¹⁰⁸, tačiau didmeninė plačiajuosčio ryšio prieigos rinka lieka nereguluota dėl teisminių procedūrų suspenduotų reguliavimo sprendimų. Austrijoje nacionalinė konsultacija dėl didmeninės plačiajuosčio ryšio prieigos prasidėjo tik 2005 m. pabaigoje, tad galimas dalykas, kad šis uždelsimas galėjo įtakoti tam tikrus neigiamus istorinio operatoriaus sprendimus šioje rinkoje. Austrijos rinkos žaidėjai tokį NRI elgesį kritikavo, nes tai, jų manymu, buvo pradėta daryti per vėlai¹⁰⁹. Tai parodo, kad alternatyvūs operatoriai reguliavimą laiko svarbiu įrankiu konkurencingumui didinti ir jie laukia bei skatina NRI imtis atitinkamų veiksmų.

Tad darytina išvada, kad didžiausia plačiajuosčio ryšio skverbtis būdinga valstybėms, kuriose yra stipri įsitvirtinusių rinkos dalyvių ir kabelinio ryšio operatorių konkurencija, o didesnis konkurencijos intensyvumas gali būti pasiektas garantuojant efektyvų vietinės prieigos atsiejimo bei didmeninės plačiajuosčio ryšio prieigos reguliavimą, nes atsiejimas yra vienas iš infrastruktūra grįstos konkurencijos skatinamųjų elementų. Tad akivaizdu, kad kuo konkurencija veiksmingesnė, tuo daugiau paslaugų operatoriai gali pasiūlyti vartotojams už prieinamą kainą, tuo didesnė paslaugų skverbtis. Darbo pradžioje užsibrėžta prielaida, kad jei reguliavimo politika yra teisinga, paslaugų skverbtis turėtų didėti, o kaina mažėti – pasitvirtina. Tačiau, svarbu paminėti, kad reguliavimu nereiktų piktnaudžiauti ten, kur pastebima tendencija efektyviai konkurencijai vystytis. Vienas iš reguliavimo būdų galėtų būti – skirtingai reguliuoti tam tikras geografines vietas, t.y. įpareigojimus skirti diferencijuotai, priklausomai nuo kabelinio ryšio tinklo šalyje pasiskirstymo.

Pažvelgus iš platesnės perspektyvos, kas galėtų įtakoti plačiajuosčio ryšio skverbtį, galima būtų teigti, kad tai priklauso ne tik nuo reguliavimo, bet ir nuo vidinių šalies sąlygų. Nors ekonomikos veikla yra įtakota reguliavimo, tačiau ji taip pat yra įtakota investicijų bei kitų verslo sprendimų, technologinės plėtros, konkuruojančių infrastruktūrų konkurencijos bei kitų elementų, kurie yra netiesiogiai susiję su reguliavimu (socialinis-ekonominis išsivystymas, įskaitant šalies dydį ir populiacijos tankumą). Tarkim Liuksemburgas pasižymi išskirtinai didele

¹⁰⁷ Broadband study highlights two-speed Europe. New member states slow in applying broadband access measures to support competition // http://www.ectaportal.com/en/news_item.php?id=492; prisijungimo laikas: 2006-05-30.

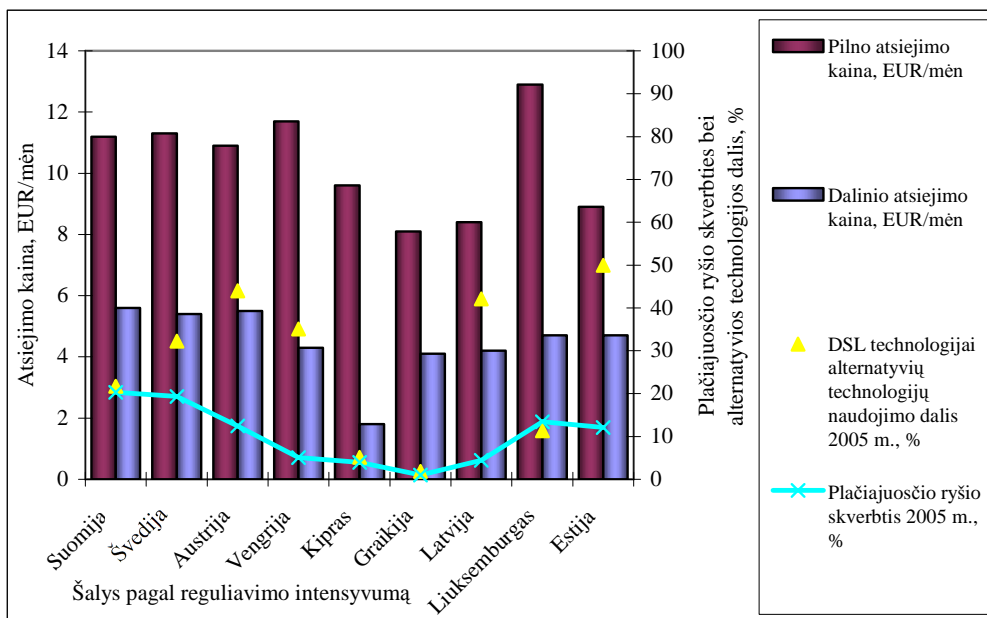
¹⁰⁸ Tačiau ne taip sparčiai kaip 2004–2005 metais. Pavyzdžiui, 2004 m. atsieta 252200, 2005 m. 439747, o 2006 m. 598000 vietinių linijų. Komisijos darbinis dokumentas „Broadband access in the EU: situation at 1 July 2006“.

¹⁰⁹ *Supra*, žr. išnaša Nr.106, 11 ataskaita P. 219–226.

koncentracija, ką įtakoja vartotojų skaičius ypatingai mažoje teritorijoje bei aukštas tinklų padengimo lygis. Latvijos elektroninių ryšių rinkos plėtrai įtakos turėjo spartus BVP augimas.

Inovacijos priklauso nuo švietimo bei mokslinių tyrimų. Tai galėtų taip pat įtakoti plačiajuosčio ryšio skverbti, nes vykdant aktyvią švietimo politiką, mokslinius tyrimus, bandymus ir kitus tyrinėjimus reikalingos aukštos kokybės plačiajuosčio ryšio paslaugos¹¹⁰. Štai Graikijos vyriausybė patvirtino DIODOS projektą, kurio tikslas, didelio talpumo GRNET tinklais, suteikti pigią ADSL interneto prieigą visiems aukštojo mokslo studentams ir taip padidinti plačiajuosčio ryšio skverbti¹¹¹.

Vietinių linijų atsiejimo reguliavimo atveju NRI reguliuoja atsiejimo kainas vadovaudamasi nustatytomis normomis. NRI tenka labai atsakingas uždavinys nustatyti tam tikrą kainų lygį, kuris ir skatintų konkurenciją ir neatgrasytų istorinio operatoriaus investuoti į naujas technologijas. Kadangi kaina labai priklauso nuo reguliavimo tad ir įtaka plačiajuosčio ryšio skverbčiai priklauso nuo reguliavimo sąlygų. Sureguliuota didmeninė rinkos kaina yra labai svarbus faktorius skverbties lygiui skirtingose šalyse narėse. Darbe analizuojamų atskirų šalių narių kainų suregulavimo politikos rezultatai pateikiami 5 paveiksle, naudojant mėnesinę linijos kainą, mokamą istoriniam operatoriumi, kuri dažniausiai būna sureguliuota.

5 pav. Analizuojamų ES šalių narių plačiajuosčio ryšio rinkos kainų politika

¹¹⁰ Interneto paslaugos taip pat skatina plačiajuosčio ryšio paklausą. Tai prisideda ir prie infrastruktūra grįstos konkurencijos, kadangi plačiajuosčio ryšio paklausa rinką veda link alternatyvių tinklo infrastruktūros prieigų. Pavyzdžiui, hibridinės kabelinės TV tinklai ir Wi-Fi.

¹¹¹ *Supra*, žr. išnaša Nr. 106, 11 ataskaita P. 117–127.

Analizuojamų šalių narių atveju pastebima gana įdomi tendencija. Šalys narės (Kipras, Graikija) turinčios gana žemą atsiejimo kainą nepasižymi alternatyvių technologijų DSL technologijai plėtra. Tuo pačiu plačiajuosčio ryšio skverbtis yra labai žema¹¹². Pastebimas akivaizdus kainų nesureguliuojimo atvejis Liuksemburge bei Kipre¹¹³. Liuksemburgo atveju susiklosčiusi situacija atrodo paneigia visus nustatytus kriterijų dėsningumus, kurie atskleidžia plačiajuosčio ryšio skverbties lygį. Atsiejimo kaina ganėtinai didelė, konkurencija tarp skirtingų technologijų labai maža, o plačiajuosčio ryšio skverbtis viena didžiausių iš analizuojamų šalių. Tačiau reiktų pastebėti, kad Liuksemburgas yra viena iš šalių, kuri vietoje visiškai atsietos prieigos bei dalinai atsietos prieigos renkasi paprastą perpardavimą (angl. *simple resale*), kuris sudaro 70 proc. Kipro atveju, dėl istorinio operatoriaus siūlomų žemų mažmeninių kainų alternatyviems operatoriams sudaromi dideli barjerai įeiti į rinką ir įsitvirtinti esant duotoms rinkos sąlygoms.

Pateiktame paveiksle matoma beveik du kartus mažesnė dalinai atsietos vietinės linijos kaina už visiškai atsietos vietinės linijos kainą. Tokia situacija įgalina istorinį operatorių neprarasti pozicijų fiksuotos balso telefonijos rinkoje¹¹⁴. Tačiau kai kurie autoriai šią prielaidą savo tyrimuose paneigia, teigdami, kad vietinės prieigos atsiejimas yra neefektyvus būdas stimuliuoti balso telefonijos konkurenciją. Žemesnės plačiajuosčio ryšio kainos pritraukia naujus vartotojus, tad vietinės prieigos atsiejimo reguliavimas turėtų didesnę poveikį plačiajuosčio ryšio skverbčiai nei balso telefonijai¹¹⁵.

Nors kainos vietinės prieigos atsiejimui yra ne vienintelis kriterijus įtakojantis plačiajuosčio ryšio skverbtį, tačiau dėl nesureguliuotų kainų galimas technologijų vystymosi stabdymas, aukštų įėjimo į rinką barjerų sudarymas ir kiti neigiami padariniai¹¹⁶. Dėl rinkos dinamikos išlieka spaudimas NRI labai tiksliai pasverti sprendimus, susijusius su produktų kainų nustatymu, kad nauji rinkos dalyviai, investuodami į vietinių linijų atsiejimą, būtų užtikrinti, jog gaus atitinkamos naudos. Pastebėtina, kad reguliavimas taikant „kainos kepurės“ principą bei

¹¹² Pastebima, kad Graikijoje pastaruoju metu konkurencija plačiajuosčio ryšio rinkoje intensyvėja. Pagal 2006 m. birželio mėnesio plačiajuosčio ryšio skverbties duomenis Graikija parodė didžiausią plačiajuosčio ryšio augimą paskutinį ketvirtį. Plačiajuosčio ryšio skverbtis išaugo dramatiškai dėl sumažintų kainų ADSL bei padvigubinant ar patrigubinant pardavimo greičius už senas kainas.

¹¹³ Kipre atsietos tik kelios linijos. Alternatyvūs operatoriai dėl to kaltina per žemas mažmenines kainas praktikuojamas istorinio operatoriaus. Rinkos tyrimo ataskaitos tekstas. Byla CY/2006/0331.

¹¹⁴ Nauji dalyviai, nuomojantys vietines linijas iš istorinio operatoriaus dažniausiai juos naudoja plačiajuosčiai interneto prieigai, pagrįstai DSL technologija, teikti. Minimalios atsiejimo galimybės, kurios reikalingos šioms paslaugoms teikti yra linijų nuoma bei duomenų srauto suteikimas (angl. *bitstream access*), apsaugo naujus žaidėjus nuo balso telefonijos siūlymo. Norint teikti ir balso telefoniją nauji rinkos žaidėjai turėtų naudoti visiškai atsietą vietinę liniją, kuri suteikia galimybę ją visiškai kontroliuoti.

¹¹⁵ detaliau straipsnyje Paul W. J. de Bijl, Peitz M. Local Loop Unbundling in Europe: experience, prospects and policy challenges // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2005, Nr. 57, P. 51.

¹¹⁶ Tarkim Estijoje PSTN telefonijoje mėnesio nuomos kaina už pilnai atsietą vietinę liniją 2005 m. pabaigoje buvo žemiau ES vidurkio, kai mėnesinė dalinio atsiejimo kaina buvo daug didesnė už ES vidurkį, kas paaiškina kodėl alternatyvūs operatoriai mažai atsieja linijų.

nustatytos sąlyginai žemos atsiejimo kainos mažina DSL pelningumą. Šis reguliavimo intervencijos poveikis mažina alternatyvių technologijų operatorių paskatą siūlyti plačiajuosčio ryšio prieigą, kas veikia plačiajuosčio ryšio skverbtį¹¹⁷.

Suomijoje dėl kainų politikos (iš esmės dėl „kainų lubų“ nustatymo) vietinės linijos atsiejimo reguliavimo klausimais buvo inicijuota apie 10 teisminių procesų, dėl ko NRI priimti sprendimai dėl atsiejimo kainų buvo suspenduoti ir Suomijoje galioja senos reguliavimo sistemos kainos. Nacionalinė konkurencijos tarnyba analizuoja apie 10 bylų susijusių su prieigos prie vietinės linijos kainų spaudimu¹¹⁸.

Latvijoje plačiajuosčio ryšio skverbtis per paskutiniuosius metus augo dramatiškai. Plačiajuosčio ryšio prieiga suteikiama pagal 2004 metų sprendimą siūlant tik paprastą perpardavimo susitarimą, kuriame paslaugų mažmeninė kaina yra kontroliuojama istorinio operatoriaus¹¹⁹. Skverbties lygis Latvijoje galėtų būti dar labiau padidintas su intensyvesne paslaugų konkurencija vietovėse, kur nėra infrastruktūra grįstos konkurencijos.

Kita problema, kuri akivaizdi Švedijoje, nors čia ir ganėtinai sparti ir aukšta plačiajuosčio ryšio skverbtis, tai NRI priimtų sprendimų apeliavimas bei suspendavimas, dėl ko negali būti efektyviai įgyvendinama reguliavimo politika. Dėl to gali nukentėti tiek vartotojai, tiek alternatyvūs operatoriai, o taip pat dėl teisinės nežinomybės rinkoje, kuri gali tęstis eilę metų, kol apeliacijos bus išspręstos, gali susidaryti neigiama įtaka investicijoms. Komisija išplatintame peržiūros dokumente¹²⁰ taip pat pastebi, kad didžiausias sunkumas įgyvendinant sistemą yra teismų praktika, kai, nepaisant Pagrindų direktyvos 4 straipsnio nuostatų, nuolat stabdomas reguliavimo sprendimų vykdymas. Teismai labai įvairiai taiko tarpines teisių gynimo teisme priemones. Reguliavimo sprendimų vykdymo nuolatinio stabdymo kai kuriuose nacionaliniuose teismuose apeliacinio skundo pateikimo laikotarpiu problemą siūloma spręsti ES lygiu nustatant kriterijus, kuriais remiantis bus leidžiama stabdyti reguliavimo sprendimų vykdymą.

Priverstinis atsiejimas skiriamas tik didelę įtaką rinkoje turintiems operatoriams. Pagal reguliavimo sistemą atsiejimo kainos turi būti skaidrios, nediskriminuojančios, teisingos ir orientuotos į sąnaudas (angl. *cost-orientation*). Kai kurie tyrėjai įrodinėja¹²¹, kad priverstinis atsiejimas mažina norą investuoti į naujas ir rizikingas technologijas. Jei inovacijos yra sėkmingos, naujam žaidėjui yra suteikiamas priėjimas prie infrastruktūros už atitinkamą kainą naudojant atsiejimo reguliavimą. Jei inovacijos nepasiteisina, istorinis operatorius vienas pats

¹¹⁷ Baranes E, Bourreau M. An economist's guide to Local Loop Unbundling // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2005, Nr. 57, P. 16–17.

¹¹⁸ *Supra*, žr. išnaša Nr. 106, 11 ataskaita P. 263–270.

¹¹⁹ *Ibid.*, P. 173–178.

¹²⁰ *Supra*, žr. išnaša Nr. 56, peržiūros dokumentas, P. 9.

¹²¹ *Supra*, žr. išnaša Nr. 117, P. 24.

rizikuoja sąnaudomis. Vadinasi galima situacija, kai dėl *ex ante* reguliavimo priverstinis atsiejimas gali paveikti istorinio operatoriaus investavimo sprendimus.

Esamoje reguliavimo sistemoje numatyta, kad linijos nuomos kaina turi būti pagrįsta sąnaudomis. Tačiau iš praktinės pusės šis požiūris kiek keblus. Iš ekonominės pusės rinkoje įsitvirtinusi istoriniam operatoriui sąnaudos teikti paslaugas gali būti mažesnės nei naujiems rinkos dalyviams, kurie turi dar nemažai išlaidų susijusių su įsitvirtinimu rinkoje. Taip nustatant kainas, remiantis istorinio operatoriaus sąnaudomis, galima sudaryti situaciją, kai kainos bus nepagrįstai žemos, kas įtakos naujų rinkos dalyvių pasitraukimą iš rinkos, o kartu ir konkurencingumo mažėjimą. Tad tokia reguliavimo politika akivaizdu, kad gali turėti neigiamos įtakos konkurencijai. Prancūzija šiai problemai spręsti siūlo taikyti net atskirą reguliavimo procedūrą.

Paminėtina dar viena teisinė priemonė, kuria siekiama išvengti istorinio operatoriaus piktnaudžiavimo, taikant skirtingas sąlygas skirtingiems operatoriams – tai nediskriminavimo įpareigojimas. Tačiau susiduriama su problema stebint bei vertinant kaip šis įpareigojimas vykdomas. Vienas iš būdų, siūlomų šiam įpareigojimui užtikrinti, struktūrinis atskyrimas (angl. *operational separation*), kuris būtų kaip struktūrinis įpareigojimas, kurį galima būtų palyginti su elgesio įpareigojimu, naudojamu *ex ante* reguliavimo atveju. Šio įpareigojimo atveju būtų galima užtikrinti, kad istorinis operatorius negalėtų pasiūlyti skirtingos kainos alternatyviam operatoriui nei siūlo sau¹²². Tačiau ar toks intervencijos būdas nėra per daug stiprus? Reguluotojas neturėtų nuspręsti kokia turi būti rinkos struktūra ar tinklo architektūra. Pati rinka turėtų spręsti kokia struktūra jai yra optimaliausia.

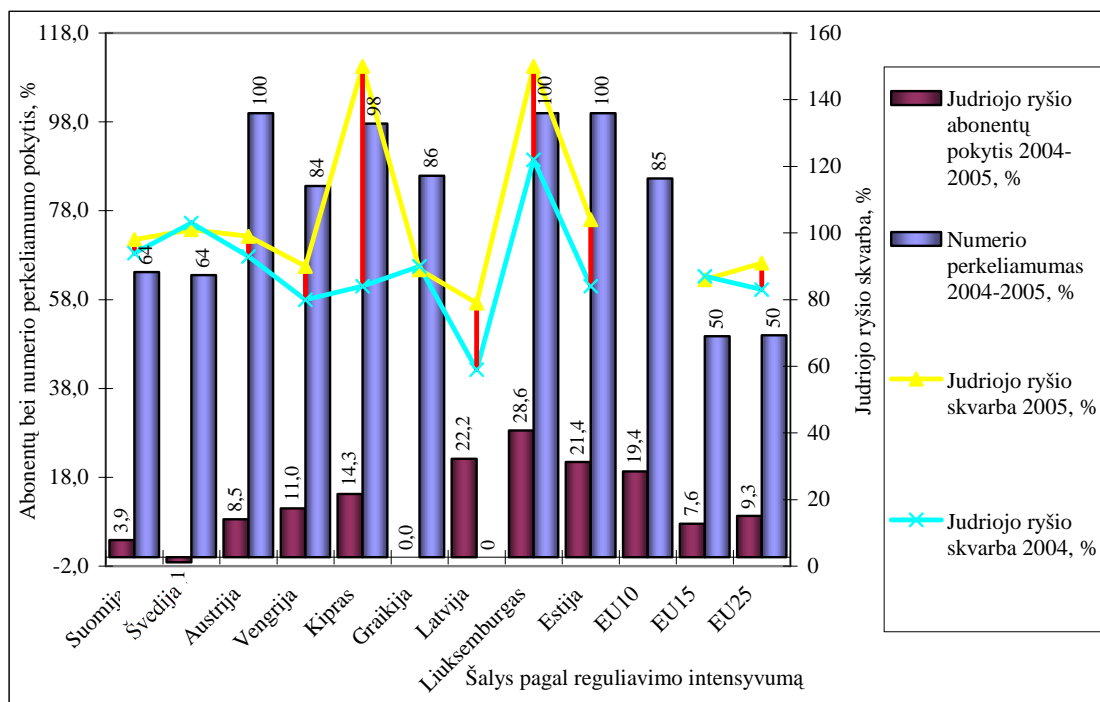
Iš aptartų situacijų darytina išvada, kad jei nėra siūlomas vietinės prieigos atsiejimas ir nėra jokios kitos alternatyvos tiesioginei prieigai, konkurencija negali egzistuoti, o pradinė reguliavimo intervencija, garantuoti tiesioginę prieigą už pagrįstą kainą, galėtų būti tinkamas įrankis konkurencijai skatinti. Manoma, kad masto ekonomija ir vertikali paslaugų integracija suteikia konkurencinį pranašumą dideliems operatoriams, disponuojantiems nuosavu prieigos prie tinklo galinių taškų tinklu, kas dar labiau pasunkina naujų rinkos dalyvių atėjimą į didmeninės paslaugos rinką, nesant *ex ante* reguliavimo. Didmeninės plačiajuosčio ryšio prieigos rinkoje būtų efektyvu taikyti išankstinį *ex ante* reguliavimą, siekiant užtikrinti konkurencijos rinkoje vystymąsi bei investicijas į infrastruktūrą, kaip pradinį laiptelį konkurencijai vystytis. Šioje vietoje pabrėžtina, kad reguliavimas turi būti taikomas ten, kur infrastruktūra grįsta konkurencija negali susikurti natūraliomis rinkos sąlygomis arba turėtų būti skirti diferencijuoti įpareigojimai taip, kad būtų užtikrintas kelias tokiai konkurencijai, o likusi konkurencija galėtų

¹²² Detaliau Waters P. Operational separation – a new style of regulation? // tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, Kinija, 2006 m. birželio mėn.

vystytis natūraliomis sąlygomis. Akivaizdu, kad geresnis reguliavimo režimo veikimas pasitarnauja geresnei šalies elektroninių ryšių veiklai, įskaitant infrastruktūra grįstos konkurencijos buvimą, investicijas bei technologinį progresą.

2.2.3 Judriojo ryšio rinkos bei viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje reguliavimo įtaka konkurencijai

Šioje darbo dalyje bus trumpai apžvelgiama judriojo ryšio bei viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje rinkų situacija pasirinktose šalyse narėse. Šiuo metu, vykstant intensyviai reguliavimo sistemos peržiūrėjimo procesui, pateiktose nuomonėse bei analizėse daugumos viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje rinkų siūloma atsisakyti¹²³ bei išbraukti iš atitinkamų rinkų sąrašo, kurioms taikytinas *ex ante* reguliavimas. Apžvelgus judriojo ryšio rinkos dinamiką akivaizdu, kad ši rinka sparčiai auga, perimdama dalį rinkos iš fiksuotojo ryšio. Sparčiausias augimas buvo naujosiose ES šalyse narėse, iš kurių trys (Čekija, Estija ir Lietuva) pirmą kartą viršijo teorinį 100 % lygį.¹²⁴

6 pav. Analizuojamų ES šalių narių situacija judriojo ryšio rinkoje¹²⁵

¹²³ *Supra*, žr. išnaša Nr. 49. Martin Cave ir autorių kolektyvo pateiktoje pozicijoje, kaip rinkos kandidatės, siūlomos išbraukti iš Rekomendacijos yra mažmeninės rinkos, išskyrus fiksuotą siaurajuostę prieigą bei kai kurias didmenines rinkas (pagal Rekomendaciją 3, 4, 5, 6, 10, 14,15, 17 rinkos).

¹²⁴ *Supra*, žr. išnaša Nr. 83, 11 ataskaita, P. 7.

¹²⁵ Latvijoje numerių perkeliamumo paslauga dar neteikiama.

Pateiktame paveiksle matyti, kad didžiausia judriojo ryšio skverbtis pastebima Kipre bei Liuksemburge. Latvijoje¹²⁶ bei Liuksemburge¹²⁷ konkurencija judriojo ryšio rinkoje išaugo dėl naujojo operatoriaus įėjimo į rinką. Kai rinkoje veikia tik du judriojo ryšio operatoriai galima situacija, kai jie vienas kitam nustatys ganėtinai aukštas skambučių užbaigimo individualiuose judriojo ryšio tinkluose kainas, kas galėtų įtakoti ir aukštas skambučių kainas. Judriojo ryšio rinkos dinamikai aptarti pasirinktas abonentų pokytis 2004–2005 metais, bei numerio perkeliavimo paslaugos pokytis 2004–2005 metais parodo, kad šalyse, kuriose vyko sparčiausias numerio perkeliavimas bei buvo didžiausias vartotojų pokytis, labiausiai keitėsi ir judriojo ryšio skverbtis. Kai kurios šalys numerio perkeliavimo paslaugą pradėjo tik 2005 metais, tad tai rodo akivaizdžius rezultatus konkurencingumui, nes šalyse, kur vyko intensyvesnis numerio perkeliavimas, kuris yra svarbi konkurencijos skatinimo priemonė, atitinkamai daugiau turėjo naujų abonentų (Liuksemburgas, Estija, Kipras). Suomija pasižymėjo intensyvia mobiliųjų skambučių kainų konkurencija bei išaugusia migracija tarp fiksuotojo ir judriojo ryšio operatorių¹²⁸. Pastebėtinam, kad esantis kainų karas negali tęstis ilgai, nes žemesnės kainos yra siūlomos pelno sąskaita. Prieigos ir skambučių inicijavimo viešuosiuose judriojo telefono ryšio tinkluose¹²⁹ rinka buvo konkurencinga bei nutarta neskirti įpareigojimų¹³⁰. Dėl tokio priimto sprendimo ateityje vis tik reikėtų stebėti kaip keisis užfiksuota konkurencinga situacija tada, kai nauji alternatyvūs operatoriai bandys patekti į rinką¹³¹. Panaši situacija ir Švedijoje, tačiau čia pagrindinė intensyvios kainų konkurencijos priežastimi buvo naujo rinkos žaidėjo, teikiančio 3G paslaugas, atėjimas į rinką, kuris siekdamas išsikovoti tam tikrą rinkos dalį, siūlė žemos kainos balso skambučius. Dėl anksčiau minėtos apeliavimo procedūros problemos Švedijoje sujungimo mokesčiai skambučių užbaigimui judriojo ryšio tinkluose vis dar yra neaiškūs dėl suspenduotų NRI sprendimų¹³². Taip pat pastebimas nežymus judriojo ryšio skverbties sumažėjimas 2005 metais lyginant su 2004 metais. Tai galėtų būti įtakota dviejų faktorių: arba skirtingais metais pasirinkta skirtinga skaičiavimo politika, dėl ko keitėsi abonentų skaičius arba teisinės neapibrėžties poveikis.

¹²⁶ Trečioji licencija judriojo ryšio operatoriui suteikta 2005 m. birželio 29 d.

¹²⁷ Voxmobile (Vox) į rinką įėjo 2004 metais.

¹²⁸ Vesa U. J, Kotisaari M, Maanavilja A. Measuring the success of telecom regulation: a balanced scorecard approach. P. 4 // <http://project.hkkk.fi/bustech/pdf-files/Vesa%20et%20al%202005%20Balanced%20Scorecard%20for%20Telecom%20regulation.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-03. Šiame straipsnyje pastebima, kad „Suomijos mobiliojo ryšio rinka gali būti apibūdinta, kaip draugiška ir kainomis konkurencinga rinka“.

¹²⁹ Liuksemburgo NRI ILR pratęsė buvusį reguliavimą judriojo ryšio užbaigimo paslaugų rinkoje (visą įpareigojimų rinkinį, byla LU/2005/0321), tačiau panaikino didmeninės prieigos reguliavimą dviem judriojo ryšio tinklams, ganėtinai unikaliai kaip ir Danijoje (byla LU/2006/0369).

¹³⁰ Byla FI/0082/2004. Po Komisijos Veto, skirto „Prieigos ir skambučių inicijavimo viešuosiuose judriojo telefono ryšio tinkluose“ rinkai po pakartotinio rinkos tyrimo pateikimo Komisijai ši rinka pripažinta konkurencinga.

¹³¹ Suomijoje 5 mln. vartotojų rinkoje yra netoli 15 paslaugos operatorių.

¹³² *Supra*, žr. išnaša Nr. 106, 11 ataskaita, P. 270–278.

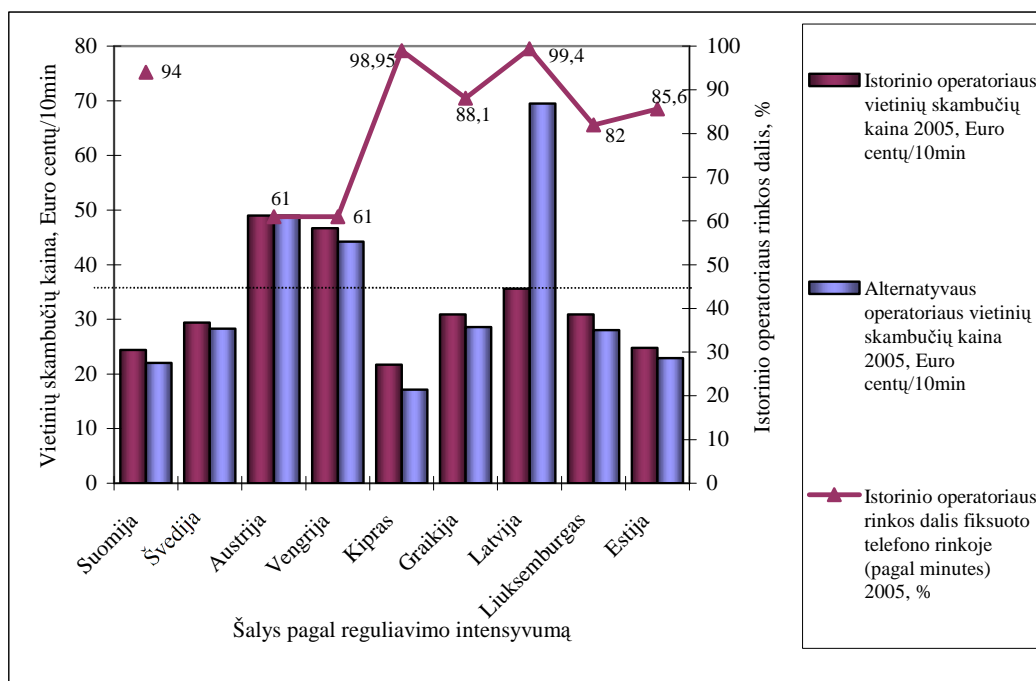
Iš rezultatų matyti, kad intensyviausias pokytis vyko naujosiose ES narėse, kur tiek perkeliamumas, tiek abonentų didėjimo intensyvumas buvo daug žymesnis nei senbuvėse ES šalyse. Sparti judriojo ryšio paslaugų skverbtis besivystančiose šalyse galėjo būti įtakota to, kad:

1. judriojo ryšio tinklų kūrimas yra mažiau išlaidų bei investicijų į infrastruktūrą reikalaujantis procesas nei fiksuotiems tinklams.
2. judriojo ryšio rinkos jau nuo pat pradžių buvo labiau konkurencingos ir mažiau reguliuojamos nei fiksuotų paslaugų rinkos.

Konkuruojantiems tinklo operatoriams ir paslaugų teikėjams didinant konkurencinį spaudimą, pagrindinių judriojo ryšio operatorių rinkos dalis toliau mažėjo beveik visose valstybėse narėse¹³³.

Dauguma Komisijai pateiktų rinkos analizių rodo, kad prieigos ir skambučių inicijavimo viešuosiuose judriojo telefono ryšio tinkluose rinka yra efektyviai konkurencinga bei jai nereikalingas *ex ante* reguliavimas. Tai veda prie išvados, kad mažesnės išlaidos bei faktas, kad judrusis ryšys daugelyje šalių buvo pradėtas kurti po liberalizacijos, įtakojo labiau konkuruojančią rinkos struktūrą, tad reguliavimo intervencija šioje rinkoje nėra būtina.

Viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje rinkos pagrindiniai kriterijai, identifikuojantys konkurencingumą rinkoje, pasirinkote ES šalyse narėse, pateikiami 7 paveiksle.

7 pav. Analizuojamų ES šalių narių viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje rinkos analizė¹³⁴

¹³³ *Ibid.*, P. 48.

¹³⁴ Švedijos duomenys dėl istorinio operatoriaus rinkos dalies fiksuoto balso telefonijos rinkoje nepateikti.

Iš pateiktų rezultatų pastebėtina, kad šalyse narėse, kur viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje vietinių skambučių kainos yra žemesnės, istorinis operatorius mėgaujasi didelėmis rinkos dalimis. To priežastimi yra per žemos vietinių skambučių kainos, kurios riboja pelną už teikiamas paslaugas bei taip mažina galimybes alternatyviems operatoriams patekti į rinką. NRI taikydama reguliavimo priemones turi nustatyti tinkamą „kainų kepurę“, kuri skatintų naujų rinkos dalyvių įėjimą į rinką, kurie galėtų kovoti dėl didesnių rinkos dalių, o tai savo ruožtu skatintų naujų paslaugų kūrimą bei perspektyvoje žemesnes kainas. Liuksemburgas, Estija bei Latvija Komisijai dar nepateikė nei vienos mažmeninės viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje rinkos analizės. Gal dėl šios priežasties šiose šalyse istorinis operatorius turi gana dideles rinkos dalis, gali manipuliuoti kainomis taip varžydamas alternatyvių operatorių galimybę teikti paslaugas bei patekti į rinką. Taip pat šiose šalyse ryškus abonentų migravimas iš fiksuotojo ryšio skambučių rinkos į judriojo ryšio rinką. Danija, Suomija ir Švedija pateikdamos rinkos tyrimus komisijai nurodė, kad dalis ar visos mažmeninės viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje rinkos yra konkurencingos ir nėra *ex ante* reguliavimo subjektas. Paminėtina, kad Švedijoje 2005 m. spalio 28 dieną NKT padavė fiksuoto ryšio istorinį operatorių į teismą dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi¹³⁵. Tarnyba nustatė, kad operatorius taikė išskirtines ir daug palankesnes sąlygas tiems namų ūkiams, kurie nutraukdavo savo sutartis su konkurentais, tikslu, prisitraukti juos atgal prie savo paslaugų.

Dar viena ryški tendencija pastebima tarp daugelio šalių narių – jau minėtas abonentų migravimas, atsisakant telefono ryšio fiksuotoje vietoje balso paslaugų bei renkasi judriojo ryšio balso paslaugas. Kaip rodo rezultatai (žr. 3 priedą)¹³⁶ mobiliųjų paslaugų skverbtis jau pralenkė fiksuotojo ryšio balso skverbtį. ES šalyse senbuvėse ši dinamika buvo spartesnė nei naujosiose ES šalyse narėse, atitinkamai 2001 metais ir 2002 metais. Šiandien skaitmeninės technologijos leidžia teikti tradicines ir naujas komunikacijų paslaugas – balso, duomenų, garso ar vaizdo įvairiais skirtingais tinklais. Pavyzdžiui, balso telefonijos paslaugos gali būti teikiamos tiek tradiciniais fiksuotais telekomunikacijų tinklais, tiek internetu, tiek kabeliniais tinklais. Tai technologinė telekomunikacijų, informacinių technologijų ir televizijos konvergencija/susilieėjimas. Pati konvergencijos sąvoka yra daugialypė – t.y. ji apima tiek technologinę konvergenciją arba skaitmeninių technologijų naudojimą įvairiuose komunikacijų sektoriuose. Savo ruožtu tai veda prie tinklų konvergencijos. Jei anksčiau tam tikro tipo tinklas buvo naudojamas specifinei informacijos rūšiai perduoti, tai dabartinės technologijos iš esmės

¹³⁵ *Supra*, žr. išnaša Nr. 56.

¹³⁶ Preparing the next steps in regulation of electronic communications. A contribution to the review of the electronic communications regulatory framework. Final report for the European Commission. Hogan & Hartson LLP. 2006, P. 70. // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecom/ info_centre/ documentation/ studies_ext_consult/index_en.htm#2006; prisijungimo laikas: 2006-09-02.

bet kuriuo tinklu leidžia perduoti bet kokią informaciją. Visa tai nulemia tiek naujų paslaugų atsiradimą, tiek ir pačių rinkų susiliejimą¹³⁷. Jau šiandien keliami klausimai: Ar mobilusis ryšys taps ekonominiu pakaitalu fiksuotoms paslaugoms? Tikėtina, kad išaugęs judriojo ryšio talpumas (nauji judriojo ryšio tinklai) gali numušti balso paslaugų kainą, kas įgalins judriojo ryšio operatorius perimti dalį rinkos iš fiksuotų siaurajuosčio ryšio paslaugų rinkos (taip pat iš fiksuoto plačiajuosčio ir transliavimo paslaugų rinkos). Nuo to priklausys ir reguliavimo sprendimai, dėl ko elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistema turi būti lanksti bei pasiruošusi priimti technologinio progreso metamus iššūkius.

Apibendrinant pastebima, kad judriojo ryšio rinka dėl to, kad judrusis ryšys daugelyje šalių buvo pradėtas kurti po liberalizacijos bei judriojo ryšio tinklų kūrimas yra mažiau išlaidų bei investicijų į infrastruktūrą reikalaujantis procesas, įtakojo labiau konkuruojančią rinkos struktūrą, kur reguliavimo intervencija nėra būtina. Tai parodo, kad konkurenciją šiame sektoriuje daugiau lėmė ne reguliavimas, o naujų technologijų plėtra bei natūraliai besikurianti individuali infrastruktūra. Tai itin specifinė bei savita rinka. Viešojo telefono ryšio fiksuotoje vietoje rinka buvo veikiamą įvairių reguliavimo priemonių, nes tai susiję su istorinio operatoriaus pozicija šioje rinkoje. Šioje rinkoje beveik visose ES šalyse buvo rastas dominuojantis istorinis operatorius bei skirti tam tikri įpareigojimai. Panašu, kad šiame sektoriuje reguliavimas turėjo įtakos konkurencijai, nes reguliavimo metu, alternatyviems operatoriams suteikiant galimybę teikti alternatyvias paslaugas už konkurencingą kainą, buvo skatinama teikiamų paslaugų skverbtis kas sąlygojo kainų mažėjimą.

2.3 Konkurencija ir investicijos į elektroninių ryšių rinką

Kaip jau minėta ankščiau NRI tikslas yra skatinti konkurenciją elektroninių ryšių rinkoje taip didinant vartotojo pasitenkinimą gaunamomis paslaugomis, už prieinamą kainą, kokybę bei atitinkančias poreikius. Siekdama šio tikslo NRI neturėtų pamiršti, kad jos priimami sprendimai ar pasirinkta reguliavimo politika gali turėti lemiamos įtakos investicijoms į alternatyvias infrastruktūras¹³⁸. Tai itin aktualus momentas naujiems rinkos žaidėjams, kuriuos labiausiai veikia NRI priimami sprendimai, nes tik tinkama reguliavimo politika sukurs palankias galimybes naujiems rinkos dalyviams efektyviai įsitvirtinti atitinkamoje rinkoje bei investuoti į alternatyvias infrastruktūras, kas skatins konkurenciją bei platų spektrą paslaugų.

¹³⁷ Jarukaitis I. Internetinės telefonijos teisiniai aspektai // <http://www.ic.lt/e-teise/Default.asp?DL=L&TopicID=11>; prisijungimo laikas: 2006-07-22.

¹³⁸ Tai pabrėžiama ir Prieigos direktyvos 19 konstatuojamojoje dalyje, kur teigiama, kad NRI „nustatyti privalomos prieigos įpareigojimai, kurie padidina konkurenciją per trumpą laiką, neturėtų mažinti konkurentų iniciatyvos investuoti į alternatyvias priemones, kurios užtikrins didesnę konkurenciją per ilgesnį laikotarpį“.

Remiantis Komisijos užsakymu atliktu tyrimu, veiksmingai ir konkurenciją skatinančiu būdu ES reguliavimo sistemą taikiusios valstybės pritraukė daugiausia investicijų¹³⁹. Analizuojant, kas veikia investicinius sprendimus elektroninių ryšių rinkoje, galima išskirti šiuos faktorius, kurie gali turėti įtakos investicijoms:

1. NRI veikla reguliavimo srityje;
2. konkurencijos intensyvumas;
3. elektroninių ryšių paslaugų paklausa;
4. elektroninių ryšių rinkos galimybės;
5. technologinė pažanga ar naujų inovacijų galimybės.

NRI vadovaudamosi Pagrindų direktyva imasi įvairių priemonių konkurencijai skatinti. Vienas iš esminių aspektų sektoriaus reguliavime yra prieigos reguliavimas. Tai susiję su ūkio subjekto įpareigojimu teikti paslaugas (pvz. sujungimas (angl. *interconnection*)) naujiems rinkos dalyviams ar dalintis su jais tinklo elementais (pvz. atsieta vietinė prieiga). Prieigos reguliavimas suprantamas kaip konkurencingumą didinanti priemonė, nes tai atveria kelią į infrastruktūra grįstą konkurenciją. Tačiau nuo to, kaip prieiga bus reguliuojama, turės didelės įtakos ir investicijoms. Vienas iš kriterijų prieigos reguliavimui – prieigos kaina. Žvelgiant iš praktinės pusės galima būtų manyti, kad reguliuotojas turi nustatyti kuo žemesnes prieigos kainas, kad kuo daugiau naujų žaidėjų galėtų prieiti prie istorinio operatoriaus tinklo resursų ir taip galėtų teikti alternatyvias bei technologiškai pažangias paslaugas. Tuo pačiu, ganėtinai žema prieigos kaina galėtų pritraukti investicijas iš naujų rinkos žaidėjų po tam tikro laiko tarpo, jei pradžioje jų tikslas būtų kurti paslaugomis grįstą konkurenciją, o vėliau, įsitvirtinant rinkoje, galėtų po truputį investuoti į infrastruktūrą ir taip kurti infrastruktūra grįstą konkurenciją. Planas atrodo labai patrauklus ir paprastas. Tačiau ne visada žemesnė prieigos kaina įtakoja intensyvesnę konkurenciją. Teikiant prieigą už ganėtinai žemą kainą, kai ji tampa lengvai prieinama daugeliui alternatyvių operatorių, iškyla pavojus neproduktyviam įėjimui į rinką¹⁴⁰. Daugėjant alternatyvių operatorių skaičiui rinkoje, didėja ir konkurencija tarp jų. Tačiau ilgesniame laiko tarpe, kaip jau buvo įrodyta darbo dalyje apie inovacijas, per intensyvi konkurencija gali iššaukti priešingą reakciją investicijoms bei inovacijoms. Toks atsiejimo reguliavimas gali sukelti nepalankią situaciją naujiems rinkos dalyviams, nes pastebėję, kad teikiamos paslaugos yra per daug palankios ir tai paskatins daugelio žaidėjų įėjimą į rinką, alternatyvūs operatoriai gali tiesiog atidėti savo investicijas. Šią tendenciją pagrindžia ir Komisijos užsakymu atliktas tyrimas, kurio

¹³⁹ *Supra*, žr. išnaša Nr. 57.

¹⁴⁰ *Supra*, žr. išnaša Nr. 99, P. 19.

metu buvo apklausta įvairių šalių narių, įvairių elektroninių ryšių rinkų operatoriai¹⁴¹ apie sąlygas, poreikius, priemones bei faktorius, kurie trukdo ar skatina investuoti. Apklausti respondentai kaip vieną iš faktorių, stabdančių investuoti, paminėjo padidėjusią konkurenciją (žr. 4 priedą)¹⁴².

Taigi NRI tenka sudėtingas uždavinys pažaboti didelę įtaką rinkoje turinčio operatoriaus dominuojančią padėtį teisingai sureguliuojant kainas, kad jos nebūtų nei per aukštos, kas kliudytų patekti į rinką, nei per žemos, kas galėtų iššaukti neproduktyvų patekimą į rinką. Labiau ribotas priėjimas prie tinklo galėtų labiau paskatinti alternatyvius operatorius investuoti į savo tinklus.

Kitas faktorius, kuris, pasak respondentų, turi įtakos investavimui yra reguliavimo neapibrėžtumas (angl. *uncertainty*). Nors dauguma respondentų nurodė, kad šiuo metu galiojanti reguliavimo sistema skatino investicijas į infrastruktūrą (1 lentelė), tačiau buvo manančių ir priešingai.

1 lentelė. Reguliavimo sistemos įtaka investavimo skatinimui¹⁴³

	poveikis:	Didina skatinimą investuoti	Mažina skatinimą investuoti	Visiškai neveikia apsisprendimo investuoti	Neturi nuomonės
Didmeninė rinka	Fiksuotas ryšys	53%	13%	26%	7%
	Judrusis ryšys	62%	12%	18%	8%
	Kabelinė TV	45%	8%	33%	14%
	Kiti	43%	29%	0%	29%
Mažmeninė rinka	Fiksuotas ryšys	45%	13%	30%	12%
	Judrusis ryšys	64%	11%	14%	11%
	Kabelinė TV	39%	6%	37%	19%
	Kiti	14%	29%	0%	57%

Kaip pavyzdį galima pateikti Švedijoje veikiančią NRI priimtų sprendimų apeliavimo sistemą. Nors čia, kaip minėta anksčiau, ganėtinai sparti ir aukšta plačiajuosčio ryšio skverbtis, tačiau NRI priimtų sprendimų apeliavimas bei suspendavimas, dėl ko negali būti efektyviai įgyvendinama reguliavimo politika, kelia daugelį problemų tiek patiems operatoriams tiek galiniams vartotojams. Teisinė nežinomybė rinkoje, kuri gali tęstis eilę metų, kol apeliacijos bus išspręstos, gali sukelti neigiamą įtaką investicijoms (žr. 4 priedą)¹⁴⁴. Dėl šios problemos taip pat

¹⁴¹ *Supra*, žr. išnaša Nr. 57, P. 78.

¹⁴² Fiksuoto ryšio bei judriojo ryšio operatoriai atitinkamai 28 proc. ir 32 proc. teigė, kad padidėjusi konkurencija stabdo apsisprendimą investuoti.

¹⁴³ *Supra*, žr. išnaša Nr. 57, P. 84.

¹⁴⁴ Apklausos respondentai kaip kriterijų, trukdantį investuoti, pateikė reguliavimo netikrumą. *Ibid.*, P. 85.

nuogaustauja ir Komisija, savo išplatintame peržiūros dokumente¹⁴⁵ teigianti, kad didžiausias sunkumas įgyvendinant sistemą yra teismų praktika, kai, nepaisant Pagrindų direktyvos 4 straipsnio nuostatų, nuolat stabdomas reguliavimo sprendimų vykdymas.

Kai kurie respondentai teigia, kad šiuo metu yra neaiškus net pats galiojančios reguliavimo sistemos peržiūrėjimo mechanizmas, bei kokių rezultatų reiktų tikėtis: bus sektoriaus specifinis reguliavimas panaikintas ar ne? Kokia apimtimi jis bus taikomas ir kokių būdu bus bandoma palaipsniui jo atsisakyti? Visa tai vėlgi įtakoja investicinių sprendimų priėmimo politiką. Dėl reguliavimo neapibrėžtumo kai kurie operatoriai gali sąmoningai uždelsti numatytas investicijas iki tol, kol jų sprendimą investuoti pagrįs aiški esama ir ateityje galimai numatoma situacija¹⁴⁶.

Itin daug diskusijų kyla dėl sektoriaus specifinio reguliavimo taikymo elektroninių ryšių rinkoje¹⁴⁷. Vieni mano, kad sektoriaus specifinio reguliavimo reiktų atsisakyti, kiti siūlo atidžiai peržiūrėti *ex ante* reguliavimui priskirtų rinkų sąrašą, o dar kiti mano, kad vien bendrosios konkurencijos teisės normų nepakanka. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad bendrosios konkurencijos teisės (*ex post*) taikymo atveju problema yra sprendžiama jau po įvykusio fakto. Sprendimo priėmimo procesas dažniausiai trunka gana ilgą laiką. O kaip jau buvo minėta anksčiau, ilgo laiko neapibrėžtumas investuotojus skatina atidėti investavimo sprendimus.

Tačiau šioje vietoje verta paminėti Suomijos reguliavimo pavyzdį. Kaip buvo minėta anksčiau reguliavimo aplinka Suomijoje buvo labai palanki ir sėkminga skatinant konkurenciją ir garantuojant žemas kainas galiniams vartotojams. Tačiau yra ir pašalinis poveikis: mažėjanti rinka, mažėjanti galimybė ir noras investuoti bei lėta naujų paslaugų plėtra¹⁴⁸. Išorės investuotojams ši rinka taip pat pasirodė nepatikima: 2004 metų kovą bankas „Credit Suisse-First Boston“ savo analizėje „Euro Telcos Regulation“ pateikė rekomendaciją vengti investicijų į TeliaSonera dėl per uolios reguliavimo tarnybos Švedijos – Suomijos telekomo operatorių rinkose¹⁴⁹. Akivaizdus pavyzdys kaip reguliavimo aplinka gali įtakoti investicinius sprendimus.

¹⁴⁵ *Supra*, žr. išnaša Nr. 56, peržiūros dokumentas, P. 9.

¹⁴⁶ Ši problema analizuojama straipsnyje: Richards P. The limitation of market based regulation of the electronic communication sector // Telecommunications policy. 2006, Nr. 30, P. 217.

¹⁴⁷ Apžvelgus ne ES šalių patirtį, įdomios išvados buvo pateiktos dėl Hon Kongo elektroninių ryšių reguliavimo praktikoje. Hon Kongas nuo 1990 metų adaptavo sektoriaus specifinio reguliavimo režimą. Tai veikė teigiamai skatinant konkurenciją bei liberalizaciją ir sukūrė vieną konkurencingiausių ir atviriausių telekomunikacijų rinkų pasaulyje. Nepaisant savo sėkmės, jie demonstruoja, kad toks sektoriaus specifinio reguliavimo režimas yra vis labiau netinkamas bendraujant su naujomis konkurencijos formomis. Manoma, kad Hon Kongas turėtų adaptuoti bendrąją konkurencijos teisę, kas galėtų pagelbėti atitaisyti egzistuojančio sektoriaus specifinio reguliavimo režimo neatitikimus. Wu R. Competition regulation without a general competition law – a case study of Hong Kong Telecommunications regulation // tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, Kinija, 2006 birželis, P. 9–10.

¹⁴⁸ *Supra*, žr. išnaša Nr. 128, P. 4.

¹⁴⁹ *Ibid.*, P. 5.

Investicijoms įtakos turi ir esamos rinkos sąlygos. Elektroninių ryšių sektorius pasižymi itin sparčia technologinio progreso dinamika. Kiekvieną dieną rinka supažindinama su naujomis, novatoriškomis idėjomis bei sprendimais. Tad norint išlikti tokioje dinamiškoje bei konkurencingoje rinkoje būtina investuoti į naujas bei pažangias technologijas. Ir naujieji, ir įsitvirtinę rinkos dalyviai, reaguodami į konkurenciją, investuoja į fiksuotojo ir bevielio tinklo infrastruktūros plėtrą bei modernizavimą, siekdami teikti novatoriškas paslaugas.

Toliau analizuojant faktorius, nuo kurių priklauso investavimo sprendimai, reikėtų neužmiršti ir vartotojų interesų. Ateidamas į rinką operatorius detaliai išanalizuoja kokie šioje rinkoje yra vartotojų poreikiai, koks rinkos dydis, prieigos kaina bei sektoriaus specifinio reguliavimo ypatumai.

Vienas iš būdų pritraukti daugiau investicijų yra taip vadinamas „investavimo laiptelių“ principo naudojimas. Šis principas reiškia, kad pradžioje naujam rinkos dalyviui yra suteikiama galimybė vystyti paslaugomis grįstą konkurenciją (pvz. operatoriaus pasirinkimo paslaugos), o po tam tikro laiko tarpo, kai vykdoma veikla duoda rezultatų, galėtų pradėti investuoti į infrastruktūrą, kas leidžia sumažinti savo priklausomybę nuo istorinio operatoriaus tinklo bei konkuruoti su juo platesniame paslaugų spektre (žr. 5 priedą). Šis reguliavimo modelis efektyviai skatina infrastruktūra grįstą konkurenciją.

Viešų konsultacijų metu, dėl šiuo metu galiojančios reguliavimo sistemos peržiūros, kai kurie nuomonę teikę operatoriai¹⁵⁰ ragino pakankiau reguliuoti elektroninių ryšių rinką, siekiant skatinti investicijas į NGN infrastruktūrą. Tačiau Komisijos nuomone toks siūlymas neturi pakankamai įrodymų, „kad reguliavimo pauzė pritrauktų naujų investicijų, jei nėra kitų veiksmų, pavyzdžiui, konkurencijos“¹⁵¹. Reguliavimo sistemoje pažymima, kad naujos atsirandančios rinkos neturėtų būti netinkamai reguliuojamos¹⁵². Komisija besikuriančiomis rinkomis laiko rinkas, kurios yra tokios naujos ir sparčiai augančios, kad dar per anksti spręsti, ar jos atitinka tris jos rekomendacijoje nurodytus *ex-ante* reguliavimo kriterijus. Šioje vietoje būtų galima paprieštarauti. Pirmiausia frazė „netinkamai reguliuojamos“ yra tiek pat neapibrėžta kaip ir pats besikuriančių rinkų reguliavimas. Antra, kaip galima skirti įpareigojimus tam, kas dar nėra pažinta praktikoje bei nespėjo duoti konkrečių rezultatų? Kaip pavyzdys galėtų būti judriojo ryšio rinka. Šiame sektoriuje konkurencija bei investicijos yra daug žymesnės nei tuose sektoriuose, kur buvo daug intensyviau reguliuojama.

Apibendrinant galima pastebėti, kad reguliavimo politika yra vienas iš esminių, investicinius sprendimus įtakančių, faktorių. Iš to seka, kad reguliavimo politika įtakoja

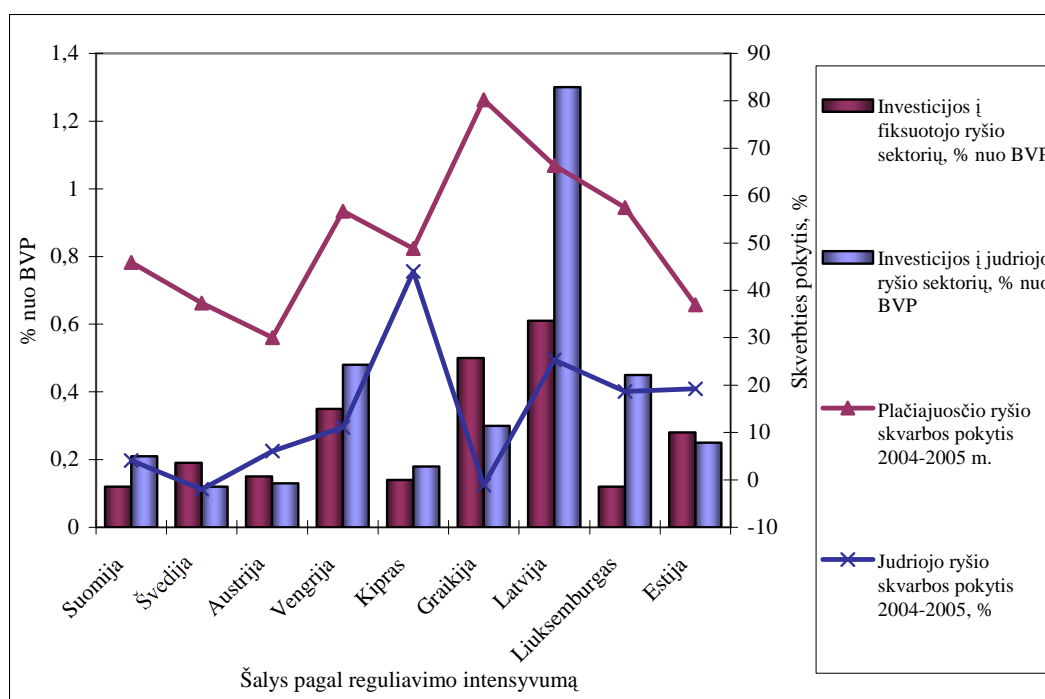
¹⁵⁰ Vokietijos, Austrijos, Suomijos.

¹⁵¹ *Supra*, žr. išnaša Nr. 56, peržiūros dokumentas, P. 5.

¹⁵² Pagrindų direktyvos 27 konstatuojamoji dalis.

investicijų strategiją į infrastruktūrą bei tuo pačiu veikia konkurenciją rinkoje. Nes lėtai investuojant į inovacijas galimas technologijų sąstingis, kas gali įtakoti konkurencingumo mažėjimą. Tai itin aktualu šalims, kurios tik pradeda elektorinių ryšių sektoriaus reguliavimo procesą, nes šalyse narėse, kur yra ganėtinai gerai išvystyta technologinė bazė, investicijų poreikis tampa mažesnis.

Pasinaudojus minėto tyrimo duomenimis 8 paveiksle pateikiamas analizuojamų šalių narių investicijos į judriojo bei fiksuotojo¹⁵³ ryšio rinkas. Tačiau realiai įvertinti situaciją bei daryti tiksliai išvadas dėl reguliavimo įtakos investicijoms yra sunku dėl to, kad duomenys pateikiami už 2001 – 2004 metus, kai tuo metu kai kurios šalys dar net nebuvo susipažinusios su naująja reguliavimo sistema. Tad pagal gautus rezultatus galima išvelgti tendencijas bei investavimo poreikius įvairiose šalyse narėse.

8 pav. Analizuojamų ES šalių narių investavimo tendencijos 2001 –2004 metais

Pastebima, kad didžiojoje dalyje šalių investicijos į judriojo ryšio rinką¹⁵⁴ viršijo investicijas į fiksuotojo ryšio rinką. Tai galėtų būti paaiškinama tuo, kad reikalingos didelės investicijos diegiant naujas technologijas (pavyzdžiui 3G mobilioji telefonija) ar plėtojant naujus tinklus. Pavyzdžiui, Latvijoje bei Liuksemburge judriojo ryšio konkurenciją paskatino naujų žaidėjų įėjimas į rinką, kas pareikalavo daugiau investicijų. Tuo pačiu judriojo ryšio rinka ypatingai intensyviai vystėsi naujosiose ES šalyse narėse, kur pastebimas tiek sparti plėtra ties

¹⁵³ Fiksuotasis ryšys taip pat apima ir plačiajuosčio ryšio paslaugas.

¹⁵⁴ Investicijų nuo BVP procentas.

aukštas investicijų tempas. Pastabėtina, kad šalyse narėse, kur reguliavimo intensyvumas buvo mažesnis, investicijos buvo didžiausios. Tai vėlgi parodo, kad judriojo ryšio rinka yra daug labiau konkurencinga nei fiksuotojo ryšio rinka, ir joje jau galima teigti veikia savireguliacijos mechanizmas, kurio pasėkoje reguliavimo intervencijos ateityje galima būtų atsisakyti¹⁵⁵. Šalyse, kur buvo daugiausiai investicijų į judriojo ryšio rinką galima stebėti ryškų judriojo ryšio skvarbos pokytį per 2004–2005 metus. Tik kelios šalys (Graikija, Estija bei Švedija) į fiksuotojo ryšio rinką investavo daugiau nei į judriojo ryšio rinką. To priežastis galėtų būti tai, kad Graikijoje judriojo ryšio rinka, kaip buvo minėta anksčiau, yra įsisotinusi bei tokio didelio poreikio investuoti į šią rinką, lyginant su kitomis šalimis, nėra. Švedijoje didžioji dalis investicijų į 3G jau įvykdyta, tad investicijos nukreiptos į fiksuoto plačiajuosčio ryšio sektorių. Atitinkamai šioje šalyje galime pastebėti sparčiausią plačiajuosčio ryšio skvarbos pokytį per 2004–2005 metus. Itin įdomu būtų po kelerių metų pažiūrėti kaip keitėsi investavimo bei konkurencingumo situacija Švedijoje, kur šiuo metu yra daug teisinio neapibrėžtumo dėl taikomos apeliavimo procedūros, kas galėtų įtakoti šiuos procesus.

Minėtame tyrime buvo taip pat pateikti detalūs skaičiavimai bei įrodyta priklausomybė tarp reguliavimo efektyvumo bei investicijų lygio atskirose šalyse narėse. Įrodyta, kad yra tiesioginė priklausomybė tarp investicijų dydžio bei efektyvaus reguliavimo (žr. 6 priedą). Tačiau šioje vietoje verta atkreipti dėmesį į tai, kad apskaičiuotas reguliavimo efektyvumas, arba kitaip tariant teorinis požiūris, vargu ar parodys realią rinkos situaciją. Tad pateiktus rezultatus reiktų traktuoti ne kaip įrodančius reguliavimo teigiamą įtaką investicijoms, o kaip prielaidą, kurią atskiru moksliniu tyrimu bei empiriniais skaičiavimais būtų galima pagrįsti. Tačiau tai, kad teisingas reguliavimo priemonių pasirinkimas ar reguliavimo atsisakymas ten, kur manytina, kad jis nebereikalingas, neabejotinai gali teigiamai veikti investicinius sprendimus.

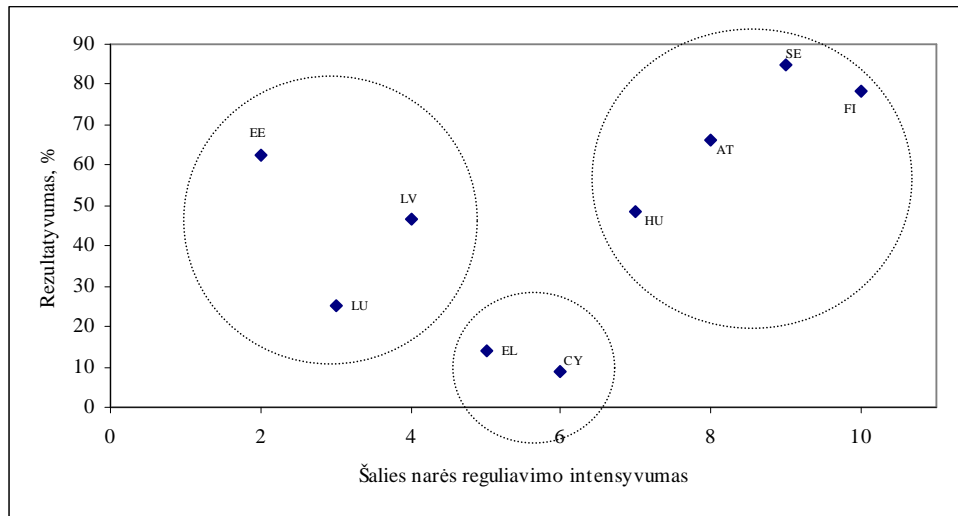
Apibendrinant galima būtų teigti, kad reguliavimo apimtis ir tipas vaidina itin didelę reikšmę kai investuotojai vertina rinkos patrauklumą investuoti į infrastruktūrą. Perdaug intensyvus reguliavimas ar teisinė nežinomybė gali įtakoti investicinius atidėjimus, kurie stabdytų technologijų plėtrą bei inovacijas, kas neigiamai veiktų konkurencingumą atitinkamame sektoriuje.

¹⁵⁵ Kaip teigia Vokietijos telekomas savo nuomonėje, dėl reguliavimo sistemos peržiūrėjimo, NRI dar nepateikė 15 rinkos analizės (prieigos ir skambučių inicijavimo viešuosiuose judriojo telefono ryšio tinkluose rinka) dėl to, kad konkurencijos aplinkybės bei rinkos plėtra judriojo ryšio rinkoje Vokietijoje yra akivaizdūs įrodymai, kad šiai rinkai nereikia reguliavimo. Priešingu atveju reguliavimo įsikišimas galėtų pakenkti esamai konkurencingai situacijai, o tuo pačiu neigiamai įtakoti investicijoms ir inovacijoms judriojo ryšio rinkoje.

2.4 ES elektroninių ryšių reguliavimo intensyvumo poveikis konkurencingumui rinkoje

Apžvelgus pasirinktų šalių narių elektroninių ryšių rinkų ypatumus bei situaciją reguliavimo srityje galima pabandyti įvertinti reguliavimo įtaką konkurencijai imant tam tikros rinkos pavyzdį. Svarbu turėti omenyje, kad skirtinga rinka atspindi skirtingus reguliavimo iššūkius, kurie priklauso nuo tokių faktorių kaip rinkos brandumas bei technologijų naudojimas. Šioje dalyje bus įvertinta reguliavimo įtaka plačiajuosčio ryšio rinkos konkurencingumui, nes judriojo ryšio rinkos buvo mažiau reguliuojamos bei vykdoma mažesnė intervencija. Kaip apibrėžta analizės pradžioje, reguliavimo įtaką konkurencijai atskleisti, analizuojami kriterijai – reguliavimo proceso intensyvumas bei pasiektas konkurencingumo lygis. Konkurencingumas apibrėžtas kaip taikomo reguliavimo poveikio rezultatyvumas, atsispindintis tam tikrų kriterijų dinamikoje, kurie buvo aptarti bei pateikti analizės metu. Aptarti kriterijai (plačiajuosčio ryšio skverbtis, DSL technologijai alternatyvių technologijų naudojimo mastas, prieigos prie vietinės linijos galimybės) kiekvienas atskirai identifikuoja kaip reguliavimo aplinka paveikė konkurencingumą šioje rinkoje. Reguliavimo aplinka turėtų būti suprantama kaip valstybės vykdoma politika elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo srityje. ES teisės normų perkėlimas į nacionalinę teisę sukuria reguliavimo aplinką ir ji veikia kaip elgesio normas nustatanti sistema. Darytina prielaida, kad pirminės perkėlimo į nacionalinę teisę priemonės sukuria reguliavimo aplinką nepriklausomai nuo to rinkos analizės buvo vykdomos ar ne. Priimant, kad kiekvieno atskirai kriterijaus procentinė išraiška parodo rezultatyvumo lygį (didesnė kriterijaus procentinė išraiška byloja apie geresnius pasiektus rezultatus) bendras rezultatyvumas bus gaunamas susumavus atskiros šalies narės analizuotų kriterijų rezultatų procentines išraiškas¹⁵⁶. Gauti rezultatai pateikiami 9 paveiksle.

¹⁵⁶ Analizei naudojami 2005 m. spalio mėnesio duomenys iš Komisijos 11 ataskaitos. *Supra*, žr. išnaša Nr. 106.

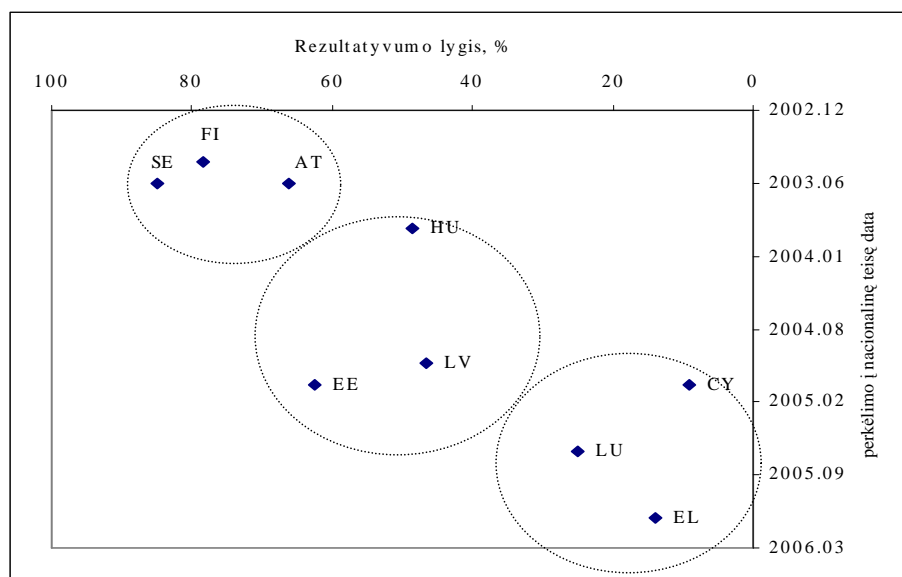
9 pav. Analizuojamų ES šalių narių plačiajuosčio ryšio rinkos reguliavimo intensyvumo bei rezultatyvumo santykis¹⁵⁷

Gauti rezultatai kiek glumina, tačiau parodo itin aiškų bei pagrindžiantį faktą, kad reguliavimo intensyvumas ne visada yra konkurencijos intensyvumo rinkoje pagrindas. Iš vienos pusės galime pastebėti, kad šalys narės, kurios vykdė aktyvią reguliavimo politiką (Suomija, Švedija, Austrija bei Vengrija) sulaukė palankių rezultatų plačiajuosčio ryšio rinkoje, turi aukštą plačiajuosčio ryšio skverbtį bei neblogai išvystytą infrastruktūrą grįstą konkurencija. Tačiau ties šiomis šalimis tendencija ir baigiasi. Paradoksalu, tačiau akivaizdu, kad šalys narės, kuriose reguliavimo politika buvo itin pasyvi (Estija, Liuksemburgas, Latvija) plačiajuosčio ryšio rinkoje pasiekė tokių rezultatų, kurie viršijo net aktyvią reguliavimo politiką vykdžiusios šalies rezultatus (Estija pasiekė geresnius rezultatus nei Vengrija ir beveik pasivijo Austriją). Tai parodo, kad ne tik reguliavimo sprendimai bei įpareigojimų skyrimas skatina konkurenciją. Štai Latvijoje bei Estijoje pastebima viena didžiausių infrastruktūrą grįsta konkurencija, kurios indikatorius yra alternatyvios DSL technologijai technologijos naudojimas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Latvijoje pagrindinė didmeninės plačiajuosčio ryšio prieigos paslaugos forma yra duomenų srauto suteikimas, o Liuksemburge didžiąją dalį prieigos paslaugų sudaro paprastas pardavimas (apie 70 proc.). Šios paslaugos yra pradinės „investavimo laiptelių“ principo pakopos, kurios skatina infrastruktūrą grįstą konkurenciją, o ši savo ruožtu plačiajuosčio ryšio skverbties teigiamą dinamiką. Kaip buvo minėta anksčiau, infrastruktūrą grįsta konkurencija gali susiformuoti natūraliomis rinkos sąlygomis ir tik tada, kai infrastruktūrą grįsta konkurencija natūraliomis rinkos sąlygomis nesivysto, pagal esamą rinkos situaciją yra tikslinga pradžioje skirti įpareigojimus, kurie suteiktų galimybę naujiems rinkos dalyviams patekti į rinką bei plėtoti

¹⁵⁷ Šalies narės reguliavimo intensyvumo skalės didesnė reikšmė atitinka didesnę reguliavimo intensyvumą.

paslaugomis grįstą konkurenciją, o po tam tikro laiko tarpo galima būtų vystyti infrastruktūra grįstą konkurenciją¹⁵⁸. Liuksemburgas, Latvija bei Estija yra šio reiškinio pavyzdys. Tačiau šios šalys dar turi kur tobulėti, tad tam tikri reguliavimo įpareigojimai galėtų būti pritaikyti, tačiau reguliavimas turi sukurti sąlygas efektyviai konkurencijai rinkoje plėtotis pačiai ir reguliavimo turėtų būti atsisakoma ten kur manoma, kad konkurencija galės būti efektyvi ir be jo.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad darbe apsibrėžtas reguliavimo intensyvumas susideda iš dviejų dalių: teisės normų perkėlimo į nacionalinę teisę intensyvumo bei rinkos analizių atlikimo intensyvumo. Varijuojant turimais duomenimis buvo gauta kita priklausomybė, pateikta 10 paveiksle.

10 pav. Analizuojamų ES šalių narių plačiąjuosčio ryšio rinkos reguliavimo rezultatyvumo bei perkėlimo į nacionalinę teisę santykis

10 paveiksle pateikta priklausomybė tarp reguliavimo sistemos perkėlimo į nacionalinę teisę datos bei pasiekto rezultatyvumo, o tuo pačiu ir rinkos konkurencingumo lygio. ES šalys narės, anksčiausiai perkėlusios reguliavimo sistemos teisės normas į nacionalinę teisę pasiekė žymesnių bei stabilesnių rezultatų, kas identifikuoja didesnę konkurencingumą. Tai būtų galima paaikškinti tuo, kad ES teisės normų perkėlimas į nacionalinę teisę pats savaime reiškia valstybės pasirengimą vadovautis visuotinai nustatytomis elgesio normomis ir jas teisingai pritaikyti savo

¹⁵⁸ Šiai nuomonei pritaria ir žymus profesorius Martin Cave, 2006 m. gruodžio 4 d. Vilniuje vykusiame seminare „Regulating communication markets: theory and practice“ išdėstęs nuomonę, kad vienas iš būdų siekti geresnės plačiąjuosčio ryšio skverbties rezultatų yra infrastruktūra grįstos konkurencijos skatinimas, o „vienas iš būdų skatinti infrastruktūra grįstą konkurenciją yra sudaryti laisvą bei nebrangią priegią prie istorinio operatoriaus resursų“, kas skatins naujus žaidėjus investuoti bei kilti „investavimo laiptelių“ pakopomis.

šalyje, siekiant bendro tikslo nustatyto ES lygiu. Įsisavinimo procesas trunka daug ilgiau nei perkėlimas. Tad valstybės narės, kurios pirmosios perkėlė teisės normas į nacionalinę teisę ne tik kad sukūrė dar vieną teisės normų rinkinį, kuriuo turi vadovautis elektroninių ryšių sektoriaus teisės subjektai, bet ir suteikė šios specifinės srities teisės subjektams teisinio aiškumo, kuris yra labai svarbus kriterijus priimant vienus ar kitus sprendimus. Tuo pačiu pabrėžtina, kad teisinis neapibrėžtumas kuria neaiškią perspektyvą elektroninių ryšių operatoriams, kurie turi priimti itin atsakingus sprendimus susijusius su itin dinamiško sektoriaus valdymu (pvz. investiciniai sprendimai).

Kaip buvo parodyta ankščiau, bendras reguliavimo intensyvumas nėra lemiamas veiksnys konkurencingumo lygiui rinkoje. Tačiau konkurencingumo lygiui rinkoje įtakos turi viena iš reguliavimo intensyvumo sudedamųjų dalių – teisės normų perkėlimo į nacionalinę teisę intensyvumas. Tad iš to logiškai išplaukia, kad reguliavimo intensyvumo sudedamoji dalis – rinkos analizių atlikimo intensyvumas – nėra lemiamas veiksnys rezultatyvumo lygiui, o tuo pačiu ir konkurencingumui atitinkamoje rinkoje. Kaip rodo Estijos pavyzdys, reguliavimo krepšelyje turinti tik vieną rinkos tyrimą, galima pasiekti žymiai geresnius rezultatus nei to pasiekė beveik visus rinkos tyrimus atlikusios šalys. Apibendrintai galima teigti, kad elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemos perkėlimas į nacionalinę teisę galėtų būti suvokiama kaip reguliavimo aplinka, o rinkos tyrimai – kaip instrumentas reguliavimo sistemos tikslams pasiekti. Tačiau kaip rodo gauti rezultatai, šis instrumentas šiuo metu dar nėra tinkamai pritaikytas reguliavimo tikslams siekti.

Tad išvadoje galima būtų teigti, kad konkurencija rinkoje yra skatinama taikant tam tikras reguliavimo priemones, tačiau atsižvelgiant į tai, kad konkurencija gali susikurti natūraliomis rinkos sąlygomis, reguliavimas tampa reikalingas tik tada, kai stebint rinkos vystymosi procesą pastebimas teisės normoms priešingas elgesys. Konkurencija turėtų plėtotis tikslu apsaugoti šiuos pirminius pasisiekimus ir nereikalauti pagalbos iš ilgalaikio bei perdėto reguliavimo. NRI reikia labai atidžiai nustatyti rinkoje vykstančių procesų kilmę bei pobūdį ir tik įsitikinus, kad esami bei laukiami rezultatai dar netenkina, taikyti atskiras reguliavimo priemones, kurios turėtų būti pritaikytos konkrečiai sričiai, ir su didžiausiu atidumu, nes priešingu atveju galima siekti sureguliuoti tai, kas jau yra pakankamai efektyviai sureguliuota natūralios rinkos sąlygų. O tai vis tiek vadinamo „perdėto reguliavimo“, kuris neatitiks Pagrindų direktyvoje nustatytų tikslų, o kartu gali paveikti ir konkurencingumo lygį rinkoje bei strateginius investavimo sprendimus.

3. ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TINKLŲ IR PASLAUGŲ REGULIAVIMO ES STRATEGIJA ATEIČIAI

3.1 Senosios-naujosios reguliavimo sistemos tinkamumas šiandien

3.1.1 Bendroji dalis

Iš bendros pozicijos reguliavimas galėtų būti suvokiamas kaip tam tikro elgesio taisyklių visuma, reikalinga rinkos ekonomikos funkcionavimui palaikyti. Tinkama bei aiški reguliavimo politika skatina konkurenciją bei vartotojų pasitenkinimą. Elektroninių ryšių reguliavimo sistemoje išskiriamas atitinkamų rinkų sąrašas, kurioms turi būti taikomas *ex ante* reguliavimas¹⁵⁹, kuris atspindi 5 tinklų platformas: PSTN, skirtųjų linijų, plačiajuosčio ryšio, transliavimo ir judriojo ryšio paslaugų priežiūra.

Išskiriamos keturios pagrindinės elektroninių ryšių reguliavimo kategorijos:

- kainų reguliavimas;
- elgesio reguliavimas (parodantis kaip skirtingi rinkos dalyviai turi elgtis rinkoje santykiuose su kitais rinkos dalyviais bei vartotojais);
- struktūros reguliavimas (parodantis kaip dominuojantis operatorius turėtų organizuoti savo procesus);
- įėjimo/išėjimo į/iš rinkos reguliavimas (nurodantis kokiomis sąlygomis nauji žaidėjai gali įeiti į rinką ar ją palikti)¹⁶⁰.

Šio darbo tikslas buvo atskleisti (ištirti) elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimą Europos Sąjungoje ir galimą tokio reguliavimo įtaką konkurencijai elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų srityje, numatyti tokio reguliavimo tobulinimo galimybes bei priemones. Darbo pradžioje apžvelgus reguliavimo sistemos dinamiką ES bei atskleidus sektoriaus specifinio reguliavimo ir bendrosios konkurencijos teisės santykį elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų srityje buvo identifikuoti faktoriai kurie galėtų atskleisti reguliavimo įtaką konkurencijai. Pasirinkti faktoriai (inovacijos, paslaugų skverbtis, investicijos) buvo detalai aptarti atskiruose poskyriuose išryškinant kaip elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimas pasirinktose ES šalyse narėse įtakojo konkurenciją bei kokį neigiamą poveikį tai sukėlė ar galėtų sukelti ateityje.

¹⁵⁹ 2003 m. vasario 11 d. Komisijos rekomendacija 2003/311/EC dėl elektroninių ryšių sektoriaus atitinkamų produktų ir paslaugų rinkų, kurioms taikomas *ex ante* reguliavimas, OL 2003, L 114.

¹⁶⁰ *Supra*, žr. išnaša Nr. 128, P. 13.

Aptarus elektroninių ryšių reguliavimo sistemos veikimo mechanizmą bei išanalizavus pasirinktų ES šalių narių praktiką reguliavimo srityje, šioje dalyje bus apžvelgiamos reguliavimo teigiamosios bei neigiamosios pusės, numatant galimas elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo ES tobulinimo galimybes ir priemones perspektyvoje.

Komisija inicijavo viešąją konsultaciją dėl elektroninių ryšių reguliavimo sistemos peržiūrėjimo bei siūlė teikti pastabas bei komentarus dėl galiojančios reguliavimo sistemos tinkamumo, teikiamos naudos, užfiksuoti iškilusias problemas įgyvendinant šią sistemą bei nurodyti keistinas sritis. Viešųjų konsultacijų metu buvo gauta nemažai nuomonių bei pasiūlymų dėl reguliavimo sistemos tobulinimo¹⁶¹. Atsižvelgdama į gautas pastabas Komisija parengė teisės aktų pasiūlymus dėl sistemos pakeitimo, kurie bus pateikti Europos Parlamentui ir Tarybai kartu su specialiais poveikio vertinimais¹⁶².

Įvairių šalių operatoriai, valstybinės institucijos, telekomunikacijų įmonės bei kitos suinteresuotos šalys teikė savo nuomones bei pastabas dėl galiojančios reguliavimo sistemos veikimo, kurių kiekvienas turėjo savitų tobulintinų sričių bei diskutuotinų klausimų. Analizuojant šias nuomones galima susidaryti įspūdį, kad šiuo metu veikianti reguliavimo sistema skirtingose šalyse veikė skirtingai ir sukūrė skirtingą išliekamąjį rezultatą: vienur konkurencija buvo skatinama efektyviai ir esama sistema yra tinkama bei turi būti naudojama ateityje, kitose šalyse, anot komentarų, tai buvo akivaizdus investicijų bei inovacijų stabdys.

3.1.2 Sektoriaus specifinio reguliavimo ir bendrosios konkurencijos teisės taikymo perspektyvos

Elektroninių ryšių rinkos reguliavimo metodika pagrįsta dviejų teisinių reguliavimo priemonių, sektoriaus specifinio (*ex ante*) reguliavimo bei bendrosios konkurencijos teisės (*ex post*), taikymu¹⁶³. Būtent šių dviejų priemonių taikymas elektroninių ryšių sektoriaus reguliavime sukelia daugiausiai diskusijų bei prieštaringų nuomonių.

Svarbu yra atskirti sektoriaus specifinį reguliavimą nuo bendrosios konkurencijos teisės, nes *ex ante* reguliavimo intervencijos atveju, kuri vykdoma net ir tada, kai nėra piktnaudžiaujančio elgesio, yra daug stipresnė ir rizikingesnė nei bendrosios konkurencijos teisės atveju. Čia ir pastebima reguliavimo sistemos problema. Iš vienos pusės *ex ante* reguliavimas bando pamėgdžioti konkurencijos teisę laikydamosi jos principų, tačiau sistemingai skiriant

¹⁶¹ Pareikštos nuomonės // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomm/info_centre/documentation/public_consult/review/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2006-04-12.

¹⁶² *Supra*, žr. išnaša Nr. 5.

¹⁶³ Detaliau darbo 1.2 dalyje „Konkurencijos teisė ir *ex ante* reguliavimas“.

įpareigojimus didelę galią rinkoje turintiems operatoriams, nesant piktnaudžiavimo savo padėtimi, ryškiai kontrastuoja su konkurencijos teisės principais, nes pastarosios atveju tai turėtų būti daroma tik piktnaudžiavimo savo padėtimi atveju¹⁶⁴. Didelės galios rinkoje apibrėžimas atitinka dominavimo sąvoką pagal ES jurisprudenciją, tačiau konkurencijos teisėje dominavimas nėra laikomas pažeidžiančiu teisę bei jam įpareigojimai neskiriami, nes tik piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi gali pažeisti teisę. Pastebima, kad esama reguliavimo sistema nėra pakankamai suderinta su konkurencijos teise¹⁶⁵. Šis nesutapimas turėtų būti peržiūrėtas, kad būtų galimas perėjimas link bendrosios konkurencijos teisės taikymo¹⁶⁶, o *ex ante* reguliavimas turėtų būti pritaikytas su didžiausiu atidumu, nes klaidos gali sukelti daug stipresnį poveikį rinkos plėtrai.

NRI atlikdamos rinkos tyrimus analizuoja eilę faktorių, kurie parodo konkurencingumo lygį rinkoje (konkurentų skaičiaus, rinkos dalis, įėjimo barjerai). Pagal bendrąją konkurencijos teisę didelių rinkos dalių reikšmingumas, kaip pagrindas taikyti įpareigojimus, abejotinas. ES komisionierius konkurencijos srityje Neelie Kroes¹⁶⁷ teigė, kad „didelės rinkos dalys nėra, vien tik, pakankamas daryti išvadas, kad egzistuoja dominuojanti pozicija. Rinkos dalies prezumpcija gali įtakoti perdėtą dėmesį kuriant tiksliai rinkos dalis skirtingų rinkos dalyvių. Teorinis rinkos pasidalinimas kelia riziką teisingai įvertinti lygį iki kurio konkurentas gali varžyti veiksmus jau dominuojančios kompanijos“. Tačiau elektroninių ryšių rinkos analizės procedūrose reguliuotajai ne tik remiasi statiškais rinkos dalimis, bet dažnai ir naudoja jas kaip pateisinančią priemonę *ex ante* reguliavimui. Šioje vietoje pastebima dar viena reguliavimo sistemos problema atliekant rinkos tyrimus. NRI apsibrėžiant rinkas bei nustatant didelę įtaką rinkoje turinčius operatorius vadovaujasi istoriniais duomenimis ir praėjusio laiko rinkos veikla, neatkreipiant dėmesio į rinkų evoliuciją. Į tai turėtų individualiai atsižvelgti kiekviena NRI atlikdama rinkos tyrimus, kad taikant reguliavimo priemones būtų kreipiamas dėmesys ne į atskiro rinkos elemento dydį ar skaičių, bet į konkurencijos intensyvumą, o konkurencijos teisė ir sektoriaus specifinis reguliavimas, turėtų stengtis apsaugoti konkurenciją, o ne individualius konkurentus.

Esanti reguliavimo sistema siekia skatinti infrastruktūra grįstą bei paslaugų konkurenciją. Infrastruktūra grįsta konkurencija akcentuoja konkurenciją, kuri kuria ilgo laikotarpio dinamišką efektyvumą, o tuo tarpu paslaugų konkurencija siekia sukurti trumpo laikotarpio statiško efektyvumo naudą. Kaip jau buvo minėta anksčiau inovacijos ir investicijos

¹⁶⁴ Kai kurios NRI pritaikė šį požiūrį teigdamos, kad nepaisant fakto, kad jie rado SMP, jie nusprendė, kad įpareigojimų skirti nereikia. Pavyzdžiui, bylos DK/2005/0268, DK/2005/0269.

¹⁶⁵ Šios nuomonės buvo daugelis komentarų dėl reguliavimo sistemos peržiūrėjimo pateikusių dalyvių.

¹⁶⁶ Kaip numatyta Pagrindų direktyvoje bei kituose norminiuose dokumentuose.

¹⁶⁷ Deutsche Telecom. Contribution to the European Commission's Call for Input on the EU framework for electronic communications // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomm/info_centre/documentation/public_consult/review/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2006-04-12.

gali būti įtakotos išliekamosios konkurencijos, tad reguliuotajai turėtų skirti priemonės įgalinančias skatinti infrastruktūra grįstą konkurenciją. Vienas iš būdų šio tikslo siekti yra aktyvesnis „investavimo laiptelių“ principo taikymas. Leidžiant pradžioje naujam rinkos žaidėjui konkuruoti paslaugomis bei taip įsitvirtinus rinkoje pradėti investuoti į savo infrastruktūrą bus kuriama infrastruktūra grįsta konkurencija, kas paskatins investicijas bei inovacijas elektroninių ryšių rinkoje. Tačiau šioje vietoje reiktų atkreipti dėmesį į tolesnę galimą procedūrą: NRI gali savo galią nukreipti į šias besikuriančias rinkas bei skirti atitinkamus įpareigojimus. Toks būdas bylotų apie reguliavimo uždarą ratą, kuris ir kuria, ir griauna. Tad Komisija peržiūrėdama reguliavimo sistemą turėtų atkreipti dėmesį į besikuriančių rinkų reguliavimą. Vienas iš būdų to siekti būtų keletą pirmųjų besikuriančios ar naujos rinkos gyvavimo metų netaikyti *ex ante* reguliavimo. Tik ateityje, stebint rinkos procesus bei pastebėjus, kad rinkoje atsiranda piktnaudžiaujantis elgesys, būtų galima taikyti bendrosios konkurencijos teisės normas (*ex post*) taip palaipsniui atsisakant sektoriaus specifinio reguliavimo. Tačiau grįžtant prie infrastruktūra grįstos konkurencijos reiktų paminėti, kad infrastruktūra grįstos konkurencijos tikslas skirtingose šalyse narėse varijuoja ir reguliavimo sistemos „vienas dydis tinka visiems“ požiūris nesuteikia lankstumo¹⁶⁸.

ES komisionierius konkurencijos srityje Neelie Kroes teigia, kad „šiandiena skatina žengti svarbų žingsnį dereguliuojant elektroninių ryšių rinką. Mūsų tikslas yra mažiau, bet labiau efektyvaus reguliavimo. Reguluotojai neturėtų daryti intervencijos į rinką, kur konkurencija užtikrina žemas kainas, aukštą kokybę ir novatoriškas paslaugas vartotojams. Tačiau kitoje šio sektoriaus dalyje, kur reguliavimo intervencijos išlieka būtinos, tai turi būti padaryta daug efektyviau ir harmonizuočiau visoje Europoje“¹⁶⁹. Iš šios pozicijos siekiama atsisakyti sektoriaus specifinio reguliavimo tose rinkose, kur konkurencija gali plėtotis savaime. Manytina, kad visos mažmeninės rinkos turėtų būti išmestos, nes dauguma jų buvo rastos konkurencingos ar parodė aiškia tendenciją, kad bus efektyviai konkurencingos ateityje. Taip pat kai kurios didmeninės rinkos šiuo metu jau yra konkurencingos ir turėtų būti išmestos iš sąrašo¹⁷⁰. Tai teisingas požiūris, nes paralelinis kainos bei prieigos reguliavimas didmeninėje bei mažmeninėje rinkoje

¹⁶⁸ Richards P. The limitation of market based regulation of the electronic communication sector // Telecommunications policy. 2006, Nr. 30, P. 219.

¹⁶⁹ 2006 m. birželio 29 d. Komisijos pranešimas spaudai. Commission tables plans to boost competition among telecoms operators and build a single market for services that use radio spectrum. Nr. IP/06/874 // <http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/874&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>; prisijungimo laikas: 2006-07-10.

¹⁷⁰ Cave M., Stumpf U., Valletti T. A Review of certain markets included in the Commission's Recommendation on Relevant markets subject to *ex ante* regulation. – Brussels, 2006. P. 4 // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomm/info_centre/documentation/studies_ext_consult/index_en.htm#2006; prisijungimo laikas: 2006-07-19.

veda link nepateisinamo „dvigubo reguliavimo“¹⁷¹. Šį teiginį palaiko ir Martin Cave teigdamas, kad „reforma, kurios metu bus rinka po rinkos atsisakoma sektoriaus specifinio reguliavimo (dar vadinama angl. „sunset clauses“), sąlygos vien tik konkurencinės teisės taikymą, ypatingai tada, kai konvergencija užims žymią vietą ir tai ves link infrastruktūra grįstos konkurencijos“.

Kaip teigiama Austrijos pateiktoje nuomonėje „dereguliacija yra loginis žingsnis stiprinti tolesnę pramonės plėtrą“. Ten pat pateikiamas autorius Arthur D. Little nuomonė, kad „dereguliacija pagrindinė priežastis yra ta, kad mažiau reguliavimo įtakos didesnį konkurencijos intensyvumą, investicijų augimą, daugiau inovacijų bei didesnį vartotojų pasitenkinimą“. Akivaizdu, kad visi kalba tendencingai bei vienodai¹⁷², tačiau esamoje reguliavimo sistemoje tendenciją, susijusią su *ex ante* reguliavimo palaipsniui atsisakymo, sunku išžvelgti. Tai aiškiai turėtų būti numatyta naujojoje reguliavimo sistemoje.

3.1.3 Tinkamas Europos Komisijos turimos galios naudojimas

Pagrindų direktyva nustato¹⁷³, kad „valstybės narės užtikrina, kad nacionaliniu lygiu veiktų veiksmingas mechanizmas, pagal kurį bet kuris paslaugų gavėjas ar įmonė, teikianti elektroninių ryšių tinklus ir (arba) paslaugas, kuriai turi įtakos nacionalinės reguliavimo institucijos sprendimas, turėtų teisę paduoti apeliacinei institucijai, nepriklausomai nuo suinteresuotų šalių, apeliacinį skundą dėl to sprendimo“. Tokia institucija gali būti teismas. Švedijos atvejis šioje vietoje yra tinkamiausias pavyzdys iliustruojantis problemą susijusią su apeliavimo procedūra¹⁷⁴. Ši problema turėtų būti išspręsta reguliavimo sistemos peržiūrėjimo metu bei parinktos tinkamos priemonės, užtikrinančios tiek trečiųjų šalių teises ginti savo teises

¹⁷¹ Universaliųjų paslaugų direktyvos 17 straipsnyje pažymima, kad mažmeninėje rinkoje įpareigojimai turi būti skiriami tik tuo atveju, jei nepavyko efektyviai sureguliuoti didmeninės rinkos.

¹⁷² Nepriklausomų reguliuotojų grupės (IRG) ir Europos reguliuotojų grupės (ERG) plenarinio posėdžio metu, kuris vyko 2006 m. spalio 5-6 dienomis Portugalijoje, ES valstybių narių, kandidačių į ES elektroninių ryšių reguliavimo institucijų atstovai bei Komisijos atstovai diskutavo apie funkcinio atskyrimo įpareigojimo nustatymo, jungtinio dominavimo rinkoje bei Rekomendacijos dėl rinkų peržiūrėjimo. Vienas iš posėdžio narių nuogaštavo, kad išbraukus rinkas iš Rekomendacijos sąrašo, tai bus politinis signalas rinkai, kad šios rinkos neturi būti reguliuojamos, ir jei NRI vis dėlto nustatys įpareigojimus rinkose, kurios nėra įrašytos į Rekomendacijos sąrašą, bus ženkliai kvestionuojamas tokių NRA veiksmų pagrįstumas. Fabio Collasanti nuomone, mažmeninių rinkų išbraukimas iš sąrašo bus signalas rinkai, kad reguliavimas mažėja, be to, nustatyti įpareigojimai didmeninėse rinkose turi išspręsti konkurencines problemas rinkose. Suomijos reguliuotojo Ficora atstovai palaikė Komisijos nuomonę – mažmeninių rinkų reguliavimo Suomijoje nebuvo 20 metų. Medžiaga iš komandiruotės ataskaitos.

¹⁷³ 4 straipsnis.

¹⁷⁴ Švedijos elektroninių ryšių įstatymas tiksliai nenustato kas turi teisę pateikti apeliacinį skundą dėl NRI priimtų sprendimų. Pagrindų direktyvos 4 straipsnis nurodo kas gali teikti apeliacinį skundą dėl priimtų sprendimų. Tačiau Švedija nustato griežtesnes sąlygas bei šį sąrašą susiaurina, o reguliavimo sistemoje nėra numatytos procedūros, kaip turėtų būti prižiūrima apeliavimo procedūra atsižvelgiant į šalies elektroninių ryšių įstatymo taikymą.

dėl NRI priimtų sprendimų reguliavimo klausimais, tiek reguliavimo procedūros vientisumą, kas leistų efektyviai reguliuoti be ilgų laiko praradimų.

Reguliavimo efektyvumui užtikrinti kai kurie autoriai siūlo¹⁷⁵, kad tarnybos, kurios turi mažesnę įtaką reguliavimui, kaip Komisija, nacionalinės konkurencijos tarnybos, teismai, turėtų griežtai kontroliuoti NRI darbą. Komisija savo ruožtu, siekdama prisidėti prie harmonizuoto reguliavimo požiūrio visoje ES, siūlo pakeisti Pagrindų direktyvos 7 straipsnį išplečiant Komisijos teisę taikyti VETO ne tik rinkos apibrėžimui, bet ir parinktiems įpareigojimams. Komisija tokį savo pasiūlymą grindžia nuoseklaus įpareigojimų taikymo visoje ES užtikrinimu¹⁷⁶. Šioje vietoje pabrėžtina, kad išplečiant teisę peržiūrėti įpareigojimus skiriamus didelę įtaką rinkoje turintiems operatoriams, kurie yra grindžiami nacionalinės rinkos sąlygomis, keltų teisinį netikrumą ir galėtų neigiamai veikti atskiras nacionalines rinkas, nes lankstus įpareigojimų parinkimas būtų pakeistas labiau formalizuotu. Komisijos veikla yra orientuota į vieningos rinkos sukūrimą, skirtingai nei reguliavimo institucijų, kurios pritaiko įpareigojimus pagal konkrečias nacionalinės rinkos sąlygas.

IŠVADOS

Pasiekti rezultatai elektroninių ryšių sektoriuje per pastaruosius metus yra žymūs, teikiantys naudą ne tik alternatyviems operatoriams, kurie gali siūlyti naujas bei pažangias paslaugas už konkurencingą kainą, bet ir vartotojams, kurie šias paslaugas gauna. Problema išlieka sprendžiant kaip ir koku mastu nacionalinės reguliavimo institucijos turėtų taikyti reguliavimo priemones šiandien, kai technologijos ir reguliavimo procesas yra pažengęs į priekį.

Magistro baigiamojo darbo tikslui pasiekti buvo atliekamas tyrimas, kurio tikslas buvo išanalizuoti elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimą Europos Sąjungoje ir galimą tokio reguliavimo įtaką konkurencijai elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų srityje skirtingose šalyse narėse, kurios vykdė skirtingą reguliavimo politiką: šalys aktyviausiai vykdžiusios reguliavimo procedūras bei šalys, kurios ne taip aktyviai dalyvavo elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo veikloje. Analizuojant atskirus kriterijus, kurie identifikuoja konkurencingumo lygį rinkoje, pasirinktose šalyse narėse pastebimi dinamiški bei tendencingai gerėjantys elektroninių ryšių sektoriaus rezultatai, kas bylotų apie konkurencijos atitinkamoje rinkoje išsivystymo lygį. Atrodytų reguliavimas ir konkurencija elektroninių ryšių sektoriuje puikiai vienas su kitu sutaria bei kuria vieningą, tvirtą ir konkurencingą elektroninių ryšių rinką visoje Europoje. Tačiau atlikus reguliavimo intensyvumo bei pasiekto konkurencingumo lygio atitinkamoje rinkoje

¹⁷⁵ Martin Cave, De Streeel.

¹⁷⁶ *Supra*, žr. išnaša Nr. 5, P. 21.

priklausomybės analizę pastebėta, kad praktikoje reguliavimo intensyvumas nėra lemiamas veiksnys konkurencingumo lygiui rinkoje. Latvijos, Liuksemburgo bei Estijos, šalių, kurios vykdė lėčiausią elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo procedūrą¹⁷⁷, pasiekti rezultatai plačiajuosčio ryšio rinkoje paneigė reguliavimo intensyvumo bei konkurencijos lygio priklausomybę. Rezultatai rodo, kad infrastruktūra grįsta konkurencija šiose šalyse buvo viena iš labiausiai pastebimų, o plačiajuosčio ryšio skverbtis 2004-2006 metais sparčiai didėjo. Tai skatina daryti išvadą, kad šiose rinkose konkurencija vystėsi natūraliomis rinkos sąlygomis ir neįtakota reguliavimo priemonių taikymo proceso. Paslaugos vartotojams gali būti teikiamos įvairiais tinklais (skaitmenine abonentine linija, kabeliniu tinklu, optiniu kabeliu, bevielio ryšio linija, vietiniais tinklais ar skirtąja linija). Kadangi visi šie paminėti tinklai gali skatinti bei užtikrinti naujų paslaugų augimą yra svarbu, kad reguliavimas turėtų globalų požiūrį į visas šias įvairias infrastruktūras taip, kad rinka, o ne reguliavimas, nustatytų kur investicijos bus efektyvios.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad darbe apibrėžtas reguliavimo intensyvumas susideda iš dviejų kriterijų: teisės normų perkėlimo į nacionalinę teisę intensyvumo bei rinkos analizių atlikimo intensyvumo. Tad kita, tyrimo metu gauta, priklausomybė parodė, kad šalies elektroninių ryšių rinkos konkurencingumui įtakos turi vienas iš reguliavimo intensyvumo kriterijų – Europos Sąjungos teisės normų perkėlimo į nacionalinę teisę aktyvumas. Šalys narės, kurios anksčiausiai įvykdė šią procedūrą, pasiekė stabilesnių rezultatų elektroninių ryšių rinkoje nei šalys, kurios tai padarė vėliau, tačiau pastarosios vežasi savo pažangą. Teisės normų perkėlimas į nacionalinę teisę sukuria reguliavimo aplinką, o teisinis apibrėžtumas daro teigiamą įtaką ūkio subjektams planuojant savo veiklą bei kuriant strategiją ateičiai.

Bendru atveju galima teigti, kad elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemos sukūrimas Europos Sąjungoje daugiau ar mažiau turėjo teigiamos įtakos konkurencijai elektroninių ryšių rinkose. Tačiau darbo metu užfiksuotos probleminės elektroninių ryšių reguliavimo sistemos vietos patvirtina, kad šiuo metu galiojanti reguliavimo sistema turi būti atnaujinta atsižvelgiant į šalių narių patirtį, iškilusias problemas, technologinę plėtrą bei rinkų dinamiką. Ateityje elektroninių ryšių reguliavimo sistemos priemonės atskiroje Europos Sąjungos šalyje narėje turėtų būti taikomos tik tiek, kiek tai padėtų užtikrinti rinkos dalyvių ir vartotojų teises, skatintų konkurenciją, investicijas bei inovacijas. Į ateitį orientuoto sektoriaus specifinio reguliavimo (*ex ante*) palaiptumui reiktų atsisakyti rinkose, kuriose yra prielaidų

¹⁷⁷ Šiose šalyse plačiajuosčio ryšio rinkos iki 2006 m. vidurio dar nebuvo ištirtos bei nebuvo skirti įpareigojimai didelę įtaką rinkoje turintiems operatoriams. Tik Liuksemburgas 2006 m. spalio mėnesį pateikė rinkos analizę bei skyrė įpareigojimus didelę galią rinkoje turinčiam operatoriui.

efektyviai konkurencijai vystytis, tikslu suteikti galimybę rinkai pačiai nustatyti tinkamiausią rinkos struktūrą.

Tad išanalizavus bei aptarus situaciją šiandienos elektroninių ryšių sektoriuje darytinos tokios išvados:

1. Elektroninių ryšių rinkos reguliavimo *intensyvumas nėra lemiamas* veiksnys rinkos konkurencingumo lygiui. Kai kurios Europos Sąjungos šalys, vykdžiusios pasyvesnę reguliavimo politiką, demonstravo aukštus tam tikrų rinkų konkurencingumo rezultatus.

2. Europos Sąjungos teisės *normų perkėlimo* į nacionalinę teisę *aktyvumas turi įtakos konkurencingumo lygiui* rinkoje, nes teisinis apibrėžtumas daro teigiamą įtaką ūkio subjektams planuojant savo veiklą bei kuriant strategiją ateičiai.

3. Infrastruktūra grįsta konkurencija turi galimybę susiformuoti natūraliomis rinkos sąlygomis. Tik nesant prielaidų efektyviai konkurencijai rinkoje vystytis, galėtų būti pritaikyti tam tikri, diferencijuoti, reguliavimo įpareigojimai, kurie sukurtų sąlygas efektyviai konkurencijai rinkoje plėtotis pačiai ir reguliavimo būtų galima atsisakyti ten, kur manoma, kad konkurencija galės būti efektyvi ir be jo.

4. Per daug intensyvus reguliavimas bei intervencija į rinką gali neigiamai įtakoti rinkos dalyvių elgesį bei investicinius sprendimus, kai išaugęs konkurencijos lygis bus per daug pavojingas faktorius rinkos dalyviams investuoti į naujas infrastruktūras dėl galimai neatsipirkiančių investicijų.

5. Ateityje besikuriančios ir naujos elektroninių ryšių rinkos neturėtų būti *ex ante* reguliavimo subjektu. Reguliavimo intervencija naujoms rinkoms, naudojant bendrosios konkurencijos teisės normas (*ex post*), turėtų būti vykdoma tik praėjus tam tikram laiko tarpui ir rinkoje pastebėjus piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi ar kitą nekonkurencingą elgesį. Tokiu būdu palaipsniui būtų atsisakoma sektoriaus specifinio reguliavimo.

6. „Investavimo laiptelių“ principo taikymas yra pagrindas infrastruktūra grįstos konkurencijos vystymuisi. Alternatyviam operatoriui suteikus minimalias galimybes vystyti paslaugomis grįstą konkurenciją, suteikiant prieigą prie esamų resursų, kuriamas tvirtas pagrindas investicijoms į alternatyvias technologijas, kas veda link infrastruktūra grįstos konkurencijos. Inovacijos įtakoja didesnę vidinę konkurenciją bei veda link mažesnės reguliavimo intervencijos būtinybės į atitinkamas elektroninių ryšių rinkas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

KNYGOS

1. Jarukaitis I, Lamanauskas T, Civilka M. ir kt. Elektroninių ryšių teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2005.
2. Alexandre de Stree. Remedies in the electronic communications sector // Remedies in network industries: EC competition law vs. sector-specific regulation / editor D. Geradin. – Antwerp-Oxford: Intersentia, 2004.
3. Bavasso A. Communications in EU antitrust Law, Market Power and Public Interest. – Hague/London/New York: Kluwer law international, 2003.
4. Bell SK R, Ray N. EU electronic communications law. – UK: Richmond Law & Tax Ltd, 2004.
5. Buigues A Pierre, Rey P. The economics of Antitrust and regulation in telecommunications. Perspectives for the new European Regulatory Framework. – UK; Northampton MA, USA: Cheltenham, 2004.
6. Geradin D. Remedies in network industries: EC competition law vs. sector-specific regulation. – Antwerp–Oxford: Intersentia, 2004.
7. Geradin D. Remedies in network industries: EC competition law vs. sector-specific regulation / editor D. Geradin. – Antwerp–Oxford: Intersentia, 2004.
8. Humphreys P, Simpson S. Globalisation, Convergence and European Telecommunications regulation. – UK; Northampton MA, USA: Cheltenham, 2005.
9. Nihoul P., Rodford P. EU electronic communications law. Competition and regulation in the European Telecommunications market. – Oxford, 2004.
10. Regulatory framework for electronic communications in the European Union. Situation in September 2003. – Luxembourg: Office for Official publications of the European Communities, 2004.
11. Valcke P, Queck R, Lievens E. EU communications Law: Significant Market Power in the Mobile Sector. – UK-USA: MPG Books Ltd, 2005.

STRAIPSNIAI PERIODINIUOSE LEIDINIUOSE

12. Aghion P, Bloom N, Blundell R, ir kt. Competition and innovation: an inverted U relationship. – The Institute for Fiscal Studies, 2002. P. 2. // http://www.economics.harvard.edu/faculty/aghion/papers/comp_and_innov.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-02.
13. Alexandre de Stree. A first assesment ot the New European Regulatory framework for Electronic Communications // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2005, Nr. 38, P. 141–170.
14. Alleman J, Rappoport P. Regulatory failure: time for a new policy paradigm // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2005, Nr. 60, P. 105–119.
15. Andrass G. Inotai. The treatment of captive sales in the electronic communications sector, with special view to the New Regulatory Framework for electronic communications // European competition Law review. 2005, Volume 26, Issue 9, P. 491–499.
16. Baake P, Kamecke U, Wey Ch. A regulatory framework for new and emerging markets // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2005, Nr. 60, 123–136.

17. Baranes E, Bourreau M. An economist's guide to Local Loop Unbundling // Communications & Strategies. 2005, Nr. 57, P. 13–31.
18. Baranes E, Bourreau M. An economist's guide to Local Loop Unbundling // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2005, Nr. 57, P. 16–17.
19. Bismut S. Telecommunications Market Outlook in New EU member states. // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2004, Nr. 56, P. 111–124.
20. Bourdeau de Fontenay A, Liebenau J, Savin B. A new view of scale and scope in the Telecommunications industry: implications for competition and innovation // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2005, Nr. 60, P. 87–99.
21. Broadband study highlights two – speed Europe. New member states slow in applying broadband access measures to support competition // http://www.ectaportal.com/en/news_item.php?id=492; prisijungimo laikas: 2006-05-30.
22. Borucki W, Dymowski W, Springer A. Selected Aspects of Broadcasting Sector Development in new EU Members. // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2004, Nr. 56, P. 205–225.
23. Cadman R, Carrier H. Market structure and innovation in the telecommunications sector. A framework for assessing the impact of structural separation of the incumbent 2002, Nr. 4, P. 9–15 // http://www.spcnetwork.co.uk/uploads/market_structure.pdf; prisijungimo data: 2006-03-29.
24. Cave M, Stumpf U, Valletti T. A Review of certain markets included in the Commission's Recommendation on Relevant markets subject to *ex ante* regulation. – Brussels, 2006. P. 4 // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomm/info_centre/documentation/studies_ext_consult/index_en.htm#2006; prisijungimo laikas: 2006-07-19.
25. Cave M. Regulation and competition law in European telecommunications. 2006 m. birželio mėn., P. 12 // http://www.pts.se/Archive/Documents/SE/Regulation_and_Competition_Law_in_European_Telecommunications.pdf; prisijungimo laikas: 2006-06-16.
26. Coen D. Managing the political life cycle of regulation in the UK and German telecommunication sectors // Annals of Public and cooperative economics. 2005, Volume 76, P. 59–79.
27. Defraigne P. EU New Regulatory Framework – is it working? // European competition Law review. 2005 m. lapkričio mėn. Nr. 26. P. 597–600.
28. Detaliau Johansson A, Mayr B. Local Loop Unbundling in Europe // <http://publications.ftw.tuwien.ac.at/query.asp?navpubtype=&navproject=yes&navauthors=&navrp=&pubtype=&details=yes&pubid=34&ftwnumber=FTW-CONF-2000-011>; prisijungimo laikas: 2006-03-16.
29. Detaliau Lehr H. W, Osario A. C, Gillett A. S. ir kt. Measuring broadband's economic impact // http://cfp.mit.edu/groups/broadband/docs/2005/MeasuringBB_EconImpact.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-12.
30. Dobbs J, Richards P. Innovation and the new regulatory framework for electronic communications in the EU // European Competition Law Review. 2004, Nr. 25, P. 716–730.
31. Dombrovskis A, Karnitis E ir kt. Electronic Communications sector and economic development in Latvia: Regularities and Individualities // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2004, Nr. 56, P. 77–107.
32. Glenn A. Woroch. Local Network Competition. – University of California, Berkeley, 2002. P. 4–16 // <http://groups.haas.berkeley.edu/imio/crtp/publications/workingpapers/wp57.PDF>; prisijungimo laikas 2006-03-17.

33. Jarukaitis I. Internetinės telefonijos teisiniai aspektai // <http://www.ic.lt/e-teise/Default.asp?DL=L&TopicID=11>; prisijungimo laikas: 2006-07-22.
34. Kerf M, Neto I, Geradin D. Regulation and competition. How Antitrust and Sector regulation affect Telecom competition // Public policy for the private sector. 2005 m. liepos mėn. Nr. 296 // <http://rru.worldbank.org/Documents/PublicPolicyJournal/296kerf.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-09-03.
35. Lundborg M. & Ernst-Olav Ruhle, Schuster F. Access, call origination and Voice call termination in Mobile Networks. A comparison of approaches and consequences arising from the new regulatory framework // Communications & Strategies. 2005, Nr. 38. P. 117–139.
36. Monti M. Competition Law and Regulation in the new Framework. Kalba pasakyta seminario „The Electronic Communications Consultation Mechanism“ metu. Briuselis, 2003 m. liepos 15 d., P. 3–4 // http://ec.europa.eu/comm/competition/speeches/text/sp2003_015_en.pdf; prisijungimo laikas: 2006-07-09
37. Paul W. J. de Bijl, Peitz M. Local Loop Unbundling in Europe: experience, prospects and policy challenges // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2005, Nr. 57, P. 33–57.
38. Richards P. The limitation of market based regulation of the electronic communication sector // Telecommunications policy. 2006, Nr. 30, P. 201–222.
39. Vesa U. J, Kotisaari M, Maanavilja A. Measuring the success of telecom regulation: a balanced scorecard approach. // <http://project.hkkk.fi/bustech/pdf-files/Vesa%20et%20al%202005%20Balanced%20Scorecard%20for%20Telecom%20regulation.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-03.

TEISĖS AKTAI

Nacionalinės teisės aktai

40. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2382.
41. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. gegužės 17 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl Konkurencijos tarybos paaiškinimų dėl dominuojančios padėties nustatymo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 52-1516.
42. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 17 “Dėl Konkurencijos tarybos paaiškinimų dėl atitinkamos rinkos apibrėžimo” // Valstybės žinios. 2000, Nr. 19-487.

ES teisės aktai

43. 2002 m. gruodžio 24 d. konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2–2. P. 23-24.
44. 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos Reglamentas Nr. 1/2003 dėl EB Sutarties 81 ir 82 straipsniuose įtvirtintų konkurencijos nuostatų įgyvendinimo // OJ 2003, L 001.
45. 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų (Prieigos direktyva) // OL 2002, L 108.
46. 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų – leidimo (Leidimų direktyva) // OL 2002, L 108.
47. 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų direktyva) // OL 2002, L 108.

48. 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis (Universaliųjų paslaugų direktyva) // OL 2002, L 108.
49. 2002 m. liepos 11 d. Komisijos gairės dėl Rinkos tyrimo nustatant didelę įtaką rinkoje pagal Bendrijos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemą // OL 2002, C 165.
50. 2002 m. rugsėjo 16 d. Komisijos direktyva 2002/77/EB dėl konkurencijos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų rinkoje // OJ 2002, L 249.
51. 2003 m. liepos 23 d. Komisijos rekomendacija dėl pranešimų, terminų ir konsultacijų, numatytų Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos 7 straipsnyje // OL 2003, L 113.
52. 2003 m. vasario 11 d. Komisijos rekomendacija 2003/311/EC dėl elektroninių ryšių sektoriaus atitinkamų produktų ir paslaugų rinkų, kurioms taikomas *ex ante* reguliavimas // OL 2003, L 114.
53. Komisijos direktyva 96/19/EC papildanti direktyvą 90/388/EEC dėl pilnos konkurencijos įgyvendinimo telekomunikacijų rinkose // OL 1996, L74.

EUROPOS KOMISIJOS PUBLIKUOTI DOKUMENTAI

54. 2006 m. birželio 28 d. Komisijos darbinis dokumentas dėl ES elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemos persvarstymo. Poveikio vertinimas. SEC(2006) 817 // http://europa.eu.int/information_society/policy/ecom/doc/info_centre/public_consult/review/impactassessment_final.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-10.
55. 2006 m. birželio 29 d. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui dėl ES elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemos persvarstymo COM(2006) 334 // http://europa.eu.int/information_society/policy/ecom/doc/info_centre/public_consult/review/com334_lt.pdf; prisijungimo data: 2006-09-02.
56. 2006 m. vasario 20 d. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos elektroninių ryšių reguliavimas ir rinkos 2005 m. (11-oji ataskaita) COM(2006) 68 // <http://europa.eu.int/eurlex/lex/staging/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0068:LT:HTML>; prisijungimo laikas: 2006-03-29.
57. 2006 m. vasario 20 d. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos elektroninių ryšių reguliavimas ir rinkos 2005 m. (11-oji ataskaita) COM(2006) 68. T.1–2 // http://europa.eu.int/information_society/policy/ecom/implementation_enforcement/annualreports/11threport/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2006-03-29.
58. „London Economics“ kartu su „PricewaterhouseCoopers“ Europos Komisijos Informacinės visuomenės ir žiniasklaidos generalinio direktorato užsakymu atliktas tyrimas „An assessment of the Regulatory Framework for Electronic Communications – Growth and Investment in the EU e-communications sector“. 2006 m. gegužės mėn. // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecom/info_centre/documentation/studies_ext_consult/index_en.htm#2006; prisijungimo laikas: 2006-09-15.
59. Preparing the next steps in regulation of electronic communications. A contribution to the review of the electronic communications regulatory framework. Final report for the European Commission. Hogan & Hartson LLP. 2006, P. 70. // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecom/info_centre/documentation/studies_ext_consult/index_en.htm#2006; prisijungimo laikas: 2006-09-02.
60. 2006 m. spalio 26 d. Komisijai pateiktų rinkos tyrimų lentelė // http://europa.eu.int/information_society/policy/ecom/doc/article_7/competition-

[regulation%20first%20round%2026-10-2006_nonewmarkets.pdf](#); prisijungimo laikas: 2006-10-30.

KITI ŠALTINIAI

61. 2006 m. balandžio 6 d. Komisijos pranešimas spaudai. Infringement proceedings in the field of telecoms and electronic communications: What are the issues at stake in this round? Nr. MEMO/06/158 // http://europa.eu.int/rapid/press_Releases_Action.do?Reference=MEMO/06/158&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en; prisijungimo laikas: 2006-05-04.
62. 2006 m. birželio 29 d. Komisijos pranešimas spaudai. Commission table's plans to boost competition among telecoms operators and build a single market for services that use radio spectrum. Nr. IP/06/874 // <http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/874&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>; prisijungimo laikas: 2006-07-10.
63. 2006 m. lapkričio 6 d. Komisijos pranešimas spaudai. Telecommunications: Broadband markets in Luxembourg will be further opened to competition. Nr. IP/06/1504 // <http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1504&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>; prisijungimo laikas: 2006-11-07.
64. Cave M. Regulating communication markets: theory and practice // seminaro „Principles of regulation of the communications sector“ pranešimų medžiaga, Vilnius, 2006 m. gruodžio 4 d.
65. Deutsche Telecom. Contribution to the European Commission's Call for Input on the EU framework for electronic communications // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecom/infocentre/documentation/public_consult/review/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2006-04-12.
66. ES šalių narių pareikštos nuomonės dėl reguliavimo sistemos persvarstymo // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecom/infocentre/documentation/public_consult/review/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2006-04-12.
67. Falch M. New technologies and their impacts on market and regulation // tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, Kinija, 2006 m. birželio mėn.
68. Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos didmeninės plačiajuosčio ryšio prieigos rinkos tyrimo ataskaita, 2005 // <http://www.rtt.lt/index.php?1608665536>; prisijungimo laikas: 2006-05-15.
69. Lundborg M, Dr. Ernst-Olav Ruhle. Which impact did the privatisation of telecommunication incumbents in the EU have on competition // tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, Kinija, 2006 m. birželio mėn.
70. Waters P. Operational separation – a new style of regulation? // tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, Kinija, 2006 m. birželio mėn.
71. Wu R. Competition regulation without a general competition law – a case study of Hong Kong Telecommunications regulation // tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, Kinija, 2006 m. birželio mėn.

BYLOS

72. 2000 m. kovo 16 d. sujungta byla C-395/96P ir C-396/96P, *Compagnie Maritime Belge and Others v. Commission*.
73. 2005 m. lapkričio 30 d. byla DK/2005/0268, *Publicly available local and/or national telephone services provided at a fixed location for residential customers* // http://forum.europa.eu.int/Public/irc/infso/ecctf/library?l=/danmark/registerednotifications/dk20050268/dk-2005-268-269/EN_1.0_&a=d; prisijungimo laikas: 2006-06-01.

74. 2005 m. lapkričio 30 d. byla DK/2005/0269, *Publicly available international telephone services provided at a fixed location for residential customers* // <http://forum.europa.eu.int/Public/irc/infso/ecctf/library?l=/danmark/registeredsnotificatio ns/dk20050268/dk-2005-268-269/ EN 1.0 &a=d>; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
75. 2006 m. vasario 2 d. byla CY/2006/0331, *Wholesale unbundled access (including shared access) to metallic loops and sub-loops for the purpose of providing broadband and voice services in Cyprus* // http://forum.europa.eu.int/ Public/irc/ infso/ecctf/ library?l=/ cyprus/registered_notifications/cy20060331/0331-332_finalpdf/ EN 1.0 &a=d; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
76. 2006 m. vasario 2 d. byla CY/2006/0332, *Wholesale broadband access in Cyprus* // http://forum.europa.eu.int/Public/irc/infso/ecctf/library?l=/cyprus/registered_notifications /cy20060331/0331-332_finalpdf/ EN 1.0 &a=d; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
77. 2006 m. balandžio 7 d. byla EL/2006/0353, *Wholesale unbundled access (including shared access) to metallic loops and sub-loops for the purpose of providing broadband and voice services in Greece* // http://forum.europa.eu.int/Public/irc/infso/ecctf/library ?l=/ellda/registeredsnotifications/el20060353/2006_0353_enpdf/ EN 1.0 &a=d; prisijungimo laikas: 2006-06-01.
78. 2006 m. gegužės 3 d. byla LU/2005/0321, *Voice call termination on individual mobile networks in Luxembourg* // http://forum.europa.eu.int/Public/irc/infso/ecctf/library?l=/ luxembourg/registeredsnotifications/lu20050321/2005_0321_enpdf/ EN 1.0 &a=d; prisijungimo laikas: 2006-08-10.
79. 2006 m. gegužės 3 d. byla LU/2006/0369, *Mobile access and call origination on public mobile telephone networks in Luxembourg* // http://forum.europa.eu.int/Public/irc/infso/ ecctf/library?l=/luxembourg/registeredsnotifications/lu20060369/2006_0369_comments/ EN 1.0 &a=d; prisijungimo laikas: 2006-08-10.
80. 2006 m. spalio 28 d. byla LU/2006/0509, *Wholesale unbundled access (including shared access) to metallic loops and sub-loops for the purpose of providing broadband and voice services in Luxembourg* // http://forum.europa.eu.int/Public/irc/infso/ecctf/library ?l=/luxembourg/registeredsnotifications/lu20060509/comments_pubpdf/ EN 1.0 &a=d; prisijungimo laikas: 2006-11-10.
81. Commission veto decision on a notified draft measure under article 7(4) of directive 2002/21/EC. FI/0082/2004, *Access and call origination on public mobile telephone networks in Finland* // http://ec.europa.eu/comm/competition/ liberalization/fi_2004_0082/2004_0082_veto.pdf; prisijungimo laikas: 2006-11-10.

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: *elektroniniai ryšiai, rinka, reguliavimas, konkurencija, inovacijos, investicijos, paslaugų skverbtis, plačiajuostis ryšys.*

Elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimas Europos Sąjungoje yra svarbi kiekvienos šalies narės veiklos sritis. Daugelis mokslinių tyrimų bando analizuoti reguliavimo reikšmę, tikslus, principus, procesą, tačiau pasigendama darbų, kurie analizuotų reguliavimą ir jo poveikį tam tikriems faktoriams, apžvelgtų atskirų šalių narių pasiektus rezultatus elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo srityje bei fiksuotų atsiradusias problemas. Šiame magistro baigiamajame darbe buvo pažvelgta į reguliavimą iš kitos perspektyvos pateikiant konkrečių šalių narių pavyzdžius.

Magistro baigiamajame darbe, tema „Elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimas ES: problemos ir perspektyvos“, buvo ištirtas elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimas Europos Sąjungoje ir galima tokio reguliavimo įtaka konkurencijai elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų srityje. Darbo pradžioje, apžvelgus reguliavimo sistemos dinamiką Europos Sąjungoje bei atskleidus sektoriaus specifinio reguliavimo ir bendrosios konkurencijos teisės santykį elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų srityje, buvo identifikuoti faktoriai kurie galėtų atskleisti reguliavimo įtaką konkurencijai. Pasirinkti faktoriai (inovacijos, paslaugų skverbtis, investicijos) buvo detalčiai aptarti, išryškinant kaip elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimas pasirinktose Europos Sąjungos šalyse narėse įtakojo konkurenciją bei kokį poveikį tai sukėlė ar galėtų sukelti ateityje. Analizuojamos šalys narės buvo pasirinktos atsižvelgiant į tai, kaip aktyviai jos dalyvavo reguliuojant elektroninių ryšių tinklus ir paslaugas (šalys narės aktyviausiai vykdžiusios reguliavimo procedūrą, bei šalys narės, kurios ne taip aktyviai vykdė elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo procedūrą).

Aptarus elektroninių ryšių reguliavimo sistemos veikimo mechanizmą bei išanalizavus pasirinktų Europos Sąjungos šalių narių praktiką reguliavimo srityje, buvo apžvelgiamos reguliavimo teigiamosios bei neigiamosios pusės, numatant galimas elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo Europos Sąjungoje tobulinimo galimybes ir priemones perspektyvoje.

SUMMARY

Keywords: *electronic communications, market, regulation, competition, innovation, investment, penetration, broadband.*

The thesis is devoted to a challenging object of discussions about regulation of electronic communications networks and services in European Union: problems and perspectives. The aim of this thesis is to find out how regulation effects competition environment in selected member states fraught analysing factors, which identifies regulation impact on completion in the relevant market.

In particular, the first chapter deals with understanding of *ex ante* and *ex post* regulation principles. It reviews the way, in which telecommunications and related services are regulated, and the new challenges created by technological and other developments such broadband and increasing use of internet-based technologies.

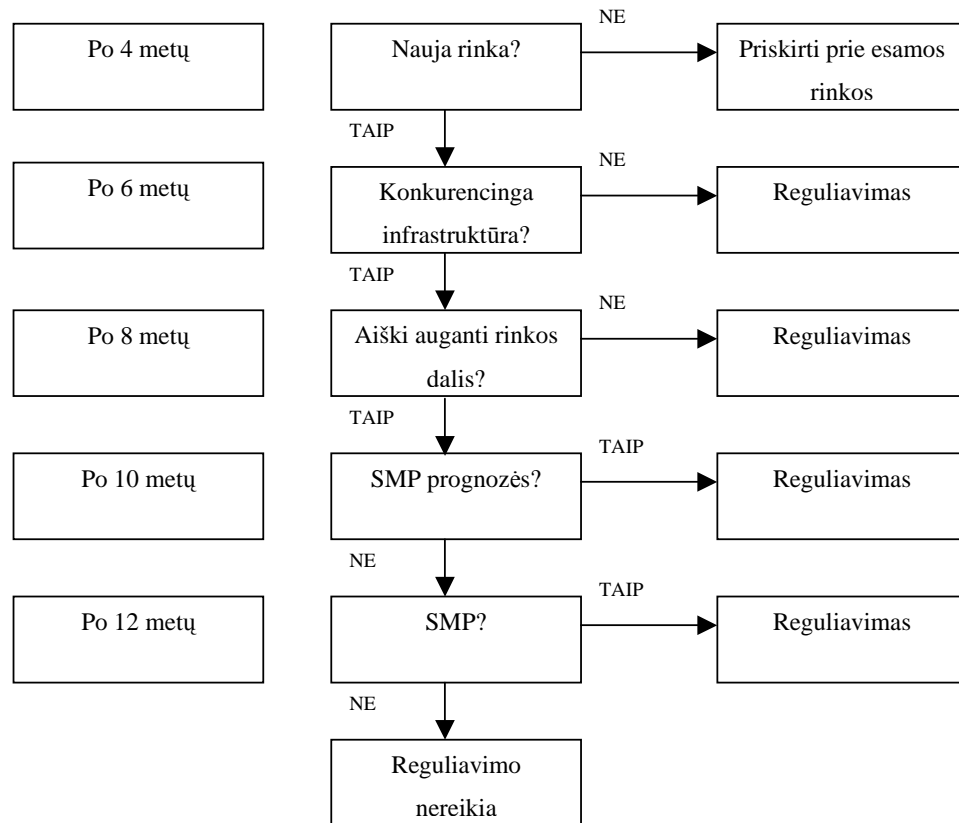
After a brief statement of grounds of choosing this topic, its actuality and novelty in EU, the main part of the paper gives analysis of the factors, which indicates regulation impact on competition. The focus is on broadband market regulation in selected member states, as mobile services tend to present lesser problems of regulation.

The second chapter analyses identified factors to find out and to understand regulation impact on competition at the same time facing out current regulatory framework problems. Nine countries were selected according to their regulatory activity in electronic communications sector (member states, which have been taken a very active regulation of electronic communications sector and member states, which have been passive in it) to analyse how does it impact competition level in relevant market. Analysing situation in selected countries was made conclusions, stressed problems and proposed solutions for future regulatory framework.

Finally, the third chapter discusses about main problems of the regulatory framework and proposes how it could be solved in the future.

PRIEDAI

1 priedas Siūlomas reguliavimo algoritmas besikuriančioms bei naujoms rinkoms¹.

¹ Baake P, Kamecke U, Wey Ch. A regulatory framework for new and emerging markets // Communications & Strategies. The economic journal on telecom, IT and media. 2005, Nr. 60, P. 132.

2 priedas Analizuojamų šalių narių reguliavimo procesas 2006 m. spalio 26 d. duomenimis

Šalis narė	ES teisės normų perkėlimas į nacionalinę teisę ¹	Rinkos tyrimų intensyvumas ²
Suomija	2003-05	Viena iš pirmųjų notifikavo visas rinkas.
Švedija	2003-07	Pirmas rinkos tyrimų etapas baigtas 2005-11.
Austrija	2003-07	Jau pabaigtas pirmas rinkos tyrimų etapas.
Vengrija	2003-11	16 rinkų
Kipras	2005-01	17 rinkų
Graikija	2006-01	11 rinkų
Latvija	2004-11	4 rinkos
Liuksemburgas	2005-07	2 rinkos
Estija	2005-01	1 rinka

¹ 2006 m. vasario 20 d. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos elektroninių ryšių reguliavimas ir rinkos 2005 m. (11-oji ataskaita) COM(2006) 68 // <http://europa.eu.int/eurlex/lex/staging/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0068:LT:HTML>; prisijungimo laikas: 2006-03-29.

² 2006 m. spalio 26 d. Komisijai pateiktų rinkos tyrimų lentelė // http://europa.eu.int/information_society/policy/ecom/doc/article_7/competition-regulation%20first%20round%2026-10-2006_nonewmarkets.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-30.

3 priedas Judriojo bei fiksuotojo ryšio skverbties dinamika EU15 bei naujosiose ES šalyse narėse¹

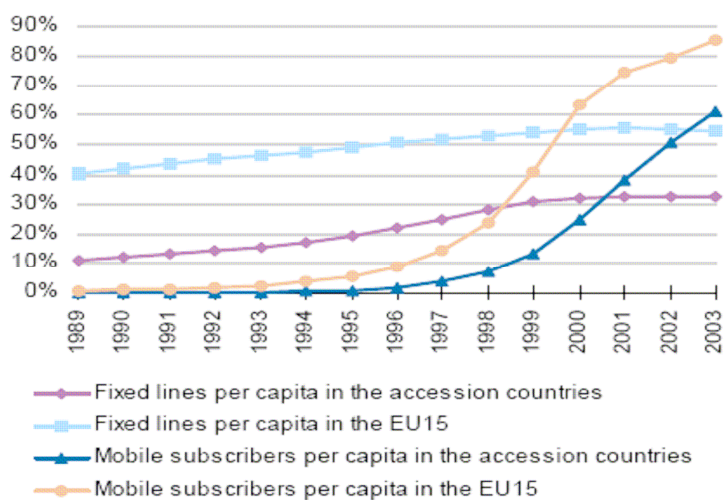
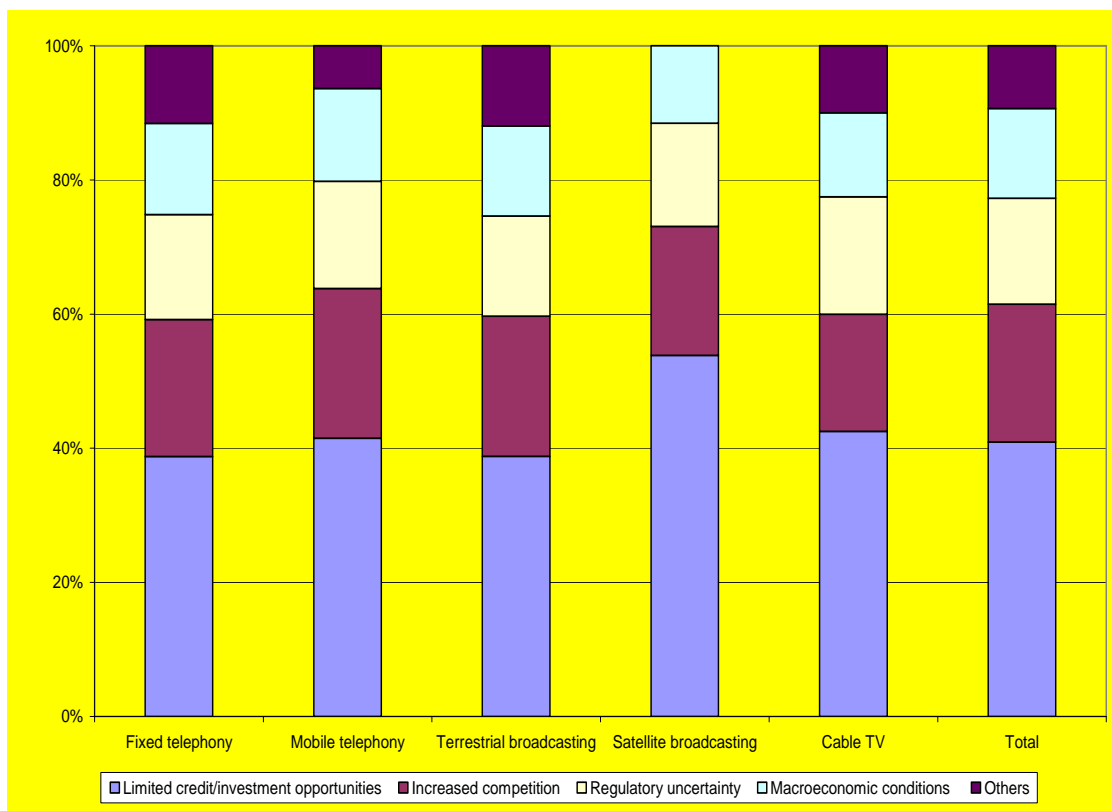

Exhibit 2.12:
Fixed and mobile penetration per capita in Europe [Source: Euromonitor, 2006]

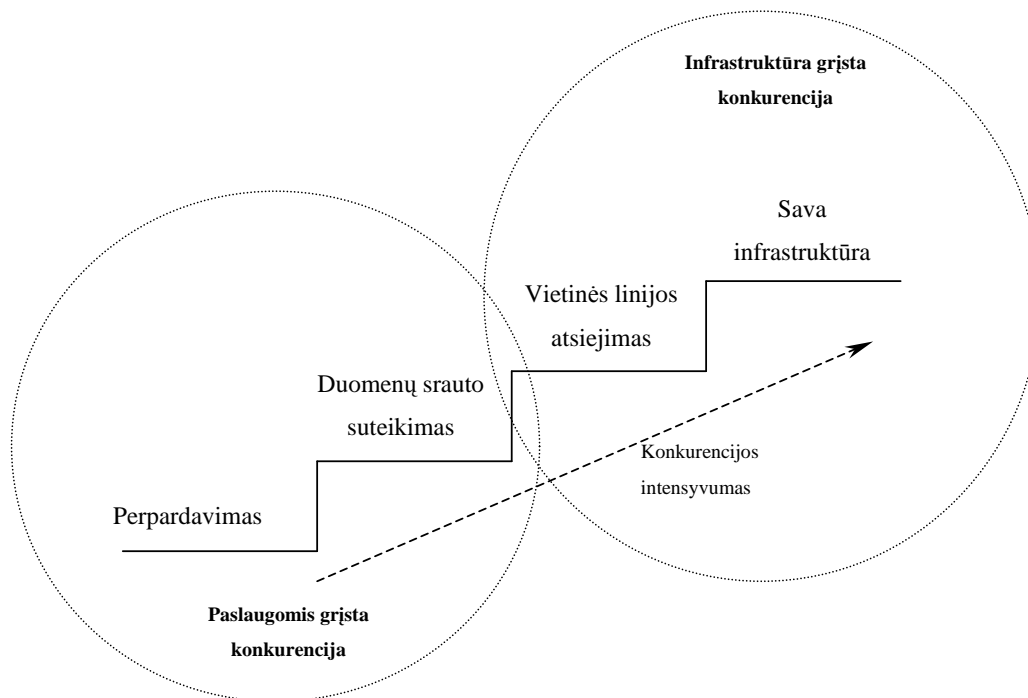
¹ Preparing the next steps in regulation of electronic communications. A contribution to the review of the electronic communications regulatory framework. Final report for the European Commission. Hogan & Hartson LLP. 2006, P. 70. // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecom/ info_centre/ documentation/ studies_ext_consult/index_en.htm#2006; prisijungimo laikas: 2006-09-02.

4 priedas Pagrindiniai faktoriai mažinantys operatorių paskatą investuoti į atitinkamą elektroninių ryšių rinką¹

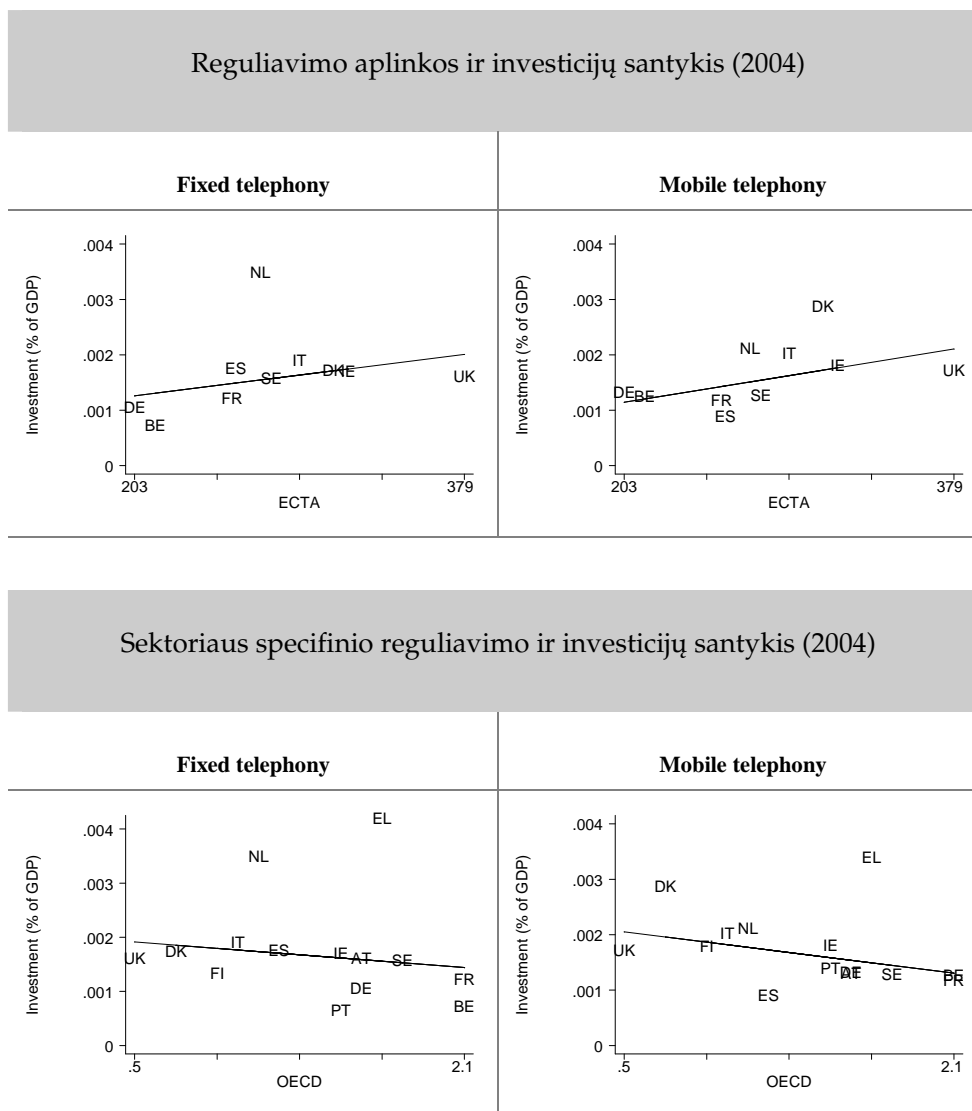

¹ „London Economics“ kartu su „PricewaterhouseCoopers“ Europos Komisijos Informacinės visuomenės ir žiniasklaidos generalinio direktorato užsakymu atliktas tyrimas „An assessment of the Regulatory Framework for Electronic Communications – Growth and Investment in the EU e-communications sector“. 2006 m. gegužės mėn. // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomm/info_centre/documentation/studies_ext_consult/index_en.htm#2006; prisijungimo laikas: 2006-09-15.

5 priedas „Investavimo laiptelių“ (angl. *Ladder of investment*) grafinis vaizdavimas

6 priedas Reguliavimo aplinkos ir investicijų santykis¹

PS. OECD indekso mažesnė reikšmė reiškia veiksmingesnį reguliavimą.

¹ „London Economics“ kartu su „PricewaterhouseCoopers“ Europos Komisijos Informacinės visuomenės ir žiniasklaidos generalinio direktorato užsakymu atliktas tyrimas „An assessment of the Regulatory Framework for Electronic Communications – Growth and Investment in the EU e-communications sector“. 2006 m. gegužės mėn. // http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomms/info_centre/documentation/studies_ext_consult/index_en.htm#2006; prisijungimo laikas: 2006-09-15.